

ТООНТО ҺАЙХАН НЮТАГАА ТҮҮРЭЭН, МАГТАН ДУУЛАГША, ТҮБИ ДЭЛХЭЙГЭЭР СУУРХУУЛАГША "ТООНТОМНАЙ"

24 н.

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Буряад Үнэн

1921 оной декабрийн 21-нээ гарана

Бүгэдэ арадай сонин

2014 оной ноябрийн 19
Среда
№ 44 (21994)

Гарагай 4
www.burunen.ru

«БУРЯАД УЛАСТА БҮТЭЭГДЭЭ»

«Сэхэ утаһан»

**ХҮНДЭТЭ
УНШАГШАД!**

Байгша оной ноябрийн 25-да "Буряад үнэн" Хэ-блэлэй байшан соо үдэрэй 14 саһаа 15 болотор "Семейное устройство детей-сирот и детей, оставшихся без попечения родителей" гэхэн асуудалаар "сэхэ утаһанай" хөөрэлдөөн Буряад Республикын Хүн зоние социальна талаһаа хамгаалгын министрэй орлогшо – Гэр бүлын болон хүүгэдэй хэрэгүүдээр хороной түрүүлэгшэ Эльвира Григорьевна Эрдынееватай болохо юм.

Иимэ телефоноор хонходогты: 21-50-96.

3 н.

МЯХАНАЙ БОЛОН ЭДЕЭ ХООЛОЙ ЭРХИМ ДЭЭЖЭ ДЭЛГЭЭГДЭЭ

Улаан-Үдэ хотодо "Агропродмаркет" гэхэн эдеэ хоолой үзэмжын шугамаар үнгэрһэн 5-дахи заншалта фестиваль «Буряад Уласта бүтээгдээ» гэхэн уряа доро эмхидхэгдээ.

Эдеэ хоолой энэ үзэмжэд ганса хоолой зүйл бэшэ, мүн эдеэ үйлэдбэрилгын оньһото хэрэгсэлнүүд, эдэнэй зүйлнүүдэй мүнэхэлхэ амһартанууд дурадхагдаа.

Энэ үзэмжэ нээлгэнэй баярта хабаадаһан Буряад Уласай Хүдөө ажахын болон эдеэ хоолой яаманай министрэй орлогшо Михаил Костриков иимэ хэмжээ ябуулгануудай шухала үүргэ тэмдэглээ.

- Манай республикын арад хайн шанартай, бээд хорогуй эдэнэй зүйлнүүдые худалдан абажа, хэрэглэжэ байхын тула болон эдэнэй зүйл үйлэдбэрилэгшэд хайн шанартай оньһон техникэтэй танилсуулха гол зорилго танилхайбди, - гэжэ министрэй орлогшо тэмдэглээ.

Мяханай зүйлнүүдые үйлэдбэрилгын эмхинүүдэй хорондо харалган сонсохогодон юм. Энэ үзэмжэд дэлгэгдэһэн эмхинүүдэй ехэнхи хубинь манай эндэхи үйлэдбэринүүд байгаа. Энэ фестиваль эмхидхэгшэдэй тэмдэглэһээр, дүтын хүршэ газарнуудһаа мяханай үйлэдбэрилэгшэд манай руу ерэхээ зүрхэлөөгүй. Юуб гэхэдэ, мяханай зүйл Буряад Уласта ехэ хүгжэнги, өөрынгөө дэлгүүр хүсэд хангадаг байһыень гэршэлнэ. Мүн ондоо тээхи мяханай зүйлнүүдтэ манай үйлэдбэри

зүрилдөөтэ хүсэтэй гэжэ тэмдэглэгдээ.

Үзэмжын үедэ үйлэдбэриин дэлгэһэн эдэнэй зүйл амталан үзэжэ, һанаанда таараһаниень худалдан абаха аргатай байгаа. Ганса мяханай бэшэ, мүн Буряад Уласта үйлэдбэрилдэг эдеэ хоол энэ үзэмжэдэ табигдаа. Тэдэнэй тоодо "Бурятхлебпром" гэхэн эмхиин эдэнэй зүйл ехэ үргэнөөр дурадхагдаа. Эмхиин маркетолог Валентина Кожевиновагай хэлэһээр, тэдэнэр бүхы үзэмжэ, харалгануудта хабаадаһы оролдодог.

- Хабаадажа, өөһэдыгөө харуулжа, арад зондоо шэнэ үйлэдбэрилэгдэһэн амтатай талханай зүйлнүүдтэй танилсуулжа байдагбди. Мүнөө энэ үзэмжэдэ шэнэ амтан вафли, кекс, печени, хилээмэнэй шэнэ түхэлнүүдые түрүүшынхиеэ дэлгэбэбди, - гэжэ тэрэ мэдүүлбэ.

ФСК-гай ехэ талмайн нэгэ буланда залуухан оюутад сүлөөгүй шанаһан эдэнэй зүйлнүүдые дэлгэнэ. Дүтэлөөд харахадани, шэрээ дээрэнэ "Улаан-Үдын эдэнэй болон үйлэдбэриин техникум" гэжэ гаршаг үлгөөтэй. Үхибүүдэй шанаһан бууза, банша болон колбаса гээд мяханай эдэнэй зүйлнүүд. Мэдэн гэхээмни, эдэмнай эдэс үйлэдбэрилгын элдэб мэргэжэлнүүдтэ хураһынгаа хажуугаар, хэшээлнүүдтээ бэлдэһэн эдэнэй зүйлнүүдээ худалдадаг байшаба.

- Манай техникумдэ мяханай зүйлнүүдые бэлдэгшэд, колбаса бүтээгшэд, оёдолшод болон тогоошодые бэлдэдэг. Үхибүүднай хоёр жэлэй туршада энэ хэрэгтэй мэргэжэлдэ һураад лэ,

ажалтай болодог. Мүн эндэ бэе муутайшые зон һуража, мэргэжэлтэй болодог. Манай оюутадай бүтээһэн эдэнэй зүйлнүүдые һуралсалай эмхинүүд болон юрэ хотын ажаһуугшад хүлээн худалдан абадаг. хайн шанартай эдеэ хоол үйлэдбэрилдэг гэшэбди, - гэжэ энэ һуралсалай

эмхиин лабораторие даагша Розалия Солбоновна Будаева хөөрбэ.

Табадахия эмхидхэгдэһэн энэ яармаг-фестиваль Хүдөө ажахын болон эдеэ хоолой үйлэдбэрилэгшэдэй мэргэжэлтэ хайндэрые дашарамдуулан үнгэрбэ. Үглөөдэр, ноябриин 20-до, Буряадай

Гүрэнэй оперо болон баледэй театр соо Буряад Уласай Хүдөө ажахын мэргэжэлтэдэй хайндэрей баяр үнгэрхэ юм.

Цырегма САМПИЛОВА. Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зураг дээрэ: эдэнэй болон үйлэдбэриин техникумэй оюутадай үзэмжэ.

ХҮДӨӨ АЖАХЫЕ ДЭМЖЭЛГЫН ҮРЭ ДҮНГҮҮД

ШЭНЭ ХҮҮРГЭ НЭЭГДЭЭБ БУРЯАД Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо Николай Зубарев болон бусад түлөөлэгшэд Монгол гүрэнэй хилэ хүрэтэр ошоһон "Гусиноозерск - Петропавловка - Закаменск" гэхэн харгын нэлыбэн шэнэлэлгэ болон шэнэ хүүргын нээлгэндэ хабаадаа.

Хулдат гэхэн һууриние аймагай түб тосхонтой болон бусад нютагуудтай холбодог байһан хуушан хүүргэ түймэртэ хандарһан байгаа. Зундаа уһан дээгүүр онгосоор, үбэлдөө мүлһэн дээгүүр уһаа ябуулагдадаг хэн. Харин 2011 ондо Зэдэ мүрэнэй ехээр өөдөө боложо, халиһанай шалтагаар энэ нютагайхид (100-гаад зон ажаһуудаг) ямаршые холбоо харилсаагүй болоһон байба.

Харгын уһаагай яаман Зэдын аймагай

захиргаантай суг шэнэ хүүргэ бариха шидхэбэри гаргаһан юм.

«Мостдорпроект» гэхэн эмхи түлэбэй данса бэлдэжэ, харгын болон хүүргын ажал ябуулагдажа эхилһэн юм. 6 метр үргэнтэй, 200 метр утатай хүүргэ бүтээгдээ. Бүхыдөө энэ ажалда 96 миллион түхэриг гаргашалагдаа, тэдэнэй 90 процентнь республикын бюджетдээ һомологдоо.

ХҮДӨӨ АЖАХЫН МЭРГЭЖЭЛТЭДЭЙ ХАЙНДЭРЫЕ УГТУУЛАН ЗАНШАЛТА ёһоороо орой намаар хүдөө ажахынхид мэргэжэлтэ хайндэрөө тэмдэглэдэг.

Буряад Улсын хүдөө ажахы мүнөө жэл хэсүүхэн бэрхшээлнүүдые дабажа, малаа үбэлжөөндөн оруулба. Хүдөө ажахы хүгжөөлгын талаар ехэн ажал ябуулагдаа. һүүлэй үедэ хүдөө ажахыда гэр булын, үмсын хэрэг эрхилэгшэдые, эхилжэ байһан

фермернүүдые, малай фермернүүдые дэмжэлгын програмнууд ябуулагдана. Гүрэнэй энэ түхэлэй дэмжэлтын ашаар сонсохогодон харалганай дүнгөөр грантнууд үгтөө. һүүлшын гурбан жэлэй туршада Буряад Улас дотор 131 эхилжэ байһан фермернүүд, гэр булын 10 ажахынууд тэдхэмжэдэ хүртөө. Энэ хэрэгтэ федеральна болон республикын бюджетдээ 212 миллион 700 мянган түхэриг гаргашалагдаа. Эдэ мүнгэн зөөри хүдөө ажахын 13 шэглэлээр бэлүүлэгдэхэ проектнүүд дэмжэгдээ.

Хүдөө ажахыда бага олзын хэрэг эрхилэгшэ дэмжэлгээр хэдэн шэнэ үмсын хүдөө ажахын үйлэдбэринүүд байгуулагдана. Жэ-шээнэ, Сэлэнгын аймагта шубуунай багахан фермэ Ольга Зубакова байгуулаа. Хориин аймагта Надежда Петрова һалбарга заһа үйлэдбэрилнэ. Загарайн аймагай Евгения Губасарян туулайнуудые үсхэбэрилнэ. Манай эндэхи газарта элдэб шэнэ шэглэл

эрхилхэдэнэ, амжалтатай байна. Мүн Игорь Красиков болон Аламжа Цыбижапов гээд хоёр үмсын ажахыда хүнэй үйлэдбэри байгуулжа, ажалаа эршэм ябуулна.

Мүн хүдөө ажахын үйлэдбэриин эдеэ хоолой зүйлнүүдые буйлуулга хүгжөөгдэнэ. 2013-2014 онуудта Мухар-Шэбэрэй, Баргажанай, Хэжэнгын, Зэдын, Хурамханай, Яруунын аймагуудта эдеэ хоолой зүйл буйлуулан бүтээгдэг үйлэдбэринүүд нээгдэнхэй.

Гэхэ зуура хүдөө ажахын үйлэдбэринүүдэй анхан сагай хугасаада ажаллажа байһан эмхинүүд хуушанай түхэл ажалаа алдаагүй, эрхим ажаллана. Тэдэнэй тоодо "Буряадай хүн", "Буряадай мяханай комбинат", "Петропавловскын мяханай комбинат", "Захаминай мяханай комбинат", "Акватор", "Буряадай хилээмэнэй комбинат" гээд тэмдэглэмээр.

Цырегма САМПИЛОВА.

ЭЖЫНЭР ХҮҮГЭДЭЙНГЭЭ ҮНЭН ЗҮРХЭНЭЙ ҮРЕЭЛДЭ ХҮРТЭЖЭ БАЯСАГ ЛЭ ДАА!

Почтын хүдэлмэрилэгшэд "Эжы, тандаа дуртайб" гэхэн Эхын үдэртэ дашарамдуулагдаһан Бүхэроссийн хэмжээ ябуулгын оршомдо 3-дахи лингвистическэ гимназийн 1-дэхи "б" классай һурагшадтай уулзаа. Хүүгэд эжынэртээ бэшэгүүдые бэшээ, үнгэтэ откриткануудые бэлдээ.

Эдэ бэлэгүүдые эжынэрын хайндэртэ абаха юм. һурагшад бүтээлнүүд дээрээ амаршалгын дулаахан үгэнүүдые бэшэжэ, почтын хайрсаг руу хээ. Тиин Российн Почтын хүдэлмэрилэгшэд

тэдэниень хаягуудаарнь тарааха болоно.

Үхибүүд ород, буряад, англи хэлэнүүд дээрэ эжы тухай шүлэгүүдые хэлээ. "Эжымни эгээл гоё, эгээл хайн, тон ухаатай, энхэргэн дулаахан..."

- иимэ үгэнүүд энэ үдэр оло дахин ээдэлээ юм.

Классай хүтэлбэрилэгшэ Ольга Михайлова амаршалгануудай саг соогоо болон зүб хаягаар эльгээгдэхын тула һурагша бүхэндэ откритка болон бэшэгүүдээ бэшэхэдэнэ туһалаа - эжы бүхэн үхибүүнэйнгээ үнэн зүрхэнэй үреэлдэ хүртэжэ баясаг лэ даа!

Цыпилма ШОЙДОКОВА.

«НАРАН» ДУРАДХАНА

Улаан-Үдэ хотын үйлдвэрлэх «Наран» нэгдэл айл бүхэнд хэрэгтэй зөөлөн дэрэ, буряад шэрдэг, нэеы гутал, шаахай болон бээд тааруу дотор, шэмэрүүн хүйтэндэ дулаан гадар хубсаһа оёжо, наймаанда гаргана. Ноябрьн 14-д Буряад Улсын засагай газар олондо мэдээл тараадаг эмхинүүдэй сурбалжалагшадые тусхайтаар урижа, «Буряад Уласта бүтээгдээ» гэнэн нийтэ гаршагтай танилсалга эмхидхэбэ.

НЭЕЫ ГУТАЛ, ШЭРДЭГҮҮДЭЙ ОРШОН

«НАРАН» гэдэг үйлдвэри олоной нүдэн дээрэ элээр харагдажа байдагшье наа, доосоон орожо, тэндэ ажалладаг хүдэлмэришэдтэй танилсаха арга боломжо тэрээн бүхэндэ тудажа байдаггүй. Арба сохом гаран жэлэй туршада олондо мэдээл тараадаг ажалтай аад, түрүүшынхиеэ доосоон ороболди гэнэн удхатай хөөрэлдөөн соностожо байна нэн.

«Наранай» генеральна директор **Олег Романович Пак** улаан нюураараа айлшадые угтажа, нэн түрүүн валенка болон тэрэнэй түрэлэй нэеы гутал гаргадаг цехтэ журналистнуудые уриба. Тэрэ цехэй богоһыень алхажа орохотой адли, хониной шиигтэйхэн нооһоной үнэр ангилаад орхино. Наһаар ахашаг зон иимэ хангал абахадаа, ямар зохид үнэр гарана гэшэб гээд, хамараа залан, гүнзэгыгөөр амилан байхадань, хүдөөгэй ажаһуудал үзөөгүй залуушуул хамараа буглэхэ юм.

- Ажалай нэгэ үдэр соо үдэрэй туршада 800 паар валенка гарганабди, - гээд үйлдвэриин генеральна директорэй орлогшо Татьяна Владимировна Рябова хөөржэ захалба:

- Тиихэдээ жэл соо 140 мянган паар валенка гарана. Зүүн-Сибириин нютагуудта «Наранһаа» ондоо валенка гаргадаг үйлдвэринүүд үгы. Тиимэһээ үбэлдөө үмдэхэ энэ гуталнай хайн наймаалагдана.

Мүнөө дээрээ «Наранархин» хара болон хониной нооһоной үнгэтэй боро валенкануудые гаргахын хажуугаар элдэб будаг оруулжа, хувибүүдэй хайшаама хүхэ, хүрин-улаан, ногоон болон бусад үнгэтэй гутал гаргана. Тэрээнһээ гадна хүйтэн гэртэй зондо тон шухала болодог нэеын шаахайнуудые оёно.

Нэеыдэ ородог хониной нооһон ехэнхидээ Монгол оронһоо асаргана. Нютагай хонишодой зун бүри хөөбэрилдэг нооһоной шанарын таарамжагүй байхаяа ханадаг.

- Ушар юуб гэхэдэ, буряад хонишодой тушаахаяа асархан нооһон нэгэ жэгдэ байдаггүй. Нэгэ толгой хониной нооһон шанарай талаар 3-4 янзын байдаг, - гээд «Наран» үйлдвэриин генеральна директор Олег Романович Пак тайлбарилан хөөрэнэ.

- Хүдөөһөө хониной нооһо шэрэжэ, Улаан-Үдэдэ тушаахаяа ерэнэн хонишод иимэ бэрхэ-шээлтэй дайралдахадаа, дураа гутадаг. Тэрэншье ойлгосотой. Харгыдаа гаргашалхан мүнгээ алмахаа тэдэ ханана ха юм. Бидэшье, өөрынгөө зүгһөө, манай эрилтэдэ таарахагүй нооһоной түлөө мүнгэ түлэжэ, зөөриез дэмы үрихэ эрхэгүйбди. Нэгэ жэгдэ шанартай нооһо хөөбэрилжэ абахын тула хонишон хониёо түхэрэн жэлэй туршада хайнаар, шэмэтэй хоолоор тэжээхэ ёһотой.

Дүн сагаан хонин гээшэ Монгол орондоо эгээл элбэг баялиг болонхой. Тиимэһээ «Наранай» эрилтэ монголшууд хүсэд дүүрэнээр хангажа шадана.

- һүүлэй жэлнүүдтэ валенкадаа элдэб үнгэ оруулхын хажуугаар гоё гэгшын зурагуудаар тэдэнэ оёдолшоднай шэмэглэнэ, - гээд «Наран» үйлдвэриин генеральна директорай орлогшо **Татьяна Рябова** бүтээлнүүдээ харуулжа байгаад хөөрэнэ.

Валенка хадаа нэеыгээр хэгдэнэ. Буряад зон урдандаа нэеы даража, шэрдэг оёдог байһан байна. Элинсэг хулинсагууднай шэрдэгэй ульһыень хайн мэдэдэг хэн. Мүнөөнэйшье зон шэрдэгтэ дуратай. «Наран» үйлдвэриин генеральна директор хүдөө газараар ябажа, амарха дуратай. Майхан табижа, байгаалин энгэр дээрэ хонохошье ушар болодог лэ байна.

- Би эндэ тэндэ амархадаа, шэрдэг заал наа абажа ябадаг би. Урдань би агаартай матрац шэрэгшэ хэнби. Һүни унтахадаа халуудажа, хүлэрхэтэйшни адли, тэрэ матрац шииг татажа ерээд, норшохо. Тиихэдэнэ хүсэд юу амарха хүмши? Зүгөөр шэрдэг хадаа газарай хүйтэ бээдээ шэнгээгээд, хүнһөө гараһан хүлһэ дэбтээнэ. Ти ихэдэнэ хуурай хоноһон тула нойртоо садаад, үглөөгүүр хэринэ ха юмши, - гээд, «Наран» үйлдвэриин генеральна директор Олег Пак өөрынгөө олоһон дүй дүршэлөөрөө хубалдаба.

«НАРАНАЙ» ХҮДЭЛМЭРИШЭДЭЙ ОЁҢОН ЗҮЙЛНҮҮД АЙЛ БҮХЭНДЭ ХЭРЭГТЭЙ

«НАРАН» байгуулгын түүхэ баян. Жэлһээ жэлдэ шэнэ үйлдвэри эндэ нээгдэнэ. Тодорхойлходо, 2010 он болотор эндэ дотор болон гадар хубсаһа оёдог фабрика гэжэ байдаггүй хэн. Дэлгүүрэй хайн хүгжэжэ байһан үе сагта шэнэ үйлдвэри байгуулагдаба. Тиин мүнөөнэй айлнуудта хэрэгтэй унтариин хэрэгсэлнүүд, хүнжэл, дэрэ «Наранай» оёдолшод үдэр бүри оёжо гаргана. Тэдэнэй улаан гараараа оёһон зүйлнүүд хайн шанартай. Нюдэндэ торосолдомо шэмэг зурагтай, гоёжо хэнэн хайрсагуудтай.

- Тэрэ хайрсагуудые өөһэдөө хэжэ дуратай байнабди, - гээд, «Наран» үйлдвэриин генеральна директор Олег Пак мэдээсэнэ:

- Сагай һүүлэй хугасаада долларой сэн байра дээрээ тогтохоёо болижо, хайрсагуудые бүтээдэг эмхимнай ямар сэн хэлэхээ заримдаа мэдэхээ

«Наран» байгуулгада мүнөө 110 хүн хүдэлнэ.

2014 оной 9 нарын туршада 60,1 миллион түхэригэй бараан үйлдвэрлэгдэбэ.

Росси дотор Баруун Сибирьһээ эхилээд Алас-Дурна зүг хүрэтэр хизаарта «Наранай» бараан наймаалагдана.

Хилын саана Финлянди, Канада, Монгол гүрэнүүдтэ «Наран» үйлдвэридэ бүтээгдэнэ гутал болон бусад бараан наймаалагдаһан байна.

Хүсшэн, залуушье хүнэй хайшаамаа үбэлэй гутал «Наранархин» гаргана

Бээ хүсшэн хүнэй доосоон хорлод һуужаар энэ нэеы, эсэстэ 32-дохи размертэй үбэлэй гутал болохи юм

Эхэнэр хүнэй урихан аад, шадмархан гарнуудгүйгөөр валенка бүтэхэгүй

болишоно. Тиихэдэнэ манай үйлдвэри наатана. Тиимэ хэн тула хайрсагуудаа өөһэдөө хэжэ һураха ханаатайбди.

Ажалда атаржанан, хүдэлмэридэ хүдэржэнэн эрэшүүлэй барилга дээрэ, сабшаланда ябахандаа, хабарай халхинда, зунай халуунда, намарай гаглюунда, үбэлэй хүйтэндэ үмдэжэ ябаха хубсаһа «Наран» оёно.

Буряад оёдолшод хитад оёдолшодто орходоо, оролдотойгоор, хүн удаан үмдэжэ ябаг гэжэ оёно. Хитад хубсаһа нэгэ угаахада, будагын гаража, ангишадаг аабза. Тиигээдшье үни болонгүй, хахаржа зобоо-

дог. Харин «Наранда» оюулхан хубсаһан бээдэшье аятай. Муу хайн үнэр гаргахгүй. Халуудуулжа зобоохогүй. Хамагай голын – бүхэ.

Эхэнэршье хүнүүдэй гэртээ байхадаа үмдэхэ халат, дотор болон гадар хубсаһа «Наранархин» оёно. Мүн баһа хувибүүдтэшье зохид хубсаһанай зүйлнүүд эндэ олон.

Үйлдвэри ехэтэй «Наран» байгуулгада дорьботойхон дэлгүүр үлүү болохогүй ха юм. Тиимэһээ фабрикынгаа дэргэдэхи магазинаа уужам, харуул болгожо, шанартай зүйлнүүдые худалдан абаха дуратайшуулые «Наран» урина.

Гадна ноябриин 14-дэ Улаан-Үдэ хотын Хубисхалай талмай дээрэ тусхай майхангуудые «Наран» табижа, өөрынгөө продукция нонирхогшодто дурадхаба. Тэрэ үдэр Хубисхалай талмай алад гаража ябаһан зондо 100 түхэриг хүнгэлэлтэ олгоһон саарханууд барюулагдажа, «Наран» гээшэмнай ганса валенка болон шэрдэг оёдог бэшэ, гэр бүлын ажана түбэн байдал зохёоходо шухала олон зүйлнүүдые бүтээдэг байна гэжэ улаан-үдөөрхин танилсаа.

Баир ЖИГМИТОВ, Р.-Н.БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд.

БУРЯАД УЛСЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2014 оной ноябриин 17-21

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН

17.11 14.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАЙ ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)
Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ юһэдэхи сессидэ хэлсэгдэхэ асуудалнууд
17.11 15.00, 21.11 10.00 Бага танхим

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэгийн дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.П.Попов)

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ юһэдэхи сессидэ хэлсэгдэхэ асуудалнууд
18.11 14.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатанай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, олонийтын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ юһэдэхи сессидэ хэлсэгдэхэ асуудалнууд
17.11 13.00 Ехэ танхим
Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдэ ашагаллын болон оршон тойронхи хамгааллын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)
Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ юһэдэхи сессидэ хэлсэгдэхэ асуудалнууд
18.11 10.00 Ехэ танхим

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД

Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)
"Республикын 2015 оной болон 2016-2017 онуудай түсэбтэ хугасаагай бюджет тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
тусхай графигаар

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэйн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь Б.Н.Ботоев)

"Буряад Республикада һунгалта тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
17.11 14.00, 20.11 10.00 каб.322

"Буряад Республикын Арадай Хуралай Мандадуудай болон депутадуудай ёһо журамай талаар комисси тухай" Буряад Республикын Арадай Хуралай тогтоолдо хубилалтануудые оруулха тухай
18.11 14.00 каб.322

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэгийн дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.П.Попов)

1. "Буряад Республикада эдэе хоолой зүйлнүүдэй шанар болон аюулгүйе хангалгын зарим хэмжээнүүд тухай" Буряад Республикын Хуулийн 2-дохи статьяда хубилалта оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
2. "Хүдөө ажахын эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэ хүргэжэ үгэдэг гуримда нэмэлтэ түлбэри тухай" Буряад Республикын Хуулийн 2-дохи статьяда хубилалта оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай

17.11 11.00, 11.30 каб.119
Урьһаламжа абаһанай түлөө түлэгдэдэг процентын хубиие тэхэрюулэн бусааха гэхэн мүнгэн тэдхэмжые хүдөө ажахын үйлэдбэрилэгшэдэ хүргэжэ үгэдэг гуримда хубилалта оруулха хэрэгтэй болоһон тухай
Россиин Федерациин Правительствын Түрүүлэгшэ Д.А.Медведевт болон Россиин Федерациин Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмын Түрүүлэгшэ С.Е.Нарышкинда Чуваш Республикын Гүрэнэй Сөведэй хандалга тухай
20.11 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатанай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, олонийтын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)

"Буряад Республикада Россиин хасагу-

удай хүдэлөөнэй хүгжэлтэ дэмжэжэ тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
21.11 11.00 каб.212

Нүүдэл хүдэлмэрийн зүблөөн:
Буряадай арадуудай "Хани барисаанай байшан" эблэлэй ажайбуулга болон хүгжэлтын хараа боломжонууд тухай" асуудалаар "дүхэриг шэрээдэ" бэлдэлгын хэмжээндэ
21.11 14.00 Хани барисаанай байшан, Улаан-Үдэ

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

1. "Буряад Республикада һуралсал тухай" Буряад Республикын Хуулиие һургуулиһаа урид һуралсалай талаар бэлүүлгын ябаса тухай
2. Россиин Федерациин Федеральна Суглаанай Гүрэнэй Дүүмын Ажалай, социальна политикын болон ветерануудай хэрэгүүдэй талаар хорооной депутадуудта Белгородско можын Дүүмын депутадуудай нюдэнэй хараагаар эрэмдэг зониие социальна талаар хамгаалгын асуудалаар хандалга тухай
18.11 14.30, 15.00 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдэе ашагалгын болон оршон тойронхи хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

1. "2011-2015 онуудта Буряад Республикын социальна-экономическа хүгжэлтын программа тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
2. "2020 он болотор Буряад Республикын социальна-экономическа хүгжэлтын программа тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
18.11 14.00 каб.203

"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ оршодог олон квартиратай гэрнүүд соохи хамтын зөөрийн капитальна заһабарилга эмхидхэхэ тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай"

Буряад Республикын хуулийн түлэб бэлдэхэ тухай
20.11 14.00 каб.203

"Буряад Республикада экономика хайн эрхэ байдалтай дэбисхэрнүүд тухай" Буряад Республикын Хуули бэлүүлгын ябаса тухай" асуудалаар "дүхэриг шэрээдэ" бэлдэлгэ тухай
21.11 14.00 каб.203

IV. "ДҮХЭРИГ ШЭРЭЭ"**Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатанай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, олонийтын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Б.Батуев)**

Буряад Республикада Соёлой жэл үнгэргэлгын зарим дүнгүүд тухай
17.11 15.00 Ехэ танхим

V. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ДЭРГЭДЭХИ ЗАЛУУШУУЛАЙ ПАЛАТЫН ЗҮБЛЭЛЭЙ ЗҮБЛӨӨН (түрүүлэгшэнь И.Н.Зубарев)

1. Буряад Республикада залуушуулай парламентаризм хүгжөөхын тула Буряад Республикадахи муниципальна байгууламжануудтай харилсаа холбоон тухай хэлсээнүүдэ баталалга тухай
2. Буряад Республикын Арадай Хуралай дэргэдэхи Залуушуулай палатын 2015 оной хүдэлмэрийн түсэб тухай
3. Буряад Республикын Арадай Хуралай дэргэдэхи Залуушуулай палатын ээлжээтэ хоёрдохи сессийн зүблөөндэ бэлдэлгэ тухай
4. "Ньюпарламент.ру" сайт дээрэ хүдэлмэри тухай
5. Буряад Республикын Арадай Хуралай дэргэдэхи Залуушуулай палатын бүридэлдэ хубилалта үнгэргэхэ тухай
18.11 18.00 Бага танхим

VI. УЛАСХОРОНДЫН ХАРИЛСАА ХОЛБООН

Буряад Республикын Арадай Хуралай депутадуудай Монголой Гүрэнэй Ехэ Хуралай депутадуудтай уулзалга
17.11 10.45 Бага танхим

"БУРЯАДАЙ ТҮРҮҮ ХҮНҮҮД-2014" МҮРЫСӨӨНЭЙ ЛАУРЕАДУУД ТОДОРБО

"Буряад үнэн" Хэблэлэй байшанай үнгэргэдэг заншалта болоһон "Буряадай түрүү хүнүүд" мүрысөөнэй дүнгүүд согсологдобо. Энэ жэлэй лауреадууд болоо гэбэл:

«ГУА СЭСЭН ХАТАН-2014» номинацида

Жигмитова Ханда Данзановна
Патаева Валентина Дугаровна

«АЛАМЖА МЭРГЭН АРЮУН ГООХОН хоёр-2014» номинацида

Баир Цыденбалович,
Евгения Буянтуевна Жамсовтон

Жамсо Доржиевич,
Баярма Николаевна Даржаевтан

«БУЯН ХЭШЭГ-2014» номинацида

Бальжанов Станислав Цыренович
Зомонов Михаил Дармаевич

«АЗА ТАЛААН-2014» номинацида

Норбоев Юрий Николаевич
Дагбаев Михаил Бадмаевич

«АЛАСАЙ ХОЛБООН-2014» номинацида

Дугданова Дарима Дамбаевна
Башкуев Геннадий Тарасович

Энэ жэлэй мүрысөөнэй гуримай ёһоор автор-лауреадууд элирүүлэгдээгүй гээд хануулая. Хүндэтэ уншагшадаа декабриин 5-да үдэшин 5 сагта Буряадай Гүрэнэй Х.Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын академическэ театрай ордон соо сугларжа, энэ жэлэй лауреадуудые хүндэлэн ёһолхо баярта хабаадахые уринабди.

«САГААН ҮБГЭН-2014» номинацида

Шангинов Рабжа Жабачевич
Козулин Владимир Николаевич

«БААТАР МЭРГЭН-2014» номинацида

Хунданов Василий Петрович
Гармаев Роман Васильевич

СЭЛЭНГЫН АЙМАГАЙ "ЮРӨӨ" АЖАХЫН МҮНӨӨДЭРЭЙ БАЙДАЛ

Сэлэнгын аймаг дотор ори ганса хамтын "Юрөө" гэгээн хүдөө ажахы бий юм. Энэ ажахы ганса аймагтаа бэшэ, мүн республика дотороо эгээл томо ажахынуудай нэгэн, Сэлэнгын аймагай эгээл суута Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой уг залгуулагша юм. Тэрэ үеын эгээл асари томо ажахые Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай сэрэгшэ ветеран, Александр Невскиин орденной кавалер, Социалис Ажалай Герой Жамса Бальжинимаевич Ванкеев 40 жэлэй туршада толгойлоо юм. Дайнай үеын хохидолдо ороод байһан ажахые богонихон сагай болзорто асари томо ажахы болгожо шадаа бэлэй. Тэрэ үеһөө хүтэлбэрлжэ, бар хүсэтэй болгоһон ажахы тэрэ зангаа алишье сагта алдаагүй болоно. Үүлтэртэ ажахы байһан тула 90-ээд онуудай хандаралгын үедэ ажахы халажа, үгы болоогуй, техникэ, оньһото хэрэгсэлнүүдэ худалдажа тараагаашьегүй. Тиимэ хэн тула үндэр нэрэтэй ажахы омогорхомоор байдалаа алдаагүй, ажалаа эрхилжэ байна.

Түмэн Дашинамаевич Аюшеев 2001 онһоо энэ ажахын түрүүлэгшын орлогшоор ажаллажа эхилээд, 2006 онһоо түрүүлэгшээр мүнөө болотороо ажаллана. Наяхан энэ ажахы 85 жэлэйнгээ ойн баяр хүндэтэ түрүүлэгшэ Жамса Ванкеевэйнгээ 100 жэлэйн ойн баяртай нэгдүүлэн тэмдэглэе бэлэй. Тэрэ һайндэрэй үедэ Т.Д. Аюшеевтэй үулзажа хөөрэлдэһэн байна.

- Түмэн Дашинамаевич! Ажалай габьяагай үндэр түүхээр баян ажахы хүтэлбэрлжэ ябахада, хэр гэшэб?

Жамса Бальжинимаевич ехэ шадбаритай, бэрхэ хүтэлбэрлэгшэ байһан. Тиигэжэ һайн хүтэлбэрлэгшын ударидалга дор хүмүүжүүлэгдэһэн зонтой суг ажаллаха гэшэ харюусалгатайл ха юм даа. Ванкеевэй колхоз гээд урдын зон мүнөөшье нэрлэдэг ха юм. Миллионной олзын тоосоотой ажахы үйлдбэриез хүгжөөжэ, мал үсхэбэрлжэ, мяхаяа элбэгээр тушаажа ябаа бшуу. Эхэ орондоо талха, таряа, мяха, нооһоёо тушаажа, үдэр һунигүй ажаллажа ябаһан габьяатай зон ха юм даа.

Тэрэ сагта нарин нооһото Забайкалийн хониной буряад үүлтэр байгуулагдаа бшуу. Тэрэ сагнаа мүнөө болотор энэ үүлтэртэ хони үсхэбэрлжэ байдагбди. Жамса Бальжинимаевичай хүтэлбэрлжэ үедэ энэ нарин нооһон ехэ үндэрөөр сэгнэгдэжэ, ажахыдаа эгээл ехэ олзо оруулдаг байгаа.

- Асари томо ажахын һүлдэ - оньһон техникэ, газар, үхэр мал үлөө гэшэ гү? Һалгаажархингүй, улам саашань хүгжөөжэ шадаа гэшэ гүт?

- Манай арад зон ажалла бэрхэ. Бата бэхи үндэрэтэй ажахы ха юм. Ванкеевэй үедэ табиһан һургаал, байдал алдагдаагүй. Малаа болон техникэеэ халгаагагүйбди. Мүнөө манай ажахыда МТЗ-80 гэгээн 29 трактор бии, тэдэнэй хажуугаар комбайн болон бусад оньһон техникэ булта бии. Саг соонь заһабарилаад лэ, эршэтэй ажалаа ябуулдаг. Урда сагай хүтэлбэрлэгшэдэй ашаар байгуулагдаһан мяханай үүлтэрэй мал мүнөөшье болотороо үсхэбэрлэнбди. Энэмнай мүнөө сагта тон ехэ олзо оруулдаг.

- Мүнөөдэр ажахын гал шэглэл тэрэл зандаа гү? Юрэнхы байдалтай хэр бэ?

- Мэдэнэ ха юмта даа, хоёр шэглэлэй үүлтэртэ мал үсхэбэрлжэ үнэмшэлгэтэй республика дотор ори ганса ажахы гэшэбди. Нютагтаа хүн зоноо ажалаар гүйсэд хангадаг ори ганса ажахы гэшэбди. Бүридхэлөөрөө 50 хүн ажалладаг юм, харин таряа хуряалгын болон бусад саг зуурын ажалай үедэ хамта дээрээ 90-ээд зоние ажалаар хангадагбди. Үүлтэртэ ажахы хадаа гүрэнэй тэдхэмжэ абанабди. Мүнөө жэл 7 миллион түхэриг абаабди. Гаргаша ехэ ааб даа. Гүрэнэй тэдхэмжын лизингын ашаар элдэб техникэ абадаггүйбди. Юундэб гэхэдэ, ондоо ажахынуудые хараад үзэхэдэ, бүхы мүнөөрөө нэгэ томо оньһото трактор абажархөөд лэ, гарзада ороно. Бээз нүсэгэлһэндэл адли бшуу. Тэрэ мүнгээ хайшан гэжэ бусааха гэшэб? Тиимэһээ бидэ байһан техникэеэ заһабарилаад лэ, дээрэһээ үгтэһэн мүнөөр үүлтэртэ мал худалдажа абахые оролдонобди.

- Хүдөө ажахы хүгжөөжэ гэшэ бэлэн хэрэг бэшэ ха юм даа. Танай сэдхэл зобоһон асуудалнууд ямар гэшэб?

- Мүнөө сагта ажахыдаманай казах малаан толгойто болон хальмаг үүлтэрэй 1300 толгой үхэр малтайбди.

Хони болон мори үсхэбэрлэдэг гэшэбди. Үйлдбэрлһэн продукция наймаалха гэшэ бэрхэтэй хэрэг. Үүлтэртэ ажахын үйлдбэрийн ёһо гуримаар, үйлдбэрийнгээ 10 процентынь худалдажа, олзо оруулжа байха болонобди. Жэшэнь, бидэ 500 толгойто үүлтэртэ эмэ малайнгаа 50-ень худалдаха ёһотойбди. Тээд үүлтэртэ мал худалдаха гэшэ юрын малай мяхан бэшэ ха юм даа. Үүлтэртэ мал үнэ сэнгтэй. Хүн худалдажа абахаяа ханабашье, мүнггүй байдаг. Ядаһан сагта мяхан болгохо ушар дайралдадаг. Селендума тосхондо мяха тушаадаг түб байгуулагданхай. Тишэнь лэ, манай ханахада, бага үнэ сэнгээр тушаадаг гэшэбди. Гэхэтэй хамта, ондоо ажахынууд өөһэдын мяханай дэлгүүр, эдээнэй газарнуудтай байдаг. Харин манайхид соо худалдаа наймаа эрхилжэ шүлһэтэй зон үгы гэшэ гү даа. Энээн тухай бодомжолжо байнабди.

Ажахымнай 29 малай буусануудтай. Ажахын тоосооной хүтэлбэри эрхилэнбди. Бууса бүхэн өөрын даажа абанан техникэтэй, таряа тэжээлэ тариха газар талмайнуудаа хубаажа абанхай. Таряагаа хадаха, хадагалха газартай, талханай тээрмэшье бии. Совет засагай үедэ шэнги хэрэгтэй юумыень үгэжэ, туналжа байдагбди. Үүлтэртэ мал хүгжөөдэг ажахы гэгээн үнэмшэлгэтэй хадаа гүрэнэй тэдхэмжэ абахадаа, ажахымнай дүнгэгдэнэ, яһала хүл дээрээ бодообди. Бага сага бэрхэшээлнүүдые дабахатай болонхой.

24 мянган гектар талмай эзэлэнхэйбди. Энэ үргэн талмай дээрэ хүдөө ажахы үйлдбэрлхөөр лэ ааб даа, зүгөөр таряа ехээр ургуулха ехэ гарзатай ажал, тиимэһээ өөһэдтөөл хэрэгтэй талха тэжээлэ бэлдэнбди. Потрава гэжэ нэгэ ехэ бэрхэшээл ганса манай ажахыда бэшэ, бусад бүхы ажахынуудта дайралдадаг. Тиимэһээ гүрэнэй

тэдхэмжын мүнөөр таряалангуудаа хүрээлжэ ажал бүтээнбди. Мүнөө жэл 17 дүрбэлжэн километр талмай таряа хуряалгын урдахана хаабабди. Үхэр мал, адууһан орожо, арай гэжэ ургаһан таряа хосороохо бшуу. Саашадаа гуримтай, һайн байхал даа.

- Хүдөө ажахыда хүдэлмэришэд дуталдана гэшэ гү?

- Энэтнай үшөө нэгэ хүн-дүүлхэй асуудал гэшэ. Залуушуулые, залуу мэргэжэлтэдые хүдөө нютаг руу ерүүлжэ гэшэ хэсүүл даа. Манай ажахын мүнөө ажаллажа байһан

зоной 80 процентынь наһатайшуул. Ажалшад, трактористнар, хонишод дуталдана. "Хонишоние бэдэрэнхаар, түрүүлэгшые түргэн олохош", - гэжэ хэлгэшэб. Энэ талаар байдал һайжаруулха ажал ябуулагданал даа.

- Һайнта даа, Түмэн Дашинамаевич! Ажахын галтай ойн баяраар амаршалнабди! «Юрөө» ажахын бүхы ажалшадта амжалта хүсэнбди!

Цырегма САМПИЛОВА хөөрэлдэбэ.

Республикын типографида

“БУРЯАДТА БҮТЭЭГДЭЭ”

Нээмэл түхэлэй “Республиканска типографи” акционернэ бүлгэмэй ажал хэрэгүүдтэй республикын сурбалжалагшад хаяхана танилсаа. Энэ ехэ үйлэдбэрийн бүхы цехүүдээрнэ ябажа, хаража, бүтээлнүүдын үзэжэ гараади.

Республикимнай типографи үнгэрхэн апрель соо 90 жэлэйнгээ ойе тэмдэглээ юм. Буряад-Монголой АССР-эй анхан байгуулагдахада, арад зондоо шэнэ засагай хуули, тогтоолнуудые хүргэхэ, ойлгуулха хэрэг ехэ шухала байгаа. Мүн баһа идхалгын, уран зохёолой, эрдэм мэдэсын номуудые олоор гаргаха, сонин сэтгүүлнүүдые бүришье олоор хэблэхэ, хуушан монгол хэлээр хэблэлые хайжаруулха – эдэ бүгэдые ямар аргаар туйлахаб гэжэ Буриздат, Буркоопсоюз болон үйлэдбэрилэгшэдэй, эрдэм нуралсалай мэргэжэлтэдэй хамтын суглаанай дүнгүүдээр багахан үйлэдбэринүүдые нэгэдүүлжэ, гүрэндэ мэдэлтэй нэгэ ехэ типографи байгуулха гэхэн шийдхэбэри абтаа хэн.

Тэрэ гэхэнээ хойшо ажал гээшэ бусалаа даа. Илангаяа хамтадхалгын, индустриализациин үедэ типографиин ажал барагдашагүй ехэ болоо хэн. Мүн баһа буряад хэлэнэй хэды дахин реформодо орожо, үзэг бэшгээ нэлгэжэ байхадань, полиграфистнуудай ажал улам ехэдэдэг, тусхай нургуули гараха хэрэг болодог байгаа. Буряад хэлээр хэблэгдэдэг сонинууд, сэтгүүлнүүдые, номуудые болон элдэбын хуули тогтоолнуудые, идхалгын материалнуудые хуушан монголоор хэблэжэ байханаа, лата үзэгүүдээр бэшэхэ болоходоо, шэнэ бэшгэй дүрим үзэхэ батай болоо. Тиинээр байтарнь, ород кирилл үзэгүүдтэ, баһал шэнэ дүримдэ оролгон, тиихэдэ үшөө уншагдайнгаа уншажа дадатар, шэнэ үзэг бэшгэтэ нуратар хоёр ондоо бэшгээр сонинуудаа хэблэдэг байгаа.

Иигэжэ тухашаржа, хаял жэгдэ ажалдаа орожо байтарнь, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуюехэ дайн эхилжэ, арад зоноо тэмсэлдэ уряалхан литература үргэнөөр хэблэгдээ, сонин сэтгүүлнүүдые бүри олошоороо. Эгээл мэргэжэлтэ ажалша эрэшүүл фронтдо мордожо, ган-

са эхэнэрнүүдэй хүсэн багадажа, наһаа хүсөөгүй эдиршүүлые ажалда абажа, нургаха, үдэр хүнигүй ажаллаха хатуу шэрүүн саг ерээ бэлэй. Дайнай илалта түгэс дүүрэхэдэ, хэблэлэй ажал ехэдэжэл байгаа. Буряад сурбалжалагшад, сэтгүүлшэд, уран зохёолшод олошороо, зохёолнуудын олон хэнгээр хэблэгдэдэг болоо. Социалис мұрысөөнүүд улам ехээр дэлгэржэ, хэблэхэ материалнууд ехэ боложо, типографидашье захилнууд ехэдээ. Бүхы аймагудта өөһэдын типографинуудай байгуулагдаашье наань, хэблэлэй зүйлнүүд жэлһээ жэлдэ олошоржол байгаа.

Тээд “саг сагтаа, сахилза хүхэдөө” гэжэ гүрэн түрэмнай бутаран халажа, ном сэтгүүл уншахаһаа байтагай эдихэ хоолоошье олохон бэрхэтэй саг тулажа ерээ. Иимэ хүшэр сагта республикын типографиин ажалшад бүхы хүсэ шадалаа элсүүлжэ, займааршье, эд бараагааршье, эдээ хоолооршье захилшадтай хэлсэжэ, ажал хэрэгээ зогсоонгүй хүдэлжэ, дэлгүүрэй оршомдо яһала бараагаар орожо шаддаа.

Мүнөөдэр республикын типографида 120 мэргэжэлтэ хүдэлмэрилэгшэд ажаллана, тэрэ тоодо олон залуушуул хүдэлнэ. Типографида хэншье захил хэжэ болохо: өөһэдынгөө гар бэшэгтэй (электронно вариант ааб даа) ерээд, уншуулаад, захуулаад, дизайн (дотор, гадарайнь шэмэглэл) һайнаар хүүлээд, тааруу шрифттээр хэблүүлээд, няд байтар хабтаһалуулан бэлэн зүйл гартаа абахат. Мүнөө сагай эрилтэдэ таараһан хэрэгсэлнүүд, шэнэ үеын арганууд, ажалшадтай баян дүй дүршэл эдэ бүхы ажалнуудые эрхим шанартайгаар бүтээнэ гээшэ. Хэблэдэг зүйлнүүдын тон олон: литэ зурхайнууд, плакадууд, планшет альбомууд, буклет брошюранууд, урилга открытканууд, грамота дипломууд, байгаалида хоро хүргэхэгүй саарһан, кар-

**Сэнгэ РИНЧИНОВ,
Радна-Нима БАЗАРОВАЙ
фото.**

тон мүнһэнүүд гээд лэ, баярхаг хайрхуугаар тооложол баймаар.

Эндэ республикын болон аймагудай гаргадаг 30 сонин, хэдэн сэтгүүлнүүд, тэрэ тоодо Забайкалийн хизаарай “Слово Забайкалья” сэтгүүл, республикимнай, Забайкалийн хизаарай, Эрхүү можын уран зохёолшодой зохёолнууд, тэрэ тоодо буряад хэлээр номууд хэблэгдэнэ. Томо томо захилшад гэхэдэ, Буряад Республикын Толгойлогшын, Правительствоын захиргаан, Буряад Республикын Арадай Хурал, Улаан-Үдын захиргаан болон депутатуудай Совет, Нунгалтын бүхы комиссинүүд, эрдэм нуралсалай, элүүрые хамгаалгын, соёлой эмхи зурганууд гээд лэ олон даа. Манай «Буряад үнэн» Хэблэлэй байшанай сонинууд, сэтгүүлнүүд баһал эндэ хэблэгдэнэ.

Үнгэрхэн жэлдэ энэ үйлэдбэри 80 сая түхэригтэ продукция гаргаа. Бюджеттэ 15 сая түхэриг оруулаа, бюджетдээ гадуур фонднуудта 9 сая түхэриг оруулан байна.

Республикимнай олон полиграфистнууд улас түрын үндэр шагналнуудаар шагнагданхай, ехэ нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэнхэй. 2004 ондо республикын типографи “Лидер экономики Бурятии”, 2007 ондо “За вклад в развитие экономики Республики Бурятия”, “Золотая опора” дипломуудта хүртөө. 2011 ондо “Лучшее предприятие года” болоо, тэрэл онһоо “Компания года” боложо, уласхоорондын шагнал абана. Нёдондо жэл типографида “Полиграфические услуги” номинацида “Стабильная компания” гэхэн үндэр нэрэ зэргэ олгогдоо.

Хүдөө нютагаа нэргээн хүгжөөе

ТАМИРАЙ ШЭНЭ ОРДОН: ЕХЭ ХЭРЭГҮҮДЭЙ ЭХИН

Ноябриин 11-эй үглөөгүүр Түнхэнэй аймагай Галбада ехэл хүлгөөтэй байба. Ушарын юуб гэхэдэ, тамирай хүгжэлтөөр урданай суутай Галбада Тамирай ордониё шэнээр нэльбэн шэнэдхэнэй нээлгын баяр ёһолол, энэ баярта зорюулагдаһан "Эрын гурбан наадан": бүхэ барилдаан, мори урилдаан, нур харбаан болон волейбол болохонь ха юм.

11 сагта Буряад Уласаймнай Толгойлогшо Вячеслав Наговицын сайдуудтаяа, Арадай Хуралай һунгамалнууд, аймагай дарганууд ерээжэ, баяр ёһололшыё эхилээ. Хүүгэдэй фольклорно "Саяан уула" ансамблин бэлигтэй эдиршүүл, олондо мэдээжэ арадай "Хэнгэргэ" ансамблин (хүтэлбэрилэгшэнь багшын ажалай ветеран Лариса Борхонова) артистнууд уран гоёор найр наадаһаа эхилбэ.

- Түнхэнэй аймаг мүнөө үедэ эршэмтэйгээр хүгжэжэ байна, - гэжэ Вячеслав Наговицын тэмдэглэбэ. - Бидэ мүнөө Сагаан-Нуур (Талое) ородог гурбан модо шэнэ харгы нээлгэндэ хабаадаад эрбэбди. Мүнөө танай нютагта шэнэлэгдэһэн тамирай ехэ байшанай хүдэлжэ эхилхэдэ ехэ баяртай байнаб. Тамирай хүгжэлтөөр габыратай хододоо байһан таанар энэ гуримаа алдангүй, бүри өөдөн үргэхэт гэжэ этигэнэб!

Ерэнэн айлшадтай хөөрэлдэхэдөө, Лариса Данзановна Борхонова:

- Аймагай гулваа Андрей Самарин, Арадай Хуралай һунгамалнууд Ким Галсанов, Борис Ботоев гэгшэдэй хүсэл оролдогоор энэ ордомнай заһагдаба, мүнөө сагай эрилтэдэ таарамаар шэнэлэгдэбэ, - гэжэ тэмдэглээ, - мүн баһа манай эдиршүүлэй "Саяан уула" ансамбльдамнай ехэ туһа хүргөө. Мүнөө бидэ элдэбын конкурс-харалгануудта хабаадаха аргатай болоодта. Хүн зомнай имэ хүтэлбэрилэгшэтэй байһандаа урмашажа, бүри

ехээр ажал хэрэгэ ябуулхар, тоонто нютагаа үргэхөөр, хүгжөөхөөр бэлэмди.

Энэ хөөрөөе аймагай Аха захатанай соведэй гэшүүн Лобсон-Доржо Сыренов, Владимир Сыренов, Ардан Ангархаев, Намсарай Манзаев гэгшэд бүри мүнэн дэмжэжэ байһанаа мэдүүлээ.

- Энэ хадаа ехэ хэрэгүүдэй эхин гэшэ, - гэжэ Ардан Лопсонович тэмдэглээ, - ганса тамирай байшангаар хизаарлангүй, үшөө үргэн ехэ инфраструктура бии болгохо шухала, энэ талаар зоригтой, шадалтай хүн зонше, эд хэрэгсэлнүүдые хуу байна. Манай Аха захатанай соведые хүтэлбэрилэгшэ Лобсон-Доржо Дашеевич, бултадаа Голин гэжэ мэдэнэбди, ехэ ажал ябуулаа бшуу даа. Харыт даа, энэ хоёр баннернуудые - имэ бэрхэ зонтой бидэнэр ханаһан юумээ хуу бүтээжэ шадахабди.

БУРЯАД БАРИЛДААН

СУУТАЙ солотой, Россиин габьяата хоригшо, хүдөөгэй тамиршадай дунда СССР-эй чемпион, сүлөөтэ барилдаагаар ветерануудай дэлхэйн чемпионатай хүрэл медальда хүртэһэн Нима Ивахиной шангуудта хүртэхын тулада зуугаад эдир барилдаашад болон ехэшүүл суглараа.

Эгээл багашуул сооһоо Нима Сосоровичой ашанар Эрдэни, Бадма Ивахиновууд түрүү һууриин түлөө тэмсэбэ. Эрдэни илажа, чемпион болоо, гурбадаху һуури Толтоин Эрдэни Будаев абаа. Хоёрдохи алтан медаль Володя Бильдаковые илаһан Гундын Истриков абаа. Гурбадаху чемпион Булат Батуев болоо.

- Мүнөө манай хүбүүд яһала урагшатай барилдаа, - гэжэ Галбайн нургуулиин директор Дарья Манзаракшеева урмашана. - Имэ ордонтой болоһон хойноо

бүри бэрхэнүүд болохо бээ гэжэ ехэтэ найданаб.

Ехэшүүл сооһоо Геннадий Ошоров, Дагба-Жаргал Дармаев, Эрдэм Шарнаев, Ринчин Янданов гэгшэд илажа гараа.

- "Галбайн суута тамиршад" гэжэ баннер дээрэ арбан нэгэн спортын зүйлнүүдээр аяар дүшөөд спортын мастернуудые харабаб, - гэжэ Шулуутын мэдээжэ фермер, барилдаанда ехэ дуратай Леонид Янданов атаархаба. - Галбайнхид имэ бэрхэ юм гэжэ мэдээгүйлби. Үшөө зүүн зүгэй арадуудай барилдаануудаар шанга байнал! - гэжэ бүри гайхаад, - энэ дороо өөрынгоё шабинарыё суглуулжа, бүхы арга шадалаа элсүүлжэ, хүсэээ шангадхажа, галбайнхидые хүсээ, тиигээд үшөө урдань ороё гэнэн зорилго табибаб! - гэжэ мэдүүлээ.

МОРИ УРИЛДААН

НАРАТАЙ дулаахан үдэр байжа, яһала һайнаар мори урилдаан үнгэрөө.

- Бидэ хоёр талаарнь мори-доо бэлдэнэбди, - гэбэ ахамад судья Чингис Янданов, - Нима Сосоровичой өөрөө ерээгүйнь харамтай. Тэрэмнай миин лэ мэдээжэ барилдааша, хоригшо бэшэ, зоотехник мэргэжэлтэй хадаа манайш моридые хуу мэдэхэ юм, яжа хорихые хуу аятайханаар хэлэжэ, заажэ үгэдэг.

Оодороор Игорь Яндановай «Воробей» гэнэн, нээрээл шубундлай агта, түрүүлжэ ерээ. Тэрээндэ шүүд-шүүд Валерий Самбяловай жолоодоһон «Бумер» гартаа. Гурбадаху ерэхэдээ, юһэдэхи ангиин Александр Односторонцевой «Хорёк» ерээ.

Жороолхо гээшэмнай, хэ-нэйшыё мэдэһээр, ехэл ороё хүндэ хатар ха юм даа. Залуушуул эхинһэнь жороонуудаа табижал мэдэбэ, харин далан хоёртой Виктор Прушенов жороо хүлгөө барид гээ. Тиигээд лэ хахад зайдаа Виктор Ошоровичой жолоогоо нуладхаһаниинь, «Серкониинь» түрүүлжэ ерээ. Баһал «Серко» нэрэтэй агтые жолоодоһон Гарма Ардуев хоёрдохи ерээ. Шагдар Шарнаевай жороошо гурбадаху ерээ.

НУР ХАРБААН

МЭРГЭШҮҮЛ Аршаан һууринда мэргээ туршалсаа. - Энэ ехэ мүрысөөндэ хабаадаһандаа баяртайб. Нима Сосоровичоо үни холоһоо мэдэхэлби даа, имэ һайн ханаатай, һайхан заяатай хүнэй турнирта хабаадалсажа байһандаа баяртайб, - гэжэ нур харбалгаар чемпион болоһон Александр Томилов хөөрэнэ. - Тиихэдэ "Эрын гурбан нааданшыё" хаань, эхэнэрнүүдээ хабаадуулаһанай ехэ һайн даа гэжэ тэмдэглэхэ байнаб. Буряад манай басагад имэл түргэн, мэргэн байг лэ! - гээд лэ, - манайшни спортын мастер Сэсэг Доржиева эгээл мэргэн байһанаа гэршэлээ, - гэжэ баярлаба.

Волейбол наадалгаар эрэшүүлэй дүрбэн команда мүрысөө. Галбайн гулваа Эрдэни Сыбиков бэлэг сэлэгүүдые барюулаа.

Валерий СЫДЕЕВ,
Сэлмэг ШАГДУРОВАГАЙ
фото.

БУРЯАД ХЭЛЭН ДЭЭРЭ БЭШЭГДЭҮЭН ЭРХИМ ПЬЕСЭНҮҮД

Буряад хэлэ хүгжөөхэ гүрэнэй программын шугамаар олон дэмбэрэлтэй хэрэгүүд бүтэжэ байна гэе хаа, алдуу болохогүй. Эдэнэй нэгэн гэбэл, Буряад Улсын соёлой яманай хүтэлбэри доро Республикын уран бэлигтэнэй түбэй (РЦНТ) эмхидхэнэн буряад хэлэн дээрэ бэшэгдэһэн эрхим пьесэнүүдэй конкурс үнгэрбэ. Эндэ хамтадаа 26 пьес ороһониинь тон һайшаалтай гэжэ тэмдэглэгдэбэ. Тиимэһээ РЦНТ-гэй харюусалгата ажалшан, РФ-гэй арадай артистка, республикын Гүрэнэй шангай лауреат, республикынгаа арадай театрнуудтай, драматическа коллективүүдтэй горитой ажал ябуулдаг, энэ конкурс эмхидхэлгэдэ гол хубитаяа оруулһан Нина Гармаевна Токуреноватай уулзажа, хэһэн хөөрөлдөөгөө уншагшад-дайнгаа анхаралда дурадханабди.

- Ажабайдалай элдэб талын гүнзэги удха зураглан харуулһан, авторай ухамайлан бодомжолһон зохёолнууд бэшэгдэнэ гэжэ тобшолхоор байба. Эдэ зохёолнуудые ехэнхинь дүй дүршэлтэй, өөрсэ шэнжэтэй, маягтай, ехэнхинь дээдэ үеын зохёолшод бэшэбэ. Жэшээлхэдэ, эдэбхи ехэтэйгээр бэшэжэ байдаг Дулгар Доржиевагай "Галсама", буряад хэлэнэй баялиг, уран зураглалай аргануудые гүйсэд хэрэглэдэг мэдээжэ зохёолшон Михаил Батоинай "Багша", Владимир Баторовай «Илалта», Николай Соктоевой «Эжымни, алтамни», Владимир Запхановай «Энэл үдэрыё хүлээгшэ нэм», Бато-Мунко Гончиковой «Үйлын үри», Николай Шабаевай «Хээрын ушарал» гэнэн зохёолнууд һонирхолтой гээд жюриин гэшүүд тэмдэглэбэ. Жаргал

Жербаевай «Байгалай дуун», «Уржин Гармаев», Галсан Нанзатовай «Шэдитэ ундан», Эрдэни Жамбаловай «Буряад-монгол айлай нэгэ үдэрэй домог» гэжэ зохёолнууд - хүнэй анхарал татаха һайн талан олон гэжэ хэлэгдэбэ. 26 бүтээлнүүд сооһоо эгээл эрхимүүдые шэлэхэнь хүндэ байгаа. Шэнэ сагай эрилтээр зураглажа, мүнөө үеын шэнжэ шарайда тааруулан, «шэнэ амисхаал, шэнэ шуһа» зохёолнуудтаа оруулха гээшэмнай ехэ хүндэ хүшэр, харюусалгатайшыё ха юм даа. Энэ мүрысөөнэй дүнгөөр 3-даху һуури "Буряад үнэн" сониной журналист Цырегма Сампиловагай. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай 70 жэлэй ойдо зорюулһан "Найдалай хүсэн" пьесэ, 2-дохи һуурида анханай журналист Сергей Доржиевай "Байгалай

басаган" гэжэ мүнөө саг зураглан пьесэ гараа. Хулгөөтэ үедэ болоһон үйлэ хэрэгүүд олон зоной хуби заяанда хабаатай, сэдхэлэй хүбшэргэй дайража шадана. Валерий Дабавегай (Басаа Валера) "Хэнзэ ногоон" гэжэ зохёол эрхим гэжэ тоологдобо. Мүнөө үеын драматургийн шанар шэнжэ, урасхалтай тааралдуулжа, автор бэшэжэ шадан байна.

Хэдышыё һайн зохёол байбашыё, тайзан дээрэ ямар режиссёр табихаб, ямар артистнар наадахаб гээд лэ асуудалнууд олон. Эдэ зохёолнуудые Хурамхаанай аймагай Уланхаанай, Хэжэнгын аймагай Хэжэнгын, Эдэрмэгэй, Баргажанай аймагай Баянголой, Түнхэнэй Хэрэнэй, Ахын Орлик һууринай һайн дуранай театрнууд гүрэнэй мүнгэн дэмжэлгэдэ хүртэжэ, зүжэгүүдые арад зондоо харуулха юм. Буряад хэлэмнай саашадаа һалбаран бадаржа, шэхэнэй шэмэг, сэдхэлэй баяр болохонь болтогой!

Харин энэ дэмбэрэлтэй хэрэг иигээд дүүрээ бэшэ, саашаа буряад пьесэнүүдые элирхэйлхэ имэ конкурс, мүрысөөнүүд үнгэргэгдэжэ, һайн зохёолнууд бэшэгдэхэ байһаниинь дамжаггүй.

- Нина Гармаевна, хөөрөжэ үгэнэнтнай һайн даа. Илаһан

лауреадуудые хани халуунаар амаршалнабди, "Буряад үнэн" Хэблэлэй байшанда суг хүдэлдэг журналист Цырегма Цынгүевна-даа үшөө ехэ зохёохы амжалта, һайн һайханиинь хүсэнэбди!

Бэлигма ОРБОДОЕВА
хөөрөлдөө хэбэ.

БУРЯАД ХҮБҮҮД, БАСАГАДАЙНГАА ХАЛУУН ХООЛ АМСААД, БАЯР БАЯСХАЛАН ХҮРГӨӨБДИ

Намдагай Дондог наһанай нүхэр Сэрэн-Дулматай айлишадые угтан абаа

Дзюдогой бүхэшүүл Дондог ба Туяа найз нүхэр Баяр Дашибальжировтай

Хитадай Үбэр Монголой ниислэл болохо Хүх Хотодо намарай эхиндэ үнгэргэгдэһэн уласхоорондын хүүгэдэй нааданда ошоһон Буряадай түлөөлэгшэдые тэндэ ажаһуудаг буряад угсаатан яһала һайнаар угтан абаа. Манай хоригшодые барилдаашан, 2008 оной Бээжэнэй Олимпиин нааданай гал баряад гүйһэн Намдагай Дондог өөрын багахан ресторан соо хүндэлэн абаба. Тиихэдэ энэ танилсалгын үүлзалгада үшөө хоёр Дондог хабаадалсаа. Хүх Хотодо тэдэниие бага, томо болон япон Дондог гэжэ ара нэрэнүүдээрнь олон хүн танидаг юм.

Намдагай Дондог хадаа барилдааша хүн юм. Тэрэ Шэнэхээн нотагһаа уг гарбалтай гэшшэ. Багаһаа хойшо Дондог хүбүүн барилдаагаар бэээ хорижо, удангүй бүхэшүүлэй тоодо оролсоо. 1986 ондо Үбэр Монголой ехэ нургуулида нуралсалаа үргэлжэлүүлээ. Тэрэ гэхээр Хүх Хототой ажабайдалын холбоотой.

Сүлөөтэ барилдаагаар Намдагай Дондог аргагүй ехэ амжалтануудые туйлаһан намтартай. Тэрэ бүхы Хитадай чемпионатуудта олон жэл соо хабаадажа, гурба дахин абарга бүхэ болоо. Тиихэдэ дүрбэ дахин мүнгэн медальер шагнагдаа, гурба дахин хүрэл медаль абаа. 1994 ондо Казахстанда болоһон Азиин чемпионатта Намдагай Дондог ялас гэмэ амжалта туйлажа, мүнгэн медальда хүртөө.

Харин 1993 ондо Канадада болоһон бүхы дэлхэйн мурисөөндэ найман түрүүшүүлэй тоодо оролсоо. Тэрэ үедэ Россиин суглуулагдамал командын бүридэлдэ манай Буряад ороной Ахын аймагһаа уг гарбалтай Сергей Замбалов 52 килограмм хүрэтэр шэгнүүртэ шалгаржа байгаа. Канадын хибэһсээ Сергей Замбалов хүрэл медаль нотагаа асараа бэлэй гээд хануулаа.

2002 онһоо Намдагай Дондог хоригшын ажалда ороо. Хүх Хотын олимпиин халаанай нургуулин Батомүнхэ багшын ударидалга доро хүдэлжэ эхилээ.

- 12 жэл соо эрэшүүлээр хүдэлөөб. Энэ хугасаа соо Хитадай 20 абаргануудые бэлдээб, бүхы дээрэ минии хоригшод 150 гаран медальнуудые абаһан байна, - гээд

Намдагай Дондог хөөрэнэ. - 2014 оной эхинһээ басагадаар хүдэлжэ эхилээб. Мүнөө Буянта багшатай 20 басагадые хорилго хэнэбди, булта тэдэ залуунууд, зариманиинь һая окутад боложо ябана. Тэдэней ехэ амжалтануудые туйлахын тула 3-5 жэл хүдэлжэ хэрэгтэй.

Намдагай Дондогой эгээл ехээр сэгнэдэг ушар гэбэл, Бээжэн хотодо эмхидхэгдэһэн 2008 оной Олимпиин нааданай гал баряад гүйһэн ушар болоно. "Олимпиин нааданда өөрөө хабаадажа шадаагүйшье һаа, энэ гал бамбар Үбэр-Монгол орондоо угтажа абаад, саашань дамжуулалсахадаа, тон азатай байгаа гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Мүнөө энээниие гэртээ табяад байхадаа, бүхы наһаараа хорилго хэжэ, тамиршан ябаһанайм түлөө дээрэһээ үгтэһэн шагнал юм", - гээд Намдагай Дондог тоолоно.

Хани нүхэринь Сэрэн Дулма бүхыгөөрөө ресторанай ажалда орошонхой. Юуб гэхэдэ, үдэрһөө үдэртэ тэрэ хубийн хэрэг ябуулна. "Буряад яһатан Хүх Хотодо тон үсөөн, оройдоол 100 хүн болохо. Тэдэ булта түрэл буряад эдэе хоолоо эдихэ, ундалха ханаатай. Тиимэһээ өөһэдынгөө ресторан соо мяханай, хүнэй эдэе хоол дурадханабди. Мүн манай ресторанда ганса буряадууд ороно бэшэ, мүн монголшууд, хитадууд хооллохо дуратайнууд юм", - гээд Сэрэн Дулма хөөрэнэ.

Намдагай Дондогой ресторан соо бууза, шарбин, хушуур, бүхэлээр, үрмэн гэхэ мэтэ буряад эдээн элбэгээр дурадхагдана. Мяхан, хүн Шэнэхээнэй үргэн талаһаа

Санжимитабай Дондог Саран-Туяа нүхэртэйгөө баяраа мэдүүлнэ

Санжимитабай Дондог Саран-Туяа нүхэртэйгөө баяраа мэдүүлнэ

асарагдана.

Хүх Хотодо ажаһуудаг буряад угсаатан хэды үсөөншье һаа, бүхы найр наадануудаа суг хамта үнгэргэхэ гэжэ оролдодог. Сагалганай найр хамта баһа Дондогойнгоо ресторан соо эмхидхэхэ дуратайнууд юм.

Тэрэл Олимпиин халаанай нургуулида зүүн зүгэй спортын зүйлнүүдэй түлөө Санжимитабай Дондог харюусадаг. Тэрэ энэй ашаар Хүх Хотодо бокс, кикбоксинг, тайский бокс болон бусад зүйлнүүд яһала хүгжэнхэй.

- Би залуу наһандаа хойгуур яһала ябаа һэм. Тэндэ ажаһуухашье саг байгаа, - гээд Санжимитабай Дондог хөөрэнэ.

"Хойгуур" гэхэдээ, тэрэ Буряад ороние хэлэнэ. Юуб гэхэдэ, хэдэн саг соо Санжимитабай Дондог Саран Туяа хани нүхэртэйгөө Улаан-Үдэдэ ажаһуугаа. Тиимэһээ буряад хэлээ мартаагүй энэ гэр бүлэ ород хэлэ мэдэнэ бшуу. Саран Туяа хэды хитад шуһатайшье һаа, буряад ёһо

заншал һайнаар сахижа ябадаг, бүхыгөөрөө нүхэрөө дэмжэжэ байдаг гэшшэ. Улаан-Үдэдэ ажаһуухадаа, Саран Туяа "Байгал" ансамбляда гол хатаршанаар хүдэлдэг бэлэй. Харин мүнөөшье гүрбэлзэмэ уян бэетэй Саран Туяа залуушууллаа дутуугүйгөөр хатардаг байна.

Харин гурбадахи Дондогын хадаа мүн лэ энэл Олимпиин халаанда дзюдо барилдаагаар хоригшоор хүдэлдэг гэшшэ. Өөрөө татами дээрэ тиимэ ехэ амжалта туйлашьегүй һаа, тэрэ олон тоото дзюдогой бүхэшүүлые бэлдээ. Томо Дондогой хани нүхэр Туяа мүн лэ дзюдодо хабаатай. Туяа хадаа уласхоорондын классай судья мүн, тэрэниие бүхы томо томо мурисөөнүүдтэ уридаг гэшшэ.

Иигэжэ Хүх Хотодо ажаһуудаг буряад хүбүүд, басагадингаа түлөө омогорхоод, халуун хоолынь амсаад, баяр баясхалан хүргөөд гараа бэлэйбди.

Борис БАЛДАНОВ.
Авторай фото-зурагууд.

Вера Ринчиновна Бояновагай түрэнһөөр 100 жэлэй ойдо зорюулагдана

ГАЛ ГУЛАМТАЯА ТАНЮУЛҲАН НЭРЭТЭЙ

Эртын сагһаа домог түүхээрээ баян
Буурал сагаан Буряад-Монголнай.
Эрэлхэг зоригтоной алдаршуулһан аян
Буурашагүй хэзээдэ омог нэриемнай хануулна.
Арюун зондоо эрдэмээрээ тухалһан
Алдарта хүбүүд, басагадтал нэрэ хэшэгтэй.
Ардагуудай түбэрөөр дэлхэйдээ суурхаһан
Арсалтагүй баатаршалгын замууд гэрэлтэй.
Монгол туургата улас түмэнэй Мүхэшгүй зоригтоной нэрэ мүнхэ.
Агуухэ эхэнүүдэй ашата хэрэгүүдэй

Арадтаа асарһан буяниинь энхэ. Гоо-марал, Алан-гуа, Баргуужан-гуа
Галаб үеынгөө үндэр хүхэ тэнгэритэй.
Гадаада юртэмсэдэшье газар түбиеэ,
Гал гуламтаяа танюулһан нэрэтэй.
Саг бүхэн өөр өөрынгөө нэрэ соло
Сардамал мүнгэн үзэгүүдээр мүнхэлнэ.
Сагаан сэдхэлтэнэй залиршагүй толон
Саанаһаа табисууртай гэрэлтэн нүхэсэнэ.
"Хурьһэтэ газарай үбшэнүүдые сараха

Хүнгэн бэшэ хэрэг хэнэй гартаб?"
«Эмшэлэгшэдэй эрдэмэй нангин хэрэг» – гэжэ
Этигэлтэ харюу хүн бүхэн дуулаха.
Вера Ринчиновна Боянова гэхэн нэрэ
СССР-эй гүрэнэй сонинуудта бэшэгдээ.
Буряад-Монголой элүүр энхын министрэй
Сэсэн бэрхэнь, үнэн сэхэнь тэмдэглэгдээ.
Энэ үргэн ехэ гүрэнэй Верховно Советэй
Дүрбэн зарлалай депутатаар хунгагдаа.
Энэрхы сагаан сэдхэлтэ буряад эхэнэрэй

Үргэн сээжэдэ шагналнууд толо татаа.
Кремлин ордон соо суглаанда хуухадаа,
Хэнэй басаган ябаһанаа нэгэтэшье мартаагүй.
"Кремль" гэхэн үгэ "Хэрэм" гэжэ ухаандань эрьелдээ,
Хэды холошье һаа, Баргуужан, Лугшахаан ханагдаа.
Хаанашье ябахандаа, эрэшүүлтэй адлихан
Бүхы хүндэ асуудалнуудые зүбөөр шиидхэлсээ.
Наһан соонь ниидуулдэг бэхи далинууд
Бүрхэг үдэршье ажал хэрэгүүдтэнь нэмэрлээ.

Зуун жэлэйн ойн баярай үдэрнүүд
Дуун мэтээр сэдхэл бодол хүмүүлнэ.
Эхэнэр хүнэй элбэг наранай элшээр
Үбшэн зоболонгой үүдэ хаажэ бэхилнэ.
Угсаата арадаа үргэһэн бүхы наһаниинь
Уг гарбалайнгаа одо мүшэнтэй ниилэнхэй.
Урма баяртайгаар бадарһан гуламтань
Унтарнагүйл хэзээдэ, дулаа үгэхэл бидэндээ.

Дулгар ДОРЖИЕВА.

В.Сафронов

Спорт

нов Эрхүү хотын чемпион болоод, энэ үндэр нэрэ зэргээ хэдэн жэл соо, Совет Армиин албанда татагдараа алдангүй, сахижа ябаа бэлэй.

1954 ондо Владимир Сафронов түрүүшын ехэ амжалта туйлажа, РСФСР-эй чемпион болобо. Россиин Федерациин суглуулагдамал командада оруулагдаба. Тэрэл жэлдээ Москва хотодо үнгэргэгдээн мурьсөөндэ Сафронов Россиин суглуулагдамал командын бүридэлдэ орожо тулалдахадаа, СССР-эй Кубогта хүртөө хэн.

зевецкитэй уулзахадаа, дундуур зайда, мүн холохоо добтолжо, тэрэниие нилээд хүсэр байдалда оруулна. Түрүүшын раундда булигдаханаа ойлгоходоо, поляк хоёрдохи раундын эхиннээ хойшо эдэбхиеэ алдахагүйе оролдоно. Тиэхэдэнь Владимир нүгөөдынгөө гар доогуур шургажа ороод, зүүн талаһаань эльгэруунь буулгаад, баруун гараараа үргэруунь табижархиба. Нүүлшын гурбан минута соо ринг дээрэхи байдалаа һайжаруулхын тула поляк сахилгаан түргөөр добтолно. Манай боксер хүлээн татажа ябаһаар нүгөөдынгөө халта һэримжээ алдахадань, хоёр гараараа ээлжэлүүлэн шанга сохилто хэжэ, шүүжэ гараба. Никольс Финляндийн түлөөлэгшэ Хамалайнениие ила-

СССР-эй суглуулагдамал командын эшүүд

Али бүхы үйлэ хэрэгүүдтэ түрүүлэн эхи табиһан, зам гаргаһан хүнүүд байдаг гэшэ. Манай Буряад ороной хүбүүн Владимир Сафронов имэл эхи табиһан хүн болоно. Бүмбэрсэг дэлхэйн Урда полюс Антарктида шадар оршодог Ногоон түби гэжэ алдартай Австралийн эгээл томо ехэ хотонуудай, портнуудай нэгэн болохо Мельбурндэ үнгэргэгдээн XVI Олимпийн наадануудта тэрэ хабаадахадаа, совет боксын түүхэдэ түрүүшын олимпийск алтан медальяр шагнагдаһан габьяа солотой юм.

Боксоор түрүүшын совет олимпийск чемпион Владимир Константинович Сафронов хадаа энэ материалаимнай гол герой болоно. 1956 ондо аяар олоной Мельбурн хотодо манай ороной командын гурбан боксер чемпионуд болоһон алдартай: Сафронов, Енгибарян, Шатков. Владимир хүнгэншэг шэгнүүртэ – 57 килограммай шэгнүүртэ тулалдаһан байгаа. Тиймнээ түгэхэлэй тулалдаагаа нүхэдһөө урид үнгэргөө хааб даа. Эрхим һайнаар тулалдажа, В.Сафроновой толотомо илалтын хүндэлэлдэ Советүүдэй ороной улаан туг һүр жабхалантайгаар намилзуулагдаа хэн!

Совет боксер Олимпиада дээрэ түрүүшынхээ имэ ехэ хүндэдэ хүртөө бшуу. Удаань манай командын гайхамшагта шадбаритад Владимир Енгибарян, Геннадий Шатков хүндэлэлэй табсангай дээдэ шатада гараһан юм. Зүгөөр Владимир Сафроновой алтан медаль совет олимпийск боксдо түрүүшын медаль болоһон гэшэ. Энэ хадаа туйлай ехэ уда ханартай, һүр хүлдэтэй ха юм даа!

Володя Сафронов 1934 ондо Улаан-Үдэ хотын Шмидтын нэрэмжэтэ гудамжада түрэнэн юм. Эндэхи 4-дэхи нургуулида һураһан байгаа. 15-тай болоходоо, боксын секцидэ ябажа эхилбэ. Багаһаа хойшо эжыдээ туйлажа, хүл дээрээ хүдэржэһэн хүбүүн һуралсал һорилго хэжэ, бээ бүришье шангадхаба. Манай республикын бэлигтэй бэрхэ залуу тренерүүдэй нэгэн болохо Александр Ринчинов хүбүүе һориходоо, жэл хахадай турша соо эдиршүүлэй дундаһаа Улаан-Үдэ хотын, республикын чемпион болгоо хэн.

1950 ондо Владимир Сафронов долоодохи класс дүүргэһэнэйнгээ һүүлээр Эрхүүгэй уран зурагай училищидэ һураһаа оробо. Тиэхэдэ бүри эршэмтэйгээр һорилго хэһэн юм. В.Хардин, РСФСР-эй габьяата тренер В.Полодухин тэрэниие һоридог байгаа. Уданшьегүй түрүүшын амжалта ерэбэ. 1951 ондо Сафро-

ОЛИМПИЕЦЭЙ АЛТАН БЭЭЛЭЙ

1955 оной һүүл багта В. Сафронов Совет Армиин албанда татагдажа, ЦСКА-гай гэшүүн болоод, РСФСР-эй габьяата тренер, спортын мастер Л.Ф.Соколовой хүтэлбэри доро һорилгоёо үргэлжэлүүлбэ. Бүхэсоюзна мурьсөөнүүдтэ рингын мэдээжэ мастер – СССР-эй арба дахин чемпион, спортын габьяата мастер, СССР-эй габьяата тренер С.С.Щербаков тэрэнэй багша, һурган һоригшо болодог байгаа.

Советскэ Союзай арадуудай зунай нэгэдэхи Спартакиадын түгэхэлэй мурьсөөнэй һүүлээр боксоор Совет ороной суглуулагдамал команда 1956 ондо Москвада бүридүүлэгдээ хэн. СССР-эй оло дахин чемпион, спортын габьяата мастер Александр Засухин (Свердловск) хүнгэншэг шэгнүүртэ ороной суглуулагдамал командада нэгэдэхи дугаарай боксероор, Владимир Сафронов тэрэниие халажа абагшаар томилогдон байгаа. Тиин тэдэ Олимпиадада бэлэдхэлэй түгэхэлэй шатада һорилго хэжэ байба.

Мельбурн ошоторын долоон хоногой үлөөд байтар, нэгэ һорилгын үедэ Александр Засухинай гараа гэмэлтэхэдэ, Владимир Сафронов оронойнгоо суглуулагдамал командада оруулагдаа хэн. Хэндэшье мэдээжэ бэшэ нэгэдэхи разрядай боксер Владимир Сафронов тухай гадаадын мэргэжэлтэд, журналистнууд юушье мэдэхгүй байгаа бшуу. Англиин алдарт боксер, Европын чемпион Томми Никольс Олимпиадын чемпион болохо ёһотой гэжэ бултадаа шахуу багсаамжалдаг байба.

Түрүүшын уулзалгада Сафронов Италийн түлөөлэгшэ Коссиатай тулалдаба. Италийн боксер тагнуул хэжэ байнгүй, дохёогой үгтэмсөөр, добтолжо оробо. Манай спортсмен балай нюдэ нюургүй урагшаа дабшангүй, һэримжэтэйгээр наадана. Нүгөөдынгөө добтолгоһоо булгаалан, хоёр гараараа ээлжэ-эгээр шаана. Володя өөрынгөө хараа бодолдо үнэн сэхэ. Тийгэжэ тэрэ түрүүшынгээ илалта туйлаба. һүүлшэг тээ манай спортсмен игсуун хүндөөр амилна. Үглөөдэрыннь тренерэйнгээ заабарьяр хэдэн модоной зайда урилдаба. Хоёрдохи тулалдаанда Сафронов хабаяа туршаа. Манай боксер онобшотой мэргэн шанга сохилто хэбэ. Добтолгынгоо нэгэндэ Сафронов баруун гараараа нүгөөдынгөө үргэруунь буулгахадань, француз хүл дээрэ арай тогтоһон байха юм. Ород спортсмен илалта туйлаба. Удаань совет боксер поляк Нед-

жа, түгэхэлэй нааданда СССР-эй боксертой уулзаха болобо.

Томми Никольс һалгайбша юм. Зүүн гараараа мэхэтэйгээр добтолходоо, нүгөөдынгөө хамгаалалтагүй газарые оноод лэ байдаг. Иимэ хүнтэй Олимпийн ринг дээрэ уулзахадаа, Сафронов шандааһа шангай, хёрхо мэргэн, гүнзэги бодолтой байһанаа харуулба. Нэгэдэхи раунд яаха аргагүй тэнсүү. Хоёрдохи раундда Англиин боксер Сафроновой тодо мэргэн, эрид шанга нударгаһаа зайлажа шадбагүй. Нокдаун! "Вест Мельбурн стадион" нэрэежэ хууежэ байна. Европын чемпион Томми Никольсье шала дээрэ һуулгажархиһан ород хүбүүнэй түлөө сугларагшад баяраа мэдүүлжэ байна бшуу. һүүлшын гурбадахи раундда ринг дээрэхи байдал хубилбагүй. Илалта! Владимир Сафроновой энгэртэ алтан медалиин ялархада, совет боксын түүхэдэ гайхамшагта

станцида тогтоо хэн. Перрон дээрэ дары түргэн зон сугларшаба. Нютагаймнай хүбүүн Владимир Сафронов эндэһээ буумсаараа, баяртай хүжюун хүнүүдээр хүрээлэгдэшэбэ. Американ боксер Кассиус Клей гэхэ гү, али мэргэжэлтэ боксер Мухаммед Али гэгшэдэ шүүгдэһэн хүндэ шэгнүүртэй Михаил Мухин, футболлоор 18-тай олимпийскэ чемпион Эдуард Стрельцов, гимнаст Виктор Чукарин, академическэ һэлжүүрдэлгээр шалгарһан Вячеслав Иванов болон бусад спортсменүүд хүрээлэгдэгшэдтэ һанал бодолоо хөөрэнэд.

Олоной хабадалгай митинг болоно. Буряад-Монголой АССР-эй Спорткомитетдэй түрүүлэгшэ Борис Дамбаевич Санданов, ВЛКСМ-эй Буряад-Монголой АССР-эй нэгэдэхи секретарь Октябрь Гармаевич Дамбаев, комсомолой секретарь Галина Константиновна Ячменева, Сафроновой түрүүшын тренер Алек-

Буряад орон хүбүүгээ Буряад-Монголой АССР-эй Верховно Советдэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаа хэн. Үнгэрэгшэ зуун жэлэй 80-дахи онуудай эхиндэ боксоор эдиршүүлэй мурьсөө эмхидхэжэ, хүнгэншэг шэгнүүртэ эгээл гоё һайхан арга дүрэтэй боксерто Владимир Константинович Сафроновой нэрэмжэтэ шан баржуулагдадаг байһан гэшэ.

Владимир Сафронов СССР-эй хоёр дахин чемпион болоһон, Европо түбиин чемпионатда хүрэл медальда хүртэһэн, Хани барисаата арминуудай Спартакиадын гурба удаа чемпион болоһон алдартай. Дэлхэйн 20 гаран ороноудта үнгэргэгдэһэн уласхоорондын мурьсөөнүүдтэ хабаадахадаа, илалта туйлаһан, шангуудта хүртэһэн байха юм. 284 дахин рингдэ гаража тулалдахадаа, 266 удаа илаһан, оройдоол

Лондон, 1959 он.

Нүхэд ёһоной шарж. Великтон Баранников, Дан Позняк. В.Сафроновой зурагууд.

ушар боложо, боксоор түрүүшын олимпийскэ чемпион тодорбо. Удаань манай командаһаа Владимир Енгибарян Геннадий Шатков хоёр чемпионууд болоо хэн! Сафроновой алтан раунд тухайе ханажа ябая. СССР-эй арһан бээлэйн шадбаритад командаараа энэ Олимпиадада илалта туйлаба. Манай боксернууд М.Мухин – мүнгэн, А.Лагетко, Р.Мараускас хүрэл медальнуудаар шагнагдаһан байгаа.

Манай ороной олимпиецүүд Мельбурннээ теплоходоор гаража, Владивосток хүрээжэ ерээд, саашадаа "Владивосток-Москва" гэжэ түргэн поездоор дабшаба. СССР-эй спортсменүүдтэй хамта Грециин, Польшын, Болгарийн, Венгрийн команданууд аян замаа үргэлжэлүүлбэ. 1957 оной январийн янгинама хүйтэн үдэртэ түргэн поезд Улаан-Үдэ

сандр Бадмажапович Ринчинов, залуушуулай газетын спортын ба сэрэгэй хэрэгэй таһагые даагша Владимир Бараев болон бусад үгэ хэлэжэ, Владимир Сафроновые илалтаарнь халуунаар амаршалаад, саашадаа амжалтатай һайн ябахыень үрээбэд.

Владимир Константинович нэгэдэхи разрядтай ошоһон аад, СССР-эй спортын габьяата мастер болоод, бусажа ерэхэдээ, "Хүндэлэлэй Тэмдэгэй" орденоор шагнагдаа хэн. Москвагайхид тэрэниие ниислэл хотын районуудай нэгэнэй депутатаар һунгаһан юм.

Владимир Сафронов Москвагай полиграфическа институтта һуража, эндэхи томо ехэ журналнуудта амжалтатайгаар хүдэлһэн байгаа. Агууехэ спортсмен, гайхамшагта уран зурааша.

18-дань шүүгдэһэн байгаа. Тэрэнэй илалтын хүндэлэлдэ Советскэ Союзай Гимн һүр жабхалантайгаар эздэлжэ, зонной сэдхэлдэ зула бадараһан байнал даа! Алдарт боксернай залуу ширагаар һаһа бараа хэн.

Хожом хойшоодоо Владимир Сафроновой амжалта шэжэр алтаар яларжа, нютагаймнай алдар солото хүбүүд Великтон Баранников 1964 ондо Токиодо, Борис Зориктуев 1972 ондо Мюнхендэ, Бата-Мүнхэ Ванкеев 2004 ондо Афинада үнгэргэгдэһэн Олимпийн наадануудта хабаадаһан байгаа.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ,
журналист,
Россиин соёлой
габьяата
хүдэлмэрилэгшэ.

Понедельник, 24 ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «НАЙТИ И ОБЕЗВРЕДИТЬ. КРОТЫ»
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ

13.55 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ». (12+)
15.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
16.00 Т/С «СЕРДЦЕ ЗВЕЗДЫ»
17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ»

ТНТ

07.00, 08.00 ВСЯ БУРЯТИЯ (12+). ПОГОДА
07.30 «МУНГЭН СЭРГЭ» (6+). ПОГОДА
07.45 «ДО И ПОСЛЕ» (12+)
08.30 «БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ!» (6+)

ТИВИКОМ

06.00 «УТРО С ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
06.25 «ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (12+)

07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+) ЗУРХАЙ
07.30 «УТРО С ТИВИКОМОМ» (6+)
08.00 «БРАК БЕЗ ЖЕРТВ» (16+) ЗУРХАЙ
09.00 «УТРО С ТИВИКОМОМ» (6+) ЗУРХАЙ

СТС

16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 «МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ»(0+)
06.00 М/Ф «ЧУФФЫК» (0+), «УТЁНОК, КОТОРЫЙ НЕ УМЕЛ ИГРАТЬ В ФУТБОЛ» (0+), «ВАСИЛЁК»

07.30 М/С «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»
08.00, 09.00, 23.35, 01.30, 03.15 «6 КАДРОВ»
09.30, 14.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
10.30, 21.00 Т/С «МОЛОДЕЖКА»

НТВ

07.00 НТВ УТРОМ
09.20 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
10.35, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»

ДТВ

06.00, 04.50 М/Ф «МУЛЬТФИЛЬМЫ»
06.30, 02.55 Х/Ф «СТРЕЛЕЦ НЕПРИКАЯННЫЙ»
08.30 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
09.00, 16.25 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ». (16+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 «СЕЙЧАС»
07.10 «УТРО НА 5» (6+)
10.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30, 13.30 Х/Ф «БЕЛЫЙ ТИГР»

Вторник, 25 ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 05.00 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «БЕРЕЗКА». КАПИТАЛИЗМ ИЗ ПОД ПОЛЫ»
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ

19.30 «ПРЯМОЙ ЭФИР». (12+)
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «ЕКАТЕРИНА»
00.35 Д/Ф «СОВРЕМЕННАЯ ВЕРБОВКА. ОСТОРОЖНО - ЗОМБИ!»

ТНТ

09.05, 09.00 «ДОМ-2 LITE» (16+)
07.00, 23.00, 00.30 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС (16+). ПОГОДА
07.30 УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3»
08.15, 19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30, 19.30 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ

09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 21.30, 23.00 «НОВОСТИ ДНЯ»(16+)
10.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПАПИРУСА»
11.05, 15.05 Т/С «БИГЛЬ»

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 «МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ»(0+)
06.00 М/Ф «ВЕРНОЕ СРЕДСТВО» (0+), «ГРИБОК-ТЕРЕМОК»

08.30, 14.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
09.00, 13.30, 00.00 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
09.30, 15.30 Т/С «ЛЮБИТ - НЕ ЛЮБИТ»
10.00, 16.00 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»

НТВ

07.00 НТВ УТРОМ
09.20 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
10.35, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»

ДТВ

06.00, 04.25 М/Ф «МУЛЬТФИЛЬМЫ»
07.00, 02.55 Х/Ф «ВОПРОКИ ВСЕМУ»
08.30 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО»
09.00, 16.25, 18.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ». (16+)

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 «СЕЙЧАС»
07.10 «УТРО НА 5» (6+)
10.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30, 13.30 Х/Ф «АТАКА»

Среда, 26 ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.10, 05.05 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
10.00 Д/Ф «НАЦИОНАЛЬНАЯ КУХНЯ. ПОМНЯТ ЛИ ГЕНЫ, ЧТО МЫ ДОЛЖНЫ ЕСТЬ?»
10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»

ТНТ

07.00, 23.00, 00.30 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС (16+). ПОГОДА
07.30 УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3»
08.15, 19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С ТИВИКОМОМ» (6+)
06.30, 09.30 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ

01.05 НОЧНЫЕ НОВОСТИ
01.20 «ПОЛИТИКА». (16+)
02.25 Т/С «ИЗМЕНА»

21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «ЕКАТЕРИНА»
00.35 Д/Ф «КАРИБСКИЙ КРИЗИС. ОПЕРАЦИЯ «АНАДЫРЬ»

14.15 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
14.30 Т/С «РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ» (16+)
19.15 «АФИША» (16+)
20.00 Т/С «ФИЗРУК» (16+)

10.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПАПИРУСА»
11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00 «НОВОСТИ ДНЯ»(16+)
11.05, 15.05 Т/С «БИГЛЬ»

ЭЛГЭ ДУЛААХАН АРЮУН ЗАНШАЛНУУД ХҮҮГЭДЫЕ ТҮРЭЛХИДТЭЙНЬ НЭГЭДҮҮЛНЭ

Улаан-Удын Аэропорт хууригдах хүүгэдэй "Солонго" ("Радуга", д/с №15) сэсэргилгэ намарай хуушаар "Эльгэ дулаахан арюун заншалнууднай" гэгээн найр наадан хүүгэдэй, тэдэнэй түрэлхидэй хабаадалгатайгаар үнгэрөө. Энэ найрые эмхидхэгшэ Татьяна Беляковагай хэлэхээр, мүнөө сагта сүлөө сагаа түрэлхид үхибүүдээрээ хонирхолтойгоор үнгэргэжэ байбал, ехэл хайн байгаа. Сэсэргил, хургуули руунь үхибүүдээ ябуулжархёод, эдээлүүлээд, хубсалуулаад байһамнай болоо гээд, сүлөөтэйдөө сэнхир экрануудые шэлэтэрээ шагаагаад хуудга түрэлхид олон ха юм даа. Энэ хэмжээ ябуулга гэр бүлые эбтэй зетэй болгохо, эб хамта аша тунатайгаар сүлөө сагаа үнгэргэхэдэнь туналха гэгээн зорилготойгоор үнгэргэгдэб гэжэ Татьяна Валерьевна болон сэсэргилгэй директор Альбина Николаевна Базарова хоёр мэдүүлнэ.

Үхибүүд түрэлхидтээ табан бүлгэм боложо хубаараад, мастерскойнуудта ажалаа эхилбэд. "Шэдитэ үйһэн" мастерскойдо хүмүүжүүлгэшэ Надежда Бурдуковская хуһан тухай хөөрэхэдөө, тэрэнэй үндэһэнһөө эхилээд, намаандань хүрэтэр аша тунатай зүйлнүүдые нь тоолоод, үйһэн тухайда бүри дэлгэрэнгээр хөөрбэ. Хуһан тухай оньһон хошоо үгэнүүдые, таабаринуудые хэлсэбэ, дүү шагнаба. Арадай дархан Валерий Цыбиков үйһөөр яажэ элдэбын хэрэгсэлнүүдые хэдэг бэ гэжэ харуулаад, хамтадаа хэмэл шүрэ субадаар гоёожо, улаан утаһанда үлэхэ, досоонь гоё шүүлүүхануудые хэжэ, тэбхэрхэн, зохидхон хоршононуухайнуудые бүтээбэд. Эдэгээр багашуудые наадуулахадые, арамнайлуулаад, гэр бараандаа, ажалдаа, автохүлэгтөө хохуһан болгоодыше ябахдаа, ехэ тунатай.

Саархануудые нарииханаар зүһөөд, тэрэнэ монсойлгоод, элдэбын зүйлнүүдые бүтээхэ аргые квиллинг гэжэ нэрлэнэ. Мүнөө сугларашад Наталья Бажеевагай хүтэлбэри доро юрын открытка хэжэ

хурабад, саашадаа элдэбын уран зүйлнүүдые хэжэ хураха. Хэжэ хураа хадаа өөһэдөө ганса саарһаарыше бэшэ, харин нимгэн садаар уран гоё зүйлнүүдые урлажа байхабди гэжэ түрэлхидын хэлсэбэ. Мүн баһа эндэ Светлана Витошниковагай хургаалаар дэбһалагдажа элдэгдэһэн талхаар элдэб зүйлнүүдые хэжэ хураа. Энэмнай пластилин, гипс мэтэйн материалнуудта орходоо, нэгэшые хорогуй, уян зөөлөн, бээдэ ехэ тунатай ха юм.

Багашуул мылгэтэй уһа үлээжэ, олон тоото ехэ, бага шааригуудые гаргажа наададаг. Нолонгын долоон үнгөөр гэрэлтэн байдаг эдэ шааригуудаар гоё хайхан уран зурагуудые бүтээдэг гэжэ олонхи зон мэдэхэгүй хаш даа. Энэ нолон урлалда Лидия Андреева хургана. Харин элдэбын улаануудаар урладаг макраме гэшые олонхи хүнүүд мэдэхэшые хаа, баһал яажэ хэдэг юм гэжэ мэдэдэггүй. Алёна Семёнова энэ урлалда ханамжатайгаар хургаа.

Зүблэлтэ засагай үедэ мүнглэмэл саарһа олохо гэгээнмай бэрхэтэй бэлэй. Сайн, үнэтэй шэээр, тамхи-нуудай саарһа суглуулдаг байгаа.

Зохидхон хоршононуухайнуудые хамта бүтээнэ

Илангаяа армийн албанһаа табигдаха хубүүд ехээр хэрэглэдэг байгаа. Дембельскэ фотодэбтэрээ урлан гоёохо ехэ шухаг зүйлын байһан юм. Харин мүнөө сагта энэмнай дураар болоо ха юм даа. Тиимэгээ бага балшар наһанһаань иимэ саарһан дээрэ зуруулжа хургахада, амар болоо. Мүнөө хүүгэд ганса каран-даш, биирээр зурадаг бэшэ, үшөө үзүүртэй юугээршые зуража болохо, нюурһаань харахада, досоошоо ороһон зураг аад, араһаань харахада, бүри гоёор наашаа түглын гараһан байхадань, бүри хонирхонд. Иимэ хонирхолтойгоор зуруулжа Светлана Манзарова хүүгэдэ хургана.

Уряанай ёһоор досоонь хоншуухан үнэрөөр хангалтанан янза буриин ногоо, набша намаа хэжэ, хүүхэлдэйнүүдые бүтээхые Гырлыма Гармаева хургажа, наймиень тунатайень сэгнэбэд. Мүнөө са-

гай пластмасс, полимер болон ойлгогдошогуй, бэе махабадта хортойшые бодосуудаар хэгдэһэн яла-сала наадалгануудта орходоо, эдэнэймнай бүтээһэн хүүхэлдэйнүүд тад ондоо, барихадашые дулааханаар жөлөн байгаа.

Иигэжэ хүдэлхэдөө, багашуулай гарнууд, хурганууд хайн хүдэлсэтэй, шанга болон уян нугархай болоно, үхибүүдэй арга шадал, шадабари найжарна, тиихэһээ гадна гоё хайханай мэдэрэлдэ абтана, ухаанинь хурсадана. Тиихэдэ баһал тэсэбэридэ хургана ха юм. Юумые ханамжатайгаар хэхэдэ, хүндэ тунатай, хайн хайхан юумэ хэнэб гэжэ сэдхэлээ ханаха гэжэ юун гэшэб! Эхэ эсэгынгээ урма баяртай шарай хаража хуухадаа, ямараар баярлана, хүчинэб даа. Тиихэдэ ямаршые хүнэй уур саар дэгдэжэ, наһаа сэдхэлыншые зөөлөрнэ гэшал даа.

Ямар хэмэршые хаань, өөрынгөө гараар, шадал зэргээрээ хэнэн, бүтээһэн, урланан юумэн ямаршые ехэ гоёолто урлалһаа сэнтэйгээр хүнэй сэдхэлдэ ханагдадаг ха юм. Тиигээдыше эхэ эсэгэнэртээ эб хамта хэгдэе хаа, наһанай дурасхаал болон, сээжэ зүрхэндэ үлэхэл. Нээрээшые, углуу тохойнуудтаа шэбээлшөөд, өөр өөрынгөө юумые хээ боложо байхын орондо эб хамта дүхэриглэн хуужа, бултанайнгаа дуратай юумэ хэжэ, хажуугаарнь хөөрэлдэжэшые, харилсажашые хуухада, ямар ехэ дээдын жергал гэшэб. Иимэ байдалтай эбтэй бүлэдэ хэнииншые хэнһэншые муу, хайнаа нюухагуйл, муу юумэнэй гэгтэ ушарашые хаань, хамтын эбтэй хүсөөр бэлэхэнээр дабажа гарахал. Хожомоо иимэ байдалда хүмүүжэжэ үндыһэн, эрэ болоһон эдэ үхибүүд өөһэдөө гэр бүлэ соогоо ямар эбтэй номтой байха гэшэб!

Халбагаһаа эхилээд, абья гарадаг ямарханшые хэрэгсэлнүүдые хэрэглэжэ, аятай хүгжэмтэ оркестр байгуулаад, найрта сугларашадта гоё концерт-наада харуулаа. Юрэдөөл, гэртээ миин лэ хуужа байнгуй, гэр бүлөөрөө эб хамта сүлөө сагаа аша тунатайгаар үнгэргэжэ болохо гэжэ хайн ойлгогдоо. Дээрэ нэрлэгдэһэн болон бэшэшые олон ондоо янза хэлбэрийн, хонирхолтой, урда саһаа манда хүрэхэ ерэнэн арадай гар урлалнууд дүүрэн ха юм даа.

Энэ найр наадаа хүүгэд түрэлхид, багшанар, хүмүүжүүлэгшэд, ажалшад булта эбтэй зетэйгээр, гар гараа барилхан, ёхор наадаар түгэсэбэ.

Сэнгэ РИНЧИНОВ.

ХУРЯАНАН БУЯНИИНЫ МАРТАГДАНАГУЙ

2014 оной ноябриин 19-дэ бурханһаа буужа ерлэн талаантай эмшэн Александр Доржиевич Гомбоев мөндэ ябаа хаа, 60 наһанайнгаа алтан ой түрэлхид болон нүхэдэйнгөө уужамхан дүхэригтэ угтахэ хэн. Тээд хүн бүхэн өөр өөрын табисууртай ха юм даа. Эрхыдээ эмтэй, долёобортоо домтой ахатанай алтан дэлсэй дээрэ ябаһан сагынь тэжэрюулэн, тэрэ хүнэй ашаар үхэлэй хара наһарһаа мулгаржа гараһан үбшонтэнэй, дүтын нүхэдэй, суг хүдэлһэн мэргэжэлтэнэй дурсалгануудые оруулан, ульһатайхан хөөрөө дэлгэхэмнай.

ХҮН БОЛОХО БАГАНАА...

1954 он. Намарай һүүл һара. Эгээл энэ сагта Шэтэ мөжын Дульдэргын аймагай Үзөөн нютагта Эсэгын дайнда лётчик ябаха муртөө энэ тэрэ үбшэнһөө боро аргаар зайлуулха талаантай, яруу найрагшын бэлигтэй Доржи Гомбоевич Гомбоевой бүлэдэ хубүүн үри мүндрлөө бэлэй. Эжын Галданжаб гэжэ нэрэтэй байгаа. 8 үхибүүдэй нэгэн ябаһан хубүүнгийн хуулийн наһа гүйсэтэрөө, Бэлиг гэжэ нэрэ зүүжэ ябаа. Нүхэдын бэлигтон гээд нэрлэжэ.

Тэрэнэй багын нүхэр, Москвада ажаһуудаг буряад нютаг зоной "Урлал" гэгээн эблэлэй түрүүлгэшэ **Б.Д.Дугаров** дурсана:

- Гар бүмбэгэ гэмгүй наададаг хэн. Наадахадаа, алдуу гаргадагүй байһан хадань, манай класс аймаг соогоо түрүүлжэ гараһан байхабди.

Гэрэйнгээ ажал хэжэ дүүргээд, бидэ, үхибүүд, голойнгоо эрьедэ ошодог байгаабди. Үбэлдөө сана, шаргаар холжорхош. Зундаа уһанда орожо жаргахаш. Ехшүүлэй дура гутаажэ, тоомоошые таһаралдадаг наабзабди. Хэн нэгэ-эймнай бага сага шархатаа хаа, гар хүлөө үбдэхөөгөө гэшэ хаа, Бэлигнай гэмэлтэһэн мүсэнүүдыемнай эльбэхэ. Тиихэдэнь үбшэн номгороодхино гэжэ бэээрээ мэддэдэг гэмди. Эсэгэй бэлигтэй баряашан. Хубүүнгийн шүлгэнһөөнь хүртэлсөө юм байна гэжэ тухайлаадхаш.

ЗАЛУУГАЙ БУЯН СЭНТЭЙ

1973 он. Благовещенск хотын анагаажа ухаанай институтда хирургын мэргэжэл шудалхаяа хубүүн зорижо ошоо. Залуу эмшэн Александр

Гомбоев дээдэ хургуулия дүүргэм сасуу, Благовещенск хотын 4-дэхи эмнэлэгтэ хирург мэргэжэлээр интернатура дүүргэ. Удаань Буряад Республикын Загарайн аймагай Шэнэ Элхи хууригдай эмнэлэгтэ ажалладаг болобо.

Александр Гомбоевтой Загарайн аймагта суг хүдэлһэн нүхэр **Н.Н.Жамьянов** иигэжэ дурсана:

- Загарайн больницада ажалда ороһонһоо хойшо Александр Доржиевич хүдэлмэридөө хүдэр байхынгаа хажуугаар сэхэ сэбэр хүн байһанаа харуулаа. Ажалаа хэхэдэ, нарин, гар дүйтэй, үбшонтэнөө хүндэлэн, ханалгатайгаар хандадаг Александр Доржиевич гэжэ шадамар хирургын алдар удаан болонгүй, холо, ойгуур суурхажэ захалаа. Загарайн аймагта хүдэлжэ зуураа тэрэнэй хуряанан буян мүнөөшые мартагдаагүй. Шэнэ Элхидэ эмшэн, хирург Александр Гомбоевые магтажа хөөрэхэ хүнүүд олон лэ байһан байха.

Тэрэ тоодо бишые өөрөө гэнтын аюулда хохидоходоо, Александр Доржиевичайнгаа бурханһаа заяатай бэлиг талаангаар ээлжэ, мүнөө болотор мөндэ, хоёр хүлөө газарта шоройдуулжа ябана ха юмбид. 2008 он байгаа. Александр Доржиевич тиихэдэ Улаан-Үдэ хотын түргэн туналамжын больницада травматологоор хүдэлдэг хэн. Би аварида орожо, хүлөө хухархаддаа, гуяымни яһан хэдэн газарта бизаржа, хожомоо үрөөһэн хүлтэй үлэхэдөө болохо байгаа. Тээд нүхэрни урхан үгөөрөө, хурса ухаагаараа, дүйтэй гарнуудаараа зайлашагүй юумэ холодуулаа гэжэ ханажа ябадагби. Минии үбшэ шата шатаарнь аргалжа, хэдэн дахин хурса зэмсэг гартаа барин, үе мүсэдэмни орожо, эдэгэхэгүй үбшэ эдэгээгэ, - гээд дээдэ шатын эмшэн **Н.Н.Жамьянов** суг хүдэлһэн нүхэр тухайгаа хөөрөжэ ябадаг.

ЭМШЭН ХҮНЭЙ ХУБИ ЗАЯАН

Эмшэнэй, илангаяа хирургын ажал айхабтар хүндэ. Мүнөөшые Улаан-Үдын томо-томо эмнэлгэнүүдэй хирургнууд 36 часай туршада таһалгарагүй ажал дээрээ байдаг. Тиихэдэ тэдэмнай миин хууна бэшэ. Үдэртөөшые, хүниндөөшые хүндэ-хүндэ операцинуудые хэнэ ха юм даа. Александр Доржиевич үнгэрэгшэ зуунай 90-ээд онуудта Буряадай

ниистэл хотын түргэн туналамжын больницада хүдэлжэ гараа.

Тэрэ сагта эмшэн хүнэй ажабайдал найжаруулха талаар ямаршые хэмжээнүүд абтадаггүй хэн. Хэрэглэхэ зэмсэгтээ эхилээд, хүдэлгэхэ найдамтай мэргэжэлтэн хүрэтэрөө хуул хэлсэтэ байгаа. Хэдэн хүнэй хэхэ ёһотой ажал бэе дээрээ абаад, гансааран хүдэлжэ хэрэг үе-үе болоод лэ гарадаг байгаа. Сагай хүндэ болохо бүри хүн зон архи, тамхи ехэдүүлдэг. Тэрэнгээ хохидодог гэшэ. Эгээл хүндэ операцинууд гол түлэб хүниндөө болодог. Хүн гэшэ үбэлдөөшые, зундаашые гэмэлтэнэл ха юм даа.

Һүниндөө хүн гэшэ нойрсохо ёһотой. Тээд бэрхэ хирургнууд хүниндөөшые, үдэртөөшые унтажа хэбтэхэ сүлөөгүй байдаг. Александр Доржиевич Гомбоевой нарин нягта байһан хадань хүнүүд тэрээндэл аргалуулха гэжэ оролдодог хэн. Ажалдань, гэртэнь хонходохо, саг үргэлжэ ерэхэ, ошохо.

- Нэгэтэ иимэ ушар болоо, - гээд Улаан-Үдын түргэн туналамжын больницын травматологийн таһагые даагша **Виктор Доржиевич Бардонов** хөөрөнэ:

- Манай больницын хүүгэдые аргалдаг таһагта хоёр гараа гэмэлтэһэн үхибүүнэй хүниндөө ороходо, тэндэ хүдэлдэг эмшэд Александр Доржиевичые дууджа ерүүлээ. Ондоо хүн хаа, өөһэдөө арга мурьыне ологты гээд харюусаха нааб даа. Тээд Александр Гомбоев тиимэ хүн бэшэ байба. Дуудахатайнь адли ошоод, гар соогоо юумэ дэлдэлһэн тэрэ хубүүхэниие аргалха талаар операци өөрөө хээ. Хохидогшын гэртэйн хонходожол, хонходожол байха юм. Эмшэндэ наалта хэнэбди гэжэ тэдэ ойлгоногүй ха юм даа.

Эмшэн хүнэй бэшэһэн бэшэг уншахада, шаазгайн наһарһаа үлгэн мур шэнги, юушые ойлгохын аргагүй байдаг ха юм. Тээд Александр Доржиевич уран хүн байһан тула бэшэхэдэшые нарин байһан. Гар, хүлөө хухаргашдай гипсшые бүтээхэдэ, гоёор, нягтаар хэхые оролдодог бэлэй. Үе мүсөө гэмэлтэһэн зоние аргалхаддаа, эшмөн элдэб түмөр түдгэг хэрэглэдэг. Александр Доржиевич таараагүй юумэ тааруулжал халадаг хэн. Түмэршэ дарханай зэмсэг хүсэд хэрэглэхын хажуугаар эмшэнэйнгээ мэргэжэлтэй зохилдуулан, урдань

Эмшэн А.Д.Гомбоев

туйлагдаагүй амжалтануудые туйладаг бэлэй. Юумэнэй хомор байхада, эгээл иимэ шадабаритан алтанһаа сэнгэй байгаа гээд суг хүдэлдэг байһан нүхэдын мүнөө наһан-наһан дурсана.

АЖАЛ. АЖАЛ. ҮШӨӨ ДАХИН АЖАЛ

2004 он. Энэ жэлдэ Александр Доржиевич Гомбоев өөрөө хүндөөр үбшэндэ дайруулаа. Гипертони ехээр хүжэрхэдөө, уураг тархиин худананда ороһон байгаа. Бүхэриг бээтэй байһанайхи бэлигтэй эмшэн гарсалдажа, ажалдаа бусаа хэн. Залуушуулай ерэхэдэ, баясаха.

- Минии мөндэ ябаа сагта, хуража абатгы, - гээд дүй дүршлөө хэнһээшые харамнангүй хубалдадаг хүн байһан.

Ушар иимэһээ Александр Доржиевич Гомбоев шэнги сэхэ сэбэр, сагаан наһатай, үбшонтэнэйнгөө түлөө үнэн зүрхэнһөө наһагаа зобожо ябадаг эмшэд тухай үе-үе болоодыше хаань, бодолготто боложо ябаха ёһотойбди.

Баир ЖИГМИТОВ.

ТҮГНЫН НАРАН МЭШЭЭБЭ

"БУРЯАД ҮНЭН" СОНИНДО, "БАЙГАЛ" журналда захил хүүлэхэ асуудал мүнөөдэрэй эгээл хүндүүлхэй асуудалнуудай нэгэн болоод байна. Хэлэ нэргээхэ тухай мүнөө хаа-яагүй хөөрэлдэдэг болоошье наань, үндэһэн хэблэлээ үргэлсэхээ яараһан зон үсөөншэ лэ ха. Иимэ ушарһаа манай Хэблэлэй байшангай бүлэг худэлмэрилэгшэд: "Буряад үнэн" сониной редактор Т.В.Самбялова, "Байгал" журналай редактор Г.Х.Базаржапова-Дашеева, хэблэл дэлгэрүүлхэ талаар уншагшадтай харилсаа байгуулдаг Л.Д.Цыбенова, фотокорреспондент Р-Н.Б.Базаров Мухар-Шэбэрэй аймагай Хошуун-Үзүүрэй хургуули хүрээжэ, эндэ сугларһан табан хургуулиин, нэмэжэ хэлэбэл, Галтайн, нутаин, Шаралдайн, Гашайн багшанар болон нурагшадтай уулзажа, сэдхэлээ сэлижэ хөөрэлдэһэн байна.

"БАЙГАЛ" журналай редактор Г.Х.Дашеева үгэ хэлэхэдээ, 70 жэл шахуу түүхэтэй "Байгал", "Байкал" сэтгүүлнүүдтэ Мухар-Шэбэрэй урган гараһан мэдээжэ уран зохиолшод Гунга Чимитов, Исай Калашников олон удаан жэлнүүдтэ ажаллаһан, нэрэ хүндыень үргэлсэһэн гэжэ тэмдэглэбэ. Журналай 2013 оной түрүүшын дугаар Мухар-Шэбэрэй аймагта сүм зорюулагдаа һэн. Абжаа удаган, Шойжод хатанһаа эхилээд түүхэтэ зоной намтар дурдагдаа, Даша Черниовэй, Гунга Чимитовэй, Исай Калашниковай, Зэгбэ Гомбожабайн, Баир Эрдынеевэй, Цыденжаб Цыритороной, Цыбикжап Доржиевай, Елена Цыбикжаповогай, Эрдэм Цыренжаповой, мүн гуурһаа амжалтатай туршаһан, туршажашье байһан Бата-Жаргал Цыдыповэй, Татьяна Хамагановагай, Бата-Мүнхэ Гончиковой, Цырен-Дондок Жамсарановай зохиолнууд үгтэһэн, нютагай түрүүшүүл, искусствын солотон дурдагдаһан, "Аяншалгада уринабди" гэнэн ниитэ гаршаг доро "Мэргэдүүдэй хэрэм хараа һэн гүт?" гэнэн һонирхолтой материал толилогдоһон байна. Мүнөө журналай ажал ябуулга тушаа тогтоходоо, һүүлэй хоёр жэлэй туршада Монголой, Үбэр-Монголой зохиолшодтой тогтоогдоһон харилсаан тушаа Г.Х.Дашеева онсо тогтожо хөөрэхэн, журналда захил хүүлэхыень уряалһан байна. Тиэхэдэ аймагай захиргаантай харилсаагаа эдэбхижүүлхэ, үгээ ойлгуулха гэшэ нилээн хүйшэр, ушарын хадаа аймагай зоной оройдоол 18 процентнь буряадуд, «шэмээшэг буряадуд» гэнэн шогтой үгшэ тогтонжоһон байха юм.

- Иигээд лэ даруухан, дууруухан һуугтарнай, Мухар-Шэбэрэйимнай талада үүрэй толон мэтэ туяа бадаргаан орожо ерэхэндэтнай баяртайбди, - гээд, үнинэй габьяата соёлшон, Галтай нютагай Буряадай түбье хүтэлэгшэ Бато-Мүнхэ Гончиков урма түхөөмөөр амаршалба. - Буряад хэлээ, соёлоо нэргээхэ хүдэлөөндэмнай шэнэ амисхаал, шэнэ долгин хэрэгтэйл байна. Теэд энэ долгин хаанаһаа өөрөө эбхэрээд, урдаад ерэхэ гэшэб гээд хүлээхэмнай буруу, өөһэдөөл сэдхэлээ ошотуулаагүй һаа, өөдөлхэмнай мэдэгдэнгүй. Бидэ Галтайдаа арадай хоёр, хүүгэдэй нэгэ жэшээтэ ансамбльтайбди. Тэдэнээрээл дамжан, өөһэдынгөө нюур шарай харуулхы оролдонобди. Харин хайшан гээ һаа, аймагай дарганар хэлэн, соёл тээшэ (тэрэ тоодо ородойшье соёл) нюураараа эрьехэ юм, мэдэхын аргагүй. Магад, дээгүүр тушаал эзэлдэг хүбүүднай нүлөөгөө үзүүлхэ гэшэб гү?

Удаань үгэ хэлэхэн Хошуун-Үзүүрэй хургуулиин директор Б-Ц.В.Очиров, нутаин юһэн жэлэй хургуулиин багша С.С.Балданова, бусадшье багшанар түрэлхидтэй хэлсэжэ, буряад хэблэлдэ захил хүүлэхэ тухай нанамжяа элирхэйлбэ. Илангаяа һүүлэй үедэ буряад хэлэ нэргээхэ талаар хүдэлөөнэй эдэбхижээд байхада, хана хаяагаа гэтээд, хамаагүй гэнэндли хэлээгээд һуухан хүлисэмөөр бэшэ ха.

Энээнии Мухар-Шэбэрэй аймагай буряад хэлэнэй багшанар, соёлшод яһала мэдэрэн ойлгоно гэжэ эли һэн. Теэд Түгнын талада ажаһуудаг сагаангууд, худай, батанай, харгана, хүбдүүд гэнэн Хориин гол үгүүд болохо зоной ойлгоогүй һаа, эмнай үндэһэтэнэйнгөө тугые, арадайнгаа нүлдые нютаг нютагтаа үргэхэ гэшэб?

УРАН ҮГЭЭ, ТҮҮХЭЭ ХҮНДЭЛЭН

НЮТАГ бүхэн, хургуули бүхэн өөрын онсо нюуртай, шэнжэтэй гэшэ. Хошуун-Үзүүрэй хургуули хизаар ороноо шэнжэлгын талаар нилээн урагшатай ажал ябуулдаг юм байна. Г.Г.Чимитовэй дурасхаалда нээгдэһэн музей мантан томо таһалга эзэлнэ. Намтар, ажал ябуулгынь гэршэлһэн баримтата документнүүд, үнгэтэ зурагууд, уянгата зорюулганууд тааруу зохидоор найруулан табигданхай. Удангүй ноябрийн 28-да Гунга Чимитовэй нэрэмжэтэ зохёохы конкурс эндэ эмхидхэгдэхэнь, мүнөө бэлэдхэл түлэг дундаа гэжэ хургуулиин директор хөөрөө бэлэй.

Зүблэлтэ засагай үедэ Түгнын талын алдар сүүе аргагүй дээгүүр үргэхэн ажахын хүтэлбэрилэгшэ, Ажалай Улаан Тугай орденээр хоёр удаа шагнагдаһан Ц-Д.С.Семеновой хүндэлдэ зорюулагдаһан амяараа музейе орожо хараабди. Энэ хүн тухай хэблэлдэ оло бэшэгдэһэн, амяараа ном хэблэн гаргагдаһаншье һаа, үзэмжэдэ табяатай үнэтэ зүйлнүүдые онсо һонирхон харамаар байба. "Сэсэрлиг болохо Хошуун-Үзүүр" гэнэн Ц-Д.Семеновой зохиоһон проект илангаяа анхарал татана. Хэрбээ урданайхидал адляар мүнгэнэй һомологдодог, хүдөө ажахын хүдэр габшагай байбал, тус проект бээлжэшье магад һэн бээ. Хэды һайхан хүсэлнүүд хүсэндөө хүрэнгүй хосороо гэшэб, халаг...

Агуу Илалтын 70 жэлэй оёе угтуулан, ажалай болон дайшалхы алдар солын таһалгада эсэлтэ сусалтагүй хүдэлһэн элинсэгүүд, Эсэгийн дайнай хатууе ээм дээрээ даажа гараһан эрэлхэг зоригтой сэрэгшэд дүрэ зурагуудһаа мүнөө үеын зоние шэнжэлэн сэгнэхэн нүдөөр хаймадан хараһандал. "Бидэ тэмсээбди, таанар тэмсэнэ гэшэб гүт?" гэнэндли... Үнэхөөрөө, үндэр ургасын түлөө тэнхээ тамираа дууһатараа тэмсээгүйшье һаа, эхэ хэлээ нүдэнэй сэрэгы мэтэ абажа ябаха гэнэн элинсэгэй захяае сахижа ябайл гээд энэ музей һануулна бэшэ гү? Үшөө нэгэ һайшаалтай зүйл гэхэдэ, хургуулиин түрүүшын директор Ш-Н.Э.Эрдынеевтэ зорюулагдаһан стенд-булан хургуулида орохотой сасуу зүүн тээһэ угтан, һуралсалай гуламтые шэмэглэнэ. Ц-Д.С.Семенов Ш-Н.Э.Эрдынеев хоёр хургуулиин мүнөөнэй байшан бодхоһон габьяатай.

Литературна ажабайдал эндэ бурьялаа бусалаашьегүй һаа, дан аажам гэжэ хэлэхын аргагүй. Жэшээлбэл, нёдондо наһанһаа нүгшэхэн, зүжэг, расказуудые бэшэдэг байһан Бимба-Цырен Дагбаевай басаган абынгаа зохиолнуудые хам суглуулжа, ном болгохо хүсэлэнтэй. һайшаалтайл гэшэ. Иигэжэ түрэл гаралайн өөһэдөөл ябажа, өөдөн татаагүйдэнь ябталаатай хэбтэхэ бшуу, угайн баялиг, зоной баялиг.

...Дүхэриглэн һуужа харилсахада, дүн гарадаг, улаан нюураараа уулзахада, урагшаа тэгүүлхэ эрмэлзэл түрэдэг. "Захил хүүлэхэбди" - гээд, мухар-шэбэрэйхид найдүүлба. Түгнын наран баярлан, түһөө һайханаар мээшээбэ...

Галина БАЗАРЖАПОВА - ДАШЕЕВА.

Хургуулиин директор Б-Ц.В.Очиров үгэ хэлэнэ

Ц-Д.С.Семеновой дурасхаалай таһалта

Г.Г.Чимитовэй музей соо

БУРЯАД ХЭЛЭНЭЙ ХУБИ ЗАЯАЕ БАГШАНАРАЙ ЗОРИГЖОЛ ХЭШЭЭХЭ

Мухар-Шэбэрэй аймагай Хошуун-Үзүүрэй дунда нургуулида зорижо ерэхэдэмнай, табан нургуулиин буряад хэлэнэй багшанар суглараад байба. Хэшээлнүүднэнь сүлөөлжэ, энэ уулзалгада эльгээһэн бүхы нургуулинуудай директорнүүдтэ ехэ баяр хүргэнэбди.

Нутайн юһэн жэлэй нургуулиһаа (директорынь Н.М.Гылыкова) ерһэн Светлана Сергеевна Балданова, Эржена Дмитриевна Будаева багшанартай хөөрэлдэбэбди. Эндэ бүхы 9 жэлэй туршада хүүгэд буряад хэлэ үзэнэ. Хэды тиибэшье, түрэл хэлэ зааха хэрэгтэ бэрхэшээлнүүд үсөөн бэшэ:

- Нүүлэй хэдэн жэлэй үедэ байдал хараа байса хубилаа. Хүүгэднай, манай буряад үхибүүд, нургуулидаа хоорондоо ород хэлэн дээрэ ярилдадаг болошоо. Гэр гэртэ түрэлхидтэйгөө буряадаар дуугаралсадаг аад, үетэнтэйгээ ганса ородоор харилсадагынь жэгтэй юм, - гэжэ Светлана Сергеевна ханаагаа зобонгөр хэлэнэ.

Нутайн багшанарай хэлэ-нээр, хори гаран жэлэй саана хэблэгдэн, хахаржа, бутаржа байһан учебнигүүдээр хэшээлээ үнгэргэхэ баатай бологдоно. Гадна 9-дэхи класста үзэхэ номууд огто үгы. Нуралсалай яаманай найдүүлһаар, ерэхэ 2015 ондо иимэ учебнигүүд нургуулида бии болохо юм ха. Буряад литература шудалха гэхэдэ, зохёолшодой номууд байхагүй.

- Манай библиотекэдэ хизар ороноо шэнжэлгын шэглэй, тайлбарилһан (справочнигүүд) литература тон хомор. Нургуулиин программын ёһоор хараалагдаһан буряад уран зохёолшодой номууд дуталдана. Багшанарта Викториа Алагуевагай номууд хэрэгтэй байгаа гээд ханагшаб. Буряад арадай оюун ухаанай баялиг, шажан мүргэлэй, ёһо заншалнуудай онсо илгаа тухай хүүгэдтэ тон ойлгосотойгоор тэрэнэй номууд соо бэшээтэй ха юм, - гэжэ Хошуун-Үзүүрэй дунда нургуулиин библиотекеые даагша Елена Афанасьевна Герасимова хөөрэлдөөндэ оролсо. - Наяшаг "Байгалай толон" гэжэ буряад литературын антологийн 14 боти ном ерээ, айхабтараар баярлаабди. Мүн ород хэлэн дээрэ "Таежная, озерная, степная" гэнэн антологитой болонхойбди.

Шаралдайн дунда нургуулида Буряадай гүрэнэй университетэй нүүлээр түрүүшын жэлэ буряад хэлэ заажа эхилһэн залуу багша

Аюна Баясхалановна Жаповатай танилсабабди. 2-дохи класстаа 9 класс хүрэтэр нургадта буряад хэлэнэй ба литературын хэшээлнүүдые заажа байһан багша иигэжэ хөөрэнэ:

- Залуу багшада тунатай методическа пособи үгы шахуу, гансал 2-дохи класста буряад хэлэ заахада туналамжын номтойб. "Мэндэ-э!" гэжэ ном ажалай дэбтэртээ бии. Мүн 3-дахы класста үзэхэ ном ажалай дэбтэртээ байдаг. Бусад класуудта зааха ном огто үгы.

- Иимэ хүшэр эрхэ байдалда хүдэлжэ байһан Танда урмаа хухархагүйе хүсэнэб, - гэжэ залуу багшые дэмжэхэ ханаатай хэлэбэ.

- Урда жэлнүүдтэ нургуулидамнай буряад хэлэн заагдаагүй. Мэдүүлэлээ буряадаар хэлээд, тэрэ доронь ород хэлэн дээрэ оршуулха баатай бологдоно, - гээд Аюна Баясхалановнагай хэлэхэдэ, өөрымни наһанда ушарһан иимэрхүү үйлэ хэрэг эжэлүүдгүй ойндоми оробо... Эрхүүгэй университетэй нүүлээр Нүхэдэй аймагай Тангадай дунда нургуулида буряад хэлэнэй багшаар хүдэлхээ эльгээгдээ нэм. Эндэ хэдэн жэлэй туршада буряад хэлэ зааха багшагүй байгаа. Буряад хэлэнэй багшын ерэхэдэ, олон түрэлхид "Буряад хэлэнэй хэшээлнүүд манай хүүгэдтэ хэрэггүй" гэжэ мэдүүлбэ. Хамтын суглаан дээрэ хэдэн хүн бодожо, "буряад хэлэ үзэхэнэй үлүү, саашадаа хэрэгтэй бэшэ ха юм" гэжэ эридээр дуугарба. Буряад яһанай хүнүүдэй иигэжэ хэлэхэдэнь, хара буугаад, нууриһаа бодожо, шэшэрһэн хоолойгоор дуугарһанаа мартагшагүйб:

- Ульгэрэй орон гэжэ суурханаан Үнгын голдо танай элинсэгүүд олон зүүн жэл соо ажаһуугаа. Буряад хайхан хэлэн дээрэ тоогүй олон үлгэр, домогуудые зохёогоо. Харин таанар элинсэгүүдэйнгээ хэлэнһээ арсажа байхадаа, Эхэ нутагтаа, уг удхадаа урбаһантай адли юмэ хэжэ байнат...

Суглаанда һуһан зон гансата шэмээгүй болошобо. Тиихэдэнь нургуулиин завуч Лариса Лаврентьевна Хантургаева бодоод, эрид шийдэмгэйгээр хэлэ бэлэй:

С.С. Балданова

Б.М.Д. Ганчиков үгэ хэлэнэ

- Би басагайа буряад класста оруулхам. Түрэл хэлээ мэдэхэ ёһотой. Сугтаа хүдэлдэг нүхэдни, багша хүнэй үндэр үүргые ханажа, бултадаа хүүгэдтэ буряад хэлэ үзүүлжэ, зоной урда жэшээ болое!

Багшанар зүбшэбэ, суглаанда ерһэн түрэлхид сооһо ондоо нэгэһе хүн үгэ хэлэбэгүй. Тиигэжэ би гурбан жэлэй туршада Тангадай дунда нургуулида буряад хэлэ ба литература заагаа бэлэйб. Нургадта үни өөһэдөө эхэ, эсэгэнэр болонхой, Улаан-Үдэдэ ерэхэдэ, намдаа хонхододог, мэндэ хүргэдэг.

- Хүүгэд хэр дуратай байнаб буряад хэлэнэй хэшээлнүүдтэ? - гэжэ Аюна Баясхалановнаһаа асуубаб.

- Үхибүүд дуратай ябадаг. Бүхыдөө нургуулидамнай гуримтай, хүүгэд хоёр дахин халуун хоол баридаг, согтой дорюунууд, оролдожо номоо үзэдэг лэ даа.

Шэлэнэн мэргэжэлээ сэгнэжэ, суг хүдэлдэг багшанарайнгаа тун дэмжэлгээр бүри зоригжожо, амжалта тээшэ шармайн ажаллаһыень залуу багшада хүсэл даа.

Аймагай табан нургуулида буряад хэлэ зааха талаар бэрхэшээлнүүд дабагдаха гээд найдая. Номууд, методическа пособиууд, мүн зохёолшодой бүтээлнүүд олоор хэблэгдэжэ, хүдөөгэй нургуули бүхэндэ хүрэхэ ёһотой. Энэ ажалые республикын нуралсалай болон эрдэм ухаанай яаман эмхидхэн, залаан хүтэлнэ. Харин эгээн шухала асуудал - буряад хүүгэдые түрэл хэлэндэнь оруулха, хоорондоо буряадаар харилсаха болгохо асуудал хадаа багшанарай болон түрэлхидэй хамтын

оролдолгоор лэ шийдхэгдэхэ юм. Багшанар түрэлхидые туһамаршан болгожо абалнь, саг үргэлжэ хаа хаанагүй буряадаар дуугарха эрхэ байдал тогтооболнь, улаан бургаһаднай буряадаараа ярилдажа эхилхэ бшуу. Буряад хэлэнэй хуби заяан багшанарай, түрэлхидэй хэшээл оролдолгоһоол дулдыдаха. Дэмбэрэлтэй энэ хэргыень "Буряад үнэн" сонин бүримүһэн дэмжэхэ гээд найдуулая.

Туяна САМБЯЛОВА.

Ш.Д. Будаевагай шабинартайгаа

Залуу багшанар - А.Б. Жапова (баруун гарһаа)

(Үргэлжлэл. Эхинийн октябрийн 15-най, 22-ой, 29-нэй, ноябрийн 5-най дугаарнуудта.)

Үндэһэн зохёолой үнэтэ жасаһаа

ХОРИИН ХАТАД

(Детектив, тон ехэ нюуса)

III. ДАМБА НОЁН

Иигээд бодоод үзэхэдэмнай, манайш уг гарбал юрын бэшэ болоно. Хорёодой мэргэнэймнай Түмэдэ Дайсан ноёной хүбүүн байһан хадань дабтан хэлэхэдэ, угнай юрын бэшэ, нилээн бараг! Иймэл угһаа бараг-бараг хүнүүд түрэдэг гэжэ мэдэнэбди. Тээд сэхьен хэлэхэдэ, малшы эрээнтэй-марьянтай, хүншы баһал тиимэ байха болоно бшуу даа. Хорёодой мэргэнэймнай түрүүшын эзыһээ (һамганһаа) Баргажан-гуаһаа Алан-гуа гэнэн басаган түрэнэ байна. Гуа гэнэн үгэнэ лэ «хатан» гэнэн үгэ ха юм даа. Иигэжэ сагшы хубилжа, хэлэншы хубилдаг байна.

- Үгы, нүхэр Детективни, бии гүш даа? - Биилби даа, бии. Битнай ганса үхэнэн хүнэй хойноһоо мүрдэлгэ-мүшхэбэри хэдэг хүн бэшэ, урда урдын хүнүүдэймнай түүхэ үхэшэнэ аа гү гэжэ энээнэйл хойноһоо оролдолгоо табича ябалсана ха юмбид даа. Бидэ энэ мэтээр хуу монсогойлоод лэ, залуушуулдаа тушаажа үгэхэ гүбдээ даа.

- Нээрээ, нүхэр Детектив-Дымбэмни, ехэл юмэ хэлсэжэ байнаш даа. Энээнэ ойлгоо хадаа болоош даа. Һайн даа.

- Юун «Һайн даа» гэжэ. Минии уялга ха юм. Эгээл толгой болохо эсэгынгээ гэхэ юм гү, Хорёодой мэргэнэймнээ тэрэ гоё һайхан Баргажан-гуаһаа, түрүүшынгээ хатанһаа юундэ һалашоо гээшэб?

- Ойлгыш, нүхэр, һалаагүй һаань, ши бидэ хоёршы үгы байха байгаабди гэжэ мэдыш.

- Тиимэл даа, - гээд, үбгэжөөл үргэлжэлүүлбэ. - Хоёрдохи Шаралдай гэжэ хатанһаань хүбүүд түрөө ха юм - манай үг эсэгэнэр - Галзууд, Хуцай, Хүбдүүд, Гушад, Шарайд.

- Аа! Ойлгожо байна! Ойлгожо байна. Тиихэдэ Ехын ехэ эсэгэмнай, Хорёодоймнай гурбадахы һамганһаа абаба гү?

- Тиигээ бэд даа, тиигээ. Гурбадахы һамганиинь Нагатай хатан аяар зургаан хүбүүды: Харгана, Худай, Бодонгууд, Хальбан, Цагаан, Батанай гэшэдые бэллэжэрхөө ха юм даа.

- Бүришы ехээр ойлгобод даа. Эсэгын арбан нэгэн хүбүүн болобо ха юм! хүрхэй-һүрхэй! Зүб лэ юмэ хээ. Эсэгэнэрэймнай эсэгэ - Ехэ эсэгэмнай ёһотойл мэргэн хүн байгаа байна даа, - гээд, Детективнай тэндэ байһан хүнүүдые энээлгэбэ. Үшөө саашан үргэлжэлхэдөө:

- Иигээд лэ Хориин арбан нэгэн эсэгын гэжэ үндэр нэрэдэ хүртөө ха юмбиди даа. Хэрбээ мүнөөнэйхээр хэлбэл, Ехэнүүдэй ехэ - эгээн ехэ Хорёодой мэргэн эсэгэмнай уһа саһандаа ороошы һаа, хуурайханар гаршаһан байна ха юм даа, - гээд, Детективнай тэндэ байгшадые дарьяса энээлгэбэ.

- Тэндэ һуулсажа байһан Холхоон Банди адли энээлдэшы һаа, баһа юуб даа хэллэхэ һанаатай хаш даа, һууридаа һуужа ядажа хүдэлнэ. Үбгэжөөл Банди тээшэ хаража, дуратай дурегүйгөөр «баһал энээдэнэй юмэ хэлэхэ һанабалтайш» гэхэдэнэ: «Үгы дөө...», - гээд, үг-маг гэбэ. Үбгэжөөл һалана һанданагүй: «Хэлэ гэнэ бэшэ гүб».

- Ахай ноёмнай дуулаа һаа, юун гэжэ һанаха хаб даа, аягүй байна даа...

- Эндэш Дамба ноён тухай хэлсэн боложо байна бэшэ, юун тэмээ ямаан хоёрые хэлэжэ байнаш, - гээд, үбгэжөөл ёлогонобо.

- Тэмээ-ямаан бэшэл даа, Ахай ноён басагатай болоходоо, ехэл урмаа таһараа һэн даа.

- Би нэгэ юмэ ойлгожо ядаад байнам, - гээд, Детектив-Дымба тэндэ һуугшадта хандаба.

- Юу ойлгожо ядаа юмши? - гээд, нүхэртөө зэмэрхэн дуугарба.

Тиихэдэм үбгэжөөл:

- Танай нүхэр буруу бэшэ, зүб лэ асуудал табича байна, би энэ нүхэрөө ойлгооб, аяар хэдэн зуун жэлэй саана Дамба но-

ёной үедэ ябаһан, ноёноо зосоо газаагүй мэдэхэ Холхоон Банди эндэ бии болоод, манай үеын хүн шэнги хөөрэлдэжэ һуухадаа, Ааланаарнай, Хорёорнай хи хүнүүд бии болобо гээшэ гү гэжэ һанаха байха. Энэниинь тодорхойлходо, таанадаа этигүүлэн хэлэхэдэ, мүнөө байгша Холхойн Бандимнай Дамба ноёной үеын Холхоон Бандин аша гээшэ. Хаана хээшэ ябаһан үбгэ эсэгэдээ адли хүбүүнэй түрэхэдэ, ямаршы һанамжагүйгөөр Холхоон Банди гэжэ нэрэ үгэжэрхин гэнээнэ, энэнь яаха аргагүй Дамба ноёной үеын Холхоон Бандидал адли хүбүүн түрэшөөд байхадань, эхэ, эсэгэнэ ламаһаа абарал һураа гэхэ. Хэдэн үе үнгэрөөшы һаань, гайхал энээндэ үгы, тэрэ холын үбгэ эсэгэнэ түрөө гээшэ. Ажаглаа һаатнай, бээдээ, хаа хаагуураа хүүхэ тамгатай байха. Энэнь Дамба ноёной барбаадай хургаараа дараһан тамга гээшэ. Иимэ тамгатай хүн түрэхэдөө, Дамба ноёнойнгоо түүхы барбаадай хургаараа бэшэшы һаа, өөрөө түмэндэ хэлэжэ ябаха гэнэн удхатай юм гэжэ ухаатай үбгэд мэдэхэдэ, энэ хүбүүндэ ехэл анхаралаа табидат, ухаа заадаг. Дамба ноёнойнгоо үеын Холхоон Бандиһаа дутаагүй хүн болгожо табиха гэжэ оролдоһонойн хүсөөр юм гү, энэ үеымнай Холхоон Банди түүхэдэ ехэ дуратай, сэсэрхүү, мэдэхгүй юмэнь гэжэ үгы, зондоо хүндэтэй хүн ябажа байдаг. Бодоод үзэхэдэ, баһал нэгэ таагдаагүй юмэней зүйл бэшэ аал даа. Дэлхэй дээрэ болодог нюусанууд руу оролсоод лэ байжа болохо, үшөөл хүсэд шэнжэлэгдэгүй «хүнэй хүнэһэн» гэжэ байна ааб даа.

Энэ асуудал тухай бүгдэн дээрэ эндэ һуугшадтай гэхэ гү, хүн бүхэнэй хабаадалгатай хөөрөөн болошобо.

- Һүнэһэн бии юм һаа шүдхэр, үхэдэл байха болоно бшуу даа, - гээд, Детектив-Дымба бултанай нюур нэгэ нэгээр харасаган һууба.

- Хэн хараа юм тэрэ шүдхэр үхэдэлыеш. - Манайш энээгүүр хараһан хүнүүд байха, - гээд, хэншыб даа баталан хэлэбэ.

Тэндэ һуугшад нэгэ доро шахуу Холхоон Банди руу ёлогод гэлдэн харабад. Холхоон Банди хамагай анхарал татаһандаа, дүүрэн шарай үзүүлэн, иишэ-тиишээ хултаганан һууба.

- Зай, Банди, юун гэжэ байнаш, - гээд, үбгэжөөл Бандиһаа дуугархыень хүлээн һууба.

Холхоон Банди олоной зүгһөө иимэ уржалтай болоходоо, хамаагүй «Һарижа» байдаг хэлэ аманиинь саанаһаа гарасаагүй болоод, мэгдээд абана хэбэртэй. Тээд энэ удаа өөр тухайгаа үльгэрэй юмэ дуулаад байхадаа, энээндэ тон ехэ этигшэнхэй, «тэрэ урда үеын Дамба ноён шэнги хүниие олоо һаа, намда нэгэ удхатай байгаа. Магадгүй альганай тухай Ааланаа орхёод, Байшан ошожо, бараг ехэ тушаалтай хүнүүд соо орожо, одоол үг эсэгэ Холхоон Бандиһаа баталха ааламби», - гэхэ мэтээр шэбшэжэ һуугтарны, үбгэжөөл: «Зай, яһамбибди?», - гэхэдэнэ, ехээр залд гээд:

- Энш... удхатай юмэ хэлэхэдэ, түрүүн заатагүй бодожо үзөөд, «Һарижада» яанаб? Хайшаа, нэгэ тээшэ ошохоо байһан нохой дээрэ дээрэһэ һарижа ябажа гүйгшэ. Битнай дан имэшүүлээр жэшэжэр бэшэ хүн аабзаб даа, - гэжэрхихэдэнэ, тэндэ һуугшад нюур нуураа харалсаад, гайхалаа мэдэрэлсэбэ. Зүгөөр Детектив-Дымба хөөрсэгэнэн бодоод, Бандиин хажууда эрээд, гарын баряад, юушыб хөөрэлдөөд, абяагүй болоод һууба.

Ойро зуура абяа аниргүй байдал тогтошоод, хүн бүхэн тус тустаа бодолгото болонги һуунд... Тиин байгараа, гэрэй эзэн эхэнэрэй сай аягалжа, табатуудаа табиха зуурань, хай, халуун сайн уурал һуугшадые һэжэрээд абаба бэшэ аал даа. Үгээ эдижэрхихэн абяанууд һажжа байһанаа, һэришэһэн шэнжэ үзүүлэн, хүн бүхэнэй аманһаа гараһан ямаршы удхагүй үгэнүүд шэхэндэ торсолдонгүй үнгэрнэ. Байн-байн сайн халуун, гэрэй эзэн эхэнэрэй нялуун үгэнүүд үүргээ

дүүргэбэл ха. Гэр соо гэнтэ уни бутарһан байдал тогтожо, хүнүүд үбэлһөө зун руу орожо ерэнхшэжэ һаахаралдаха таамтай болохо эхилбэд ха. Булта өөһэдөөшые ойлгоогүй байжа хүхилдэшэбэ. Үбгэжөөл һаахар янзаар:

- Тэрэ хоёр залуушуулнай манһаа хашараад, эдэ мохоо болошоһон «Һүнүүдээр» хэдэн зуун жэлдэ ургажа байһан модо отолооб гэжэ бээ бүү зобоо гэлдээд, манһаа тэрлэхэ шахуу ябашалтай?

- Үү, муу бүү һаньт, Бүтид баабай, юу тиихэһэн даа. Бүмбэхэн хатанаа дурдахаа, дуһаахаа ябаа бэшэ аал даа.

- Тиижэшы болоо. Ехэ һайхан сэдхэлтэй, хамагы хайраараа энхэржэ ябадаг, ёһотойл хатамнай һэн даа. Мүнөөшы хүрэтэрөө дурдажал байдагбди. Зохидхон зантай, зонойл хүн һэн даа. Удаган табисуурын заримашуулда харша байгаа юм гү даа. Балай үбшлөөшы бэшэ, ехэл таабаритайгаар үнгэршөө һэн даа. Дамбамнай яаха аргагүй хатандаа дуратай, жаргалтайл хоёр байһанаа, нэгэниинь залиршоо ха юм даа. Мордохоо байхадаа, гэрээд үгээ Дамбадаа хэлээ гэхэ:

- Шим намайгаа шаналжа бүү ябаарай даа, тэрэ арюун һайхан дурамнай ямаршы ороолондо диилдэхгүй, ходоодо мүнхэ, хотон дайдадаа дуранаймнай охёор бадаржа, хоёр мүнхэ зуламнай туяагаараа тужата дайдаа Шойжд гэжэ басага хатан болгожо абалалши, хоёр зуламнай Хоридоо бадарһаар лэ байха. Энэ минии захяа дүүргээрэй, - гэжэ һүүлшын үгэ һүлэмхихэнөөр, номгохоноор үнгэрөө гэхэ.

Шүдэгэрхэн, уяхан Бүмбэхэнөө шүрбэнхлиг, багжагар бээтэй Дамба ходо үрглөөд ябахадаа, дүүрэн дураяа харуулжа шаданаб гэжэ зууран, тон нангин дуранайм үгэнүүдые үшөөл дүүрэнээр абаагүй байгараа... юундэ иимэ яруугаар үнгэршэбш даа гэжэ дахяад «дуратайб» гэжэ хэлэхэ болишоһон хайратынгаа хажууда уни удаан һууба...

Носожо байһан шубуун дэнгыень хара нульмасаар уйлахаһаа сусанагүй. Дамба дэнгэйнгээ «нюһа» абаха зуураа: «Уйла, минииш нульмасан шуһантаяа холисолдоод хаташоо», - гэхэ мэтээр хайратынгаа хүрэн бэе һахижа, хэды шэнээн һуһанаа юу мэдэхэб. Хэды дэн хара нульмасаар уйлаад дуһаа хаб...

Детектив-Дымба Холхоон Банди хоёр үгөө хүсэд ойлголсонхой. Дуһааха сэржэ-мээшы дуһаажа дуһаһан шахуу. Хүсэд

халашанхай һууха үедэнэ эгээл Холхоон Банди бээрээ һургуулида ороһоншы гү, али арай үдхэн ябажа байһан хүбүүхэн:

- Аа! Баабай, эндэ һуунабши, шамайе Аалан дүүрэн бэдэрбэлби. Миниингээ һургуулида орожо, бараг хүн болохымни харгые сээрлэжэ һууна гүш?

- Тиинэб даа, бишыхан минии Дамба мүнөөнэй ноён болоһой гэжэ сэржэмдэжэ һууналби-еэ!

- Үгы, энэ шинии хүбүүн гү, асуулгагүй шинии портрет ёһотоороо гараад байна. Дамба гэжэ нэрэ үгөө ха юмши даа.

- Тиигээшы һаам, хүнүүд бага Банди гэлсэгшэ даа. Шуһан шуһа руугаа ха юм даа. Хайшаа ошохо һэм. Нээрээл, биш хүбүүгээ ноён болоторнь һургахаб даа.

- Банди, шимни намдаа түүхын ехэл һонин юмэ хөөржэ үгэбэш. Дамба-Дугар Бүмбэхэн хоёр хурын уһаар угааһан хуби заяагаа охорхон саг соошы һаань эдлэжэ шаддаа байна даа. Дамба ноёнш Бүмбэхэнһөө хойшо ехэ удаан соо гансаарханаа ябажа-ябажа, нүхэрэйнгөө тодолон хэлэһэн үгыень дүүргэхэ гэжэ өөрөө ондоо һамга абаха гэнэн хүсэлэй байгаашыгүи һаа, «таниһан харгы, татаһан үүдэн», - гээд, баһал Түгнэ тээшэ бээ баалаад мордоо ха юм даа.

- Зай, иигээд, айлшан Детектив-Дымба, тантай танилсаһандаа, яаха аргагүй хушуу холбожо ярилсаһандаа, сэдхэл дүүрэн үлэхэм гээшэ. Жороо үгэтэй хүниие зохидшоодоги даа.

- Ааланайхин нэгэ тусгаар гоё хэлэтэй байнат. Тээд тиимэ байшыгүи аргатай үгы. Дасан дуган болоод даа, Дамба ноёнтон болоод даа - нүлөөнтнай ехэл байһан байнабши гү даа.

- Бодоод үзэхэдэ, нээрээшы, тиимэл гээшэ ааб даа. Үшөө нэлэнхы Хори тухайгаа бодоходо, Дүмэ гээд даа, тайшаа, гулбаанар гээд даа, бараг зоной һүндэлөө байгуулжа байһан эды ехэ газар уһан, эды олон хүн зон гээшэ ааб даа. Хүн амитанайшы амидарал оршон тойронһоо дулдыдахал байна бшуу даа.

- Зай, ши бидэ хоёр һуу һууһаар, сэсэн ухаатай хэлсэн руу орошоболди.

- Тээд эдэ ехэшүүлһээ юугээрээ дорто-обибди? Түүхэ тухай хөөрэлдэхэ болоо һаа, ана-мана байлдаха байхабди.

- Банди нүхэрни, һайн бэлэйш, би Дамба ноён тухай олон ондоо хэлсээ-хөөрөө дуулаһан байнаб. Тэрээндэм орходоо, шиниимни хэлэдэг ехэл эли тодо болоод байна даа. Үнэхөөрөөл, зоной тала хараха, Хори һайхан газар дээрээ зүб лэ һуури табихан, нютагаа холуур суурхуулан ёһотой, Хориингоо нэгэ адли эзэн хүниинь тодорһон байна гээшэ ааб даа. Тиихэдэнэ хүсэжэ ядаашан хусаа юм ааб даа.

- Зүб хэлэнш даа, Банди, аилай нохойн хусаһан абяан ондо ондоо гэжэ хүнүүдэйшнышы зохёожорхихон хэлэн ондо ондоо ха юм даа. Бүмбэхэнэй залуугаар мордоходо, Дамба-Дугарай бүри залуу һамга абаха дуранийн хүрөө. Хатаниинь гэнтэ мордошодоо, хайшаа болоноб даа гэнэн абяаншы ута хэлэтэнэй дунда тараһаншы байгаа гэжэ мэдэгты. Энэ хардалгаһаа гадна, үхэнэн хүнэй хуурсаг соогоо хүдэлхөөр жэгшүүритэй элдэб үгэнүүд абир-шэбэр гараһан байха. Би мүрдэлгэдөө тэрэниие хуу шалгааб. Нютагайтнай түүхэтэ үбгэд этигүүлхээр, үнэн сэхэ баримтатайгаар хэлэжэ үгөө. Минии эндэ нарин шэнжэлгын хүдэлмэри ябуулаһанай үлүү бэшэ, бодоорой, Банди - гээд, өөрөө өөртөө хэлэбэ.

- Манда танай ерэлгэ - ехэ юмэ хэжэ, сагаан харые илгажа үгһэнтнай, эртын буянай хэшэг гээшэ ааб даа. Гурбадахы дабталга дээрэ хэлэхэдэ, түрэл хүнэй түһөө нэгэн гээшэ ааб даа. Иигээд лэ саашаа заха үзүүргүй дабталга боложол байха юм бэшэ гү. Үшөө танда баяр хүргэнэм, - гээд, үнөөхил альганай тухай Ааланаймнай үбгэжөөл дохёо.

Цырен-Дулма ДОНДОКОВА.

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 «МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ»(0+)
 06.00 М/Ф «ВАРЕЖКА» (0+), «ВОЛШЕБНОЕ КОЛЬЦО»
 06.35 М/С «СМЕШАРИКИ»
 06.40 М/С «МИА И Я»
 07.10 М/С «ПИНГВИНЁНОК ПОРОРО»
 07.30 М/С «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»
 08.00, 23.45, 00.00, 03.00 «6 КАДРОВ»
 08.30, 14.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
 09.00, 13.30, 00.30 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
 09.30, 15.30 Т/С «ЛЮБИТ - НЕ ЛЮБИТ»

10.00, 16.00 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»
 10.30, 21.00 Т/С «МОЛОДЁЖКА»
 11.30 Х/Ф «СХВАТКА» (2011)
 17.00, 18.30, 20.00 Т/С «ПОСЛЕДНИЙ ИЗ МАГИКЯН»
 19.00, 19.30 Т/С «КУХНЯ». «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
 22.00 Х/Ф «ЗАЛОЖНИЦА-2»
 01.30 «ЖИВОТНЫЙ СМЕХ» (0+)
 04.40 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 НТВ УТРОМ
 09.20 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
 10.35, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА»
 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
 12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)

14.30 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
 15.45 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
 16.25, 17.30 Т/С «ЛЕСНИК»
 19.00 «ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ» С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ. (16+)
 20.45, 00.00 Т/С «ЛИТЕЙНЫЙ»
 23.00 «АНАТОМИЯ ДНЯ»
 00.45 ФУТБОЛ. «ЗЕНИТ» (РОССИЯ) - «БЕНФИКА» (ПОРТУГАЛИЯ). ЛИГА ЧЕМПИОНОВ УЕФА. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ
 03.00 «КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС» (0+)
 04.00 ДИКИЙ МИР. (0+)
 04.30 Т/С «ГОНЧИЕ»
 05.25 Т/С «СУПРУГИ»
 06.25 «ЛИГА ЧЕМПИОНОВ УЕФА. ОБЗОР». (16+)

ДТВ

06.00, 04.35 М/Ф «МУЛЬТФИЛЬМЫ»
 06.45, 02.55 Х/Ф «ПРОРЫВ»
 08.30 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
 09.00, 16.30, 18.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ». (16+)
 09.30 Т/С «ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙНОГО ОТДЕЛА»
 11.35 Т/С «СОЛДАТЫ-8»
 17.30 «ВНЕ ЗАКОНА». (16+)
 18.00 «ЕСТЬ ТЕМА». (16+)
 19.30, 22.30 Т/С «ХРОНИКИ ЛОМБАРДА»
 20.30, 21.30 КВН. ИГРАЮТ ВСЕ. (16+)
 23.30, 02.00 Т/С «ГРИММ»
 00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ»
 01.00 Д/С «ЖИЗНЬ ПОСЛЕ ЛЮДЕЙ»

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 «СЕЙЧАС»
 07.10 «УТРО НА 5» (6+)
 10.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
 11.30, 13.30 Х/Ф «В ДВУХ ШАГАХ ОТ «РАЯ»
 13.45 Х/Ф «ЗОЛОТАЯ МИНА»
 17.00 «ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ»
 17.55 Х/Ф «УБИЙСТВО СВИДЕТЕЛЯ»
 20.00, 20.30, 21.00 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ»
 21.30, 22.20, 23.25, 00.15 Т/С «СЛЕД»
 01.00 Х/Ф «ТРОЕ НА ШОССЕ»
 02.50 Х/Ф «ВЫБОР ЦЕЛИ»
 05.20 Х/Ф «АТАКА»

Четверг, 27

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
 10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
 10.10, 05.05 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
 10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
 11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
 13.10 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
 13.20, 22.30 Т/С «СОБЛАЗН»
 15.25, 16.15 «ВРЕМЯ ПОКАЖЕТ». (16+)
 17.00, 04.10 «МУЖСКОЕ / ЖЕНСКОЕ». (16+)
 18.00, 03.10 «НАЕДИНЕ СО ВСЕМИ». (16+)
 19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
 19.45 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
 20.50 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
 22.00 «ВРЕМЯ»
 00.30 «ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ». (16+)
 01.05 НОЧНЫЕ НОВОСТИ
 01.20 НА НОЧЬ ГЛЯДЯ. (16+)
 02.15 Т/С «ИЗМЕНА»

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
 10.00 Д/Ф «НА КАЧЕЛЯХ ВЛАСТИ. ПРОПАВШИЕ ЖЁНЫ»
 10.55 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
 12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
 12.35, 15.30, 18.10, 20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
 12.55 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
 13.55 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ». (12+)
 15.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
 16.00 Т/С «СЕРДЦЕ ЗВЕЗДЫ»
 17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ»
 18.30 Т/С «КАМЕНСКАЯ»

19.30 «ПРЯМОЙ ЭФИР». (12+)
 21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
 22.00 Т/С «ЕКАТЕРИНА»
 23.45 «ВЕЧЕР С ВЛАДИМИРОМ СОЛОВЬЁВЫМ». (12+)
 01.25 Д/Ф «ПОД ГРОХОТ КАНОНАД: «СИНИЙ ПЛАТОЧЕК» ПРОТИВ «ЛИЛИ МАРЛЕН»

ТНТ

07.00, 23.00, 00.30 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС (16+). ПОГОДА
 07.30 УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3»
 08.15, 19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
 08.45, 19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ. «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
 09.00 «ДОМ-2 ЛИТЕ» (16+)
 10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
 11.30 Х/Ф «МАШИНА ВРЕМЕНИ В ДЖАКУЗИ»
 13.30 Т/С «УНИВЕР» (16+)
 14.00 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. МИРОВЫЕ НОВОСТИ (16+)
 14.15 «АФИША» (16+)
 14.30 «ДЕФФОНКИ» (16+)
 19.15 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
 20.00 Т/С «ФИЗРУК» (16+)
 21.00 Х/Ф «УДАЧИ, ЧАК»
 00.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
 01.00 Х/Ф «КРАЙНИЕ МЕРЫ»

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С ТИВИКОМОМ» (6+)
 06.30, 09.30, 19.30, 21.30, 23.00 «НОВОСТИ ДНЯ»(16+)

07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
 08.00, 01.00 «НОВОСТИ ДНЯ»(16+). ЗУРХАЙ
 08.30 «ЕСТЬ РАЗГОВОР» (16+)
 09.00 «УТРО С ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
 10.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПАПИРУСА»
 11.05, 15.05 Т/С «БИГЛЬ»
 12.05, 16.05 Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ»
 13.05 Х/Ф «ТАЙНА «ЧЕРНЫХ ДРОЗДОВ»
 17.05 Д/Ф «ВСЕ ТРОФЕИ ЕЛЕНА ПРОКЛОВОЙ»
 18.05 «ЦАРСТВО» (16+). ЗУРХАЙ
 19.00 «РАДАР-СПОРТ» (6+). ЗУРХАЙ
 20.05 Т/С «БУМЕРАНГ ИЗ ПРОШЛОГО». «»
 21.00 Т/С «ОДНАЖДЫ В МИЛИЦИИ»
 22.00 Т/С «ОХРАНЯЕМЫЕ ЛИЦА»
 23.30 «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ» (16+). ЗУРХАЙ
 01.30 НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ (16+)

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 «МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ»(0+)
 06.00 М/Ф «ВПЕРВЫЕ НА АРЕНЕ» (0+), «ДЕВОЧКА И МЕДВЕДЬ» (0+), «ГОРЕ НЕ БЕДА»
 06.35 М/С «СМЕШАРИКИ»
 06.40 М/С «МИА И Я»
 07.10 М/С «ПИНГВИНЁНОК ПОРОРО»
 07.30 М/С «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»
 08.00, 13.15, 00.30 «6 КАДРОВ»
 08.30, 14.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
 09.00, 13.30, 00.00 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
 09.30, 15.30 Т/С «ЛЮБИТ - НЕ ЛЮБИТ»

10.00, 16.00, 23.30 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»
 10.30, 21.00 Т/С «МОЛОДЁЖКА»
 11.30 Х/Ф «ЗАЛОЖНИЦА-2»
 17.00, 18.30, 20.00 Т/С «ПОСЛЕДНИЙ ИЗ МАГИКЯН»
 19.00, 19.30 Т/С «КУХНЯ». «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
 22.00 «МАСТЕРШЕФ» (16+)
 01.30 «ЖИВОТНЫЙ СМЕХ» (0+)
 03.00 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 НТВ УТРОМ
 09.20 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
 10.35, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА»
 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
 12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
 14.30 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
 15.45 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
 16.25, 17.30 Т/С «ЛЕСНИК»
 19.00 «ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ» С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ. (16+)
 20.45, 00.00 Т/С «ЛИТЕЙНЫЙ»
 23.00 «АНАТОМИЯ ДНЯ»
 00.45 ФУТБОЛ. «КРАСНОДАР» (РОССИЯ) - «ЛИЛЛЬ» ЛИГА ЕВРОПЫ УЕФА. ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ
 03.00 «ДАЧНЫЙ ОТВЕТ» (0+)
 04.05 ДИКИЙ МИР. (0+)
 04.25 Т/С «ГОНЧИЕ»
 05.25 Т/С «СУПРУГИ»
 06.25 «ЛИГА ЕВРОПЫ УЕФА. ОБЗОР». (16+)

ДТВ

06.00, 05.05 М/Ф «МУЛЬТФИЛЬМЫ»
 06.20, 02.55 Х/Ф «ЗАКЛЯТИЕ ДОЛИНЫ ЗМЕЙ»
 08.30 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
 09.00, 16.30, 18.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ». (16+)
 09.30 Т/С «ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙНОГО ОТДЕЛА»
 11.35 Т/С «СОЛДАТЫ-8»
 17.30 «ВНЕ ЗАКОНА». (16+)
 18.00 «ЕСТЬ ТЕМА». (16+)
 19.30, 22.25 Т/С «ХРОНИКИ ЛОМБАРДА»
 20.30, 21.30 КВН. ИГРАЮТ ВСЕ. (16+)
 23.25, 02.00 Т/С «ГРИММ»
 00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ»
 01.00 Д/С «ЖИЗНЬ ПОСЛЕ ЛЮДЕЙ»

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 «СЕЙЧАС»
 07.10 «УТРО НА 5» (6+)
 10.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
 11.30, 13.30 Х/Ф «ЧАСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ, ИЛИ ОПЕРАЦИЯ «КООПЕРАЦИЯ»
 13.50 Х/Ф «ВЫБОР ЦЕЛИ»
 17.00 «ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ»
 17.50 Х/Ф «ТРОЕ НА ШОССЕ»
 20.00, 20.30, 21.00 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ»
 21.30, 22.20, 23.25, 00.15 Т/С «СЛЕД»
 01.00 Х/Ф «ДЕЛО № 306»
 02.35 Х/Ф «В ДВУХ ШАГАХ ОТ «РАЯ»
 04.15 Х/Ф «УБИЙСТВО СВИДЕТЕЛЯ»
 05.45 «ПРАВО НА ЗАЩИТУ». (16+)

Пятница, 28

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
 10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
 10.10 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
 10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
 11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
 13.10 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
 13.20 Т/С «СОБЛАЗН»
 15.25, 16.15 «ВРЕМЯ ПОКАЖЕТ». (16+)
 17.00, 05.45 «МУЖСКОЕ / ЖЕНСКОЕ». (16+)
 18.00 ЖДИ МЕНЯ
 19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
 19.45 «ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН»
 20.50 «ПОЛЕ ЧУДЕС»
 22.00 «ВРЕМЯ»
 22.30 «ГОЛОС». (12+)
 00.45 «ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ». (16+)
 01.40 Д/Ф «GENESIS»
 03.30 Х/Ф «ВНЕ ПОЛЯ ЗРЕНИЯ»

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
 09.55 «МУСУЛЬМАНЕ»
 10.10 Д/Ф «БОЛЬШАЯ ПЕРЕМЕНА. ПОСЛЕДНЯЯ ЛЮБОВЬ ГЕНКИ ЛЯПИШЕВА»
 11.05 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
 12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
 12.35, 15.30, 18.10, 20.35 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
 12.55 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
 13.55 «ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ». (12+)
 15.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ (12+)
 16.00 Т/С «СЕРДЦЕ ЗВЕЗДЫ»
 17.00 Т/С «ПОКА СТАНИЦА СПИТ»

18.30 Т/С «КАМЕНСКАЯ»
 19.30 «ПРЯМОЙ ЭФИР». (12+)
 22.00 Х/Ф «ИЩУ ПОПУТЧИКА»
 23.50 «СПЕЦИАЛЬНЫЙ КОРРЕСПОНДЕНТ»
 01.30 Х/Ф «ТЕЧЁТ РЕКА ВОЛГА»

ТНТ

07.00, 23.00, 00.30 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС (16+). ПОГОДА
 07.30 УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3»
 08.15, 19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
 08.45, 19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ. «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
 09.00 «ДОМ-2 ЛИТЕ» (16+)
 10.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
 11.30 «ТАНЦЫ» (16+)
 13.30, 14.30 Т/С «УНИВЕР»
 14.00 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС. МИРОВЫЕ НОВОСТИ (16+)
 14.15 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
 19.15 «ДО И ПОСЛЕ» (16+)
 20.00 «COMEDI WOMEN»
 21.00 «КОМЕДИ КЛАБ» (16+)
 22.00 «COMEDI БАТТЛ. СУПЕРСЕЗОН» (16+)
 23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
 01.00 «НЕ СПАТЬ!» (18+)
 02.00 Х/Ф «ДЖОН КЬЮ»

ТИВИКОМ

06.00, 07.30 «УТРО С ТИВИКОМОМ» (6+)
 06.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 22.00 «НОВОСТИ ДНЯ»(16+)
 07.00, 10.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ

08.00, 01.00 «НОВОСТИ ДНЯ»(16+). ЗУРХАЙ
 08.35 «РАДАР-СПОРТ» (6+)
 09.00 «УТРО С ТИВИКОМОМ» (6+). ЗУРХАЙ
 09.30, 19.30 «НОВОСТИ ДНЯ»(16+)
 10.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ПАПИРУСА»
 11.05, 15.05 Т/С «БИГЛЬ»
 12.05, 16.05 Т/С «ГОСПОЖА ГОРНИЧНАЯ»
 13.05 Х/Ф «ДЕВУШКА С ГИТАРОЙ»
 14.50 М/Ф
 17.05 Д/Ф «ЕВГЕНИЙ ВЕСНИК. ЖИВИТЕ НАРАСПАШКУ!»
 18.05 «ЦАРСТВО» (16+). ЗУРХАЙ
 19.00 «ТАЙНЫ ТЕЛА» (16+). ЗУРХАЙ
 20.00 Х/Ф «ПРЕМЬЕРА «ЧЕЛОВЕК НОЯБРЯ»
 22.35 Х/Ф «РОМОВЫЙ ДНЕВНИК»
 01.30 Х/Ф «КЛОД В ПОМОЩЬ»
 03.00 НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ (16+)

СТС

07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 «МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ»(0+)
 06.00 М/Ф «А ЧТО ТЫ УМЕЕШЬ?» (0+), «БАБУШКИН ЗОНТИК» (0+), «ВСЁ НАОБОРОТ»
 06.35 М/С «СМЕШАРИКИ»
 06.40 М/С «МИА И Я»
 07.10 М/С «ПИНГВИНЁНОК ПОРОРО»
 07.30 М/С «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»
 08.00, 03.05 «6 КАДРОВ»
 09.00, 13.30 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
 09.30 Т/С «ЛЮБИТ - НЕ ЛЮБИТ»

10.00 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»
 10.30 Т/С «МОЛОДЁЖКА»
 11.30 «МАСТЕРШЕФ» (16+)
 13.00, 14.00 Т/С «ВОРОНИНЫ»
 15.00 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ. УРА! СТИПЕНСИЯ (16+)
 16.30 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ. ЗЭ БЭД 2. НЕВОШЕДШЕЕ (16+)
 18.30 Т/С «КУХНЯ»
 19.00, 19.30 Т/С «ПОСЛЕДНИЙ ИЗ МАГИКЯН». «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
 21.00 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ. СМЕШНЯГИ (16+)
 22.20 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ. «НАЗАД В БУЛОШНУЮ!» (16+)
 00.20 «БОЛЬШОЙ ВОПРОС» (16+)
 01.20 Х/Ф «НЕУЛОВИМЫЕ»
 04.20 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 НТВ УТРОМ
 09.20 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
 10.35, 11.20 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА»
 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
 12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
 14.30 «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+)
 15.45 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ»
 16.25, 17.30 Т/С «ЛЕСНИК»
 19.00 «ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ» С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ. (16+)
 20.45 Т/С «ЛИТЕЙНЫЙ»
 00.40 «СПИСОК НОРКИНА». (16+)
 01.35 Д/Ф «ГЕРОИ С «ЛИТЕЙНОГО»

ДТВ

06.00, 04.50 М/Ф «МУЛЬТФИЛЬМЫ»
 06.30, 02.55 Х/Ф «АРМИЯ СПАСЕНИЯ»
 08.30 «УЛЕТНОЕ ВИДЕО» (16+)
 09.00, 16.30, 18.30 «ДОРОЖНЫЕ ВОЙНЫ». (16+)
 09.30 Т/С «ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙНОГО ОТДЕЛА-2»
 11.35 Т/С «СОЛДАТЫ-8»
 15.30 Т/С «СОЛДАТЫ-9»
 17.30, 20.00 «ВНЕ ЗАКОНА». (16+)
 18.00 «ЕСТЬ ТЕМА». (16+)
 20.35, 21.30 КВН. ИГРАЮТ ВСЕ. (16+)
 22.30 Х/Ф «БАЗА «КЛЕЙТОН»
 00.30 Т/С «ДНЕВНИКИ «КРАСНОЙ ТУФЕЛЬКИ»
 01.00 Д/С «ЖИЗНЬ ПОСЛЕ ЛЮДЕЙ»
 02.00 Т/С «ГРИММ»

5 КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.30, 19.30 «СЕЙЧАС»
 07.10 «МОМЕНТ ИСТИНЫ». (16+)
 08.00 «УТРО НА 5» (6+)
 10.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
 11.30, 13.30, 14.55, 17.00, 18.20 Т/С «ПРОФЕССИЯ - СЛЕДОВАТЕЛЬ»
 20.00, 20.45, 21.35, 22.20, 23.10, 23.55, 00.40, 01.25 Т/С «СЛЕД»
 02.15, 02.50, 03.20, 03.50, 04.25, 04.55, 05.30, 05.55, 06.30 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ»

Суббота, 29

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
07.10 Х/Ф «Я ШАГАЮ ПО МОСКВЕ»
09.00 ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ!
09.45 М/С «СМЕШАРИКИ. НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ»
10.00 «УМНИЦЫ И УМНИКИ». (12+)

«РОССИЯ 1»

06.00 Х/Ф «РАССЛЕДОВАНИЕ»
07.35 «СЕЛЬСКОЕ УТРО»
08.05 «ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ»
09.00, 12.00, 15.00 ВЕСТИ
09.10, 12.25, 15.25 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. ВЕСТИ-БУРЯТИЯ

09.20 «ВОЕННАЯ ПРОГРАММА»
09.50 «ПЛАНЕТА СОБАК»
10.25 «СУББОТНИК»
11.05 Д/Ф «ОДНА НА ПЛАНЕТЕ. ВЬЕТНАМ»
12.35 «ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ» (16+)

ТНТ

07.00, 08.45 ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС (16+). ПОГОДА
07.30 М/Ф «ПРИНЦЕССА СОЛНЦА»
09.15 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
09.30 «МУНГЭН СЭРГЭ» (12+)

00.15 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» (16+)
00.45 «ТАКОЕ КИНО!» (16+)
01.15 Х/Ф «САМЫЙ СТРАШНЫЙ ФИЛЬМ 3 Д»

ТИВИКОМ

06.00 «ТАЙНЫ ТЕЛА» (16+). ЗУРХАЙ
06.30, 11.30 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
07.30 Д/Ф «ДЕЛО ВАШЕ»
08.00, 10.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+). ЗУРХАЙ

СТС

08.00, 08.30, 11.05, 16.05, 19.05, 21.55, 23.25, 00.20, 01.30, 01.50 «МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ»(0+)
06.00 М/Ф «ВОЛЧИЦЕ - СЕРЫЙ ХВОСТИЦЕ» (0+), «ГОРНЫЙ МАСТЕР» (0+),

«ВАСИЛИСА МИКУЛИШНА» (0+), «ПРЕКРАСНАЯ ЛЯГУШКА»
07.10 М/С «ПИНГВИНЁНОК ПОРОРО»
07.30 М/С «РОБОКАР ПОЛИ И ЕГО ДРУЗЬЯ»
08.05 М/С «МАКС СТИЛ»
08.30, 16.00 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

НТВ

06.35 ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ
08.25 СМОТР. (0+)
09.00, 11.00, 14.00, 17.00 «СЕГОДНЯ»
09.15 ЛОТЕРЕЯ «ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ». (0+)
09.45 МЕДИЦИНСКИЕ ТАЙНЫ. (16+)

18.00 «КОНТРОЛЬНЫЙ ЗВОНОК». (16+)
19.00 «СЛЕДСТВИЕ ВЕЛИ...» (16+)
20.00 «ЦЕНТРАЛЬНОЕ ТЕЛЕВИДЕНИЕ» С ВАДИМОМ ТАКМЕНЕВЫМ
21.00 НОВЫЕ РУССКИЕ СЕНСАЦИИ. (16+)

ДТВ

06.00, 05.00 М/Ф «МУЛЬТФИЛЬМЫ»
06.45, 03.40 Х/Ф «БАТАЛЬОНЫ ПРОСЯТ ОГНЯ»
12.25 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ»
13.30 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ-2»

5 КАНАЛ

07.00 М/Ф
10.35 «ДЕНЬ АНГЕЛА». (0+)
11.00, 19.30 «СЕЙЧАС»
11.10, 11.55, 12.35, 13.20, 14.00, 14.50, 15.35, 16.20, 17.05, 17.55, 18.40 Т/С «СЛЕД»

Воскресенье, 30

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

07.00, 11.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
07.10 Х/Ф «ПРИНЦ ПЕРСИИ: ПЕСКИ ВРЕМЕНИ»
09.10 «АРМЕЙСКИЙ МАГАЗИН». (16+)
09.45 М/С «СМЕШАРИКИ. ПИН-КОД»
09.55 «ЗДОРОВЬЕ». (16+)

04.10 «В НАШЕ ВРЕМЯ». (12+)
05.20 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
06.30 Х/Ф «ТРЕВОЖНОЕ ВОСКРЕСЕНЬЕ»
08.20 «ВСЯ РОССИЯ»
08.30 «САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР»
09.20 «СМЕХОПАНОРАМА»
09.50 «УТРЕННЯЯ ПОЧТА»

«РОССИЯ 1»

10.30 «СТО К ОДНОМУ»
11.20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. ВЕСТИ-БУРЯТИЯ.
12.00, 15.00 ВЕСТИ
12.10 «КУЛИНАРНАЯ ЗВЕЗДА»
13.10 Х/Ф «ЭГОИСТ»
15.20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
15.30 «СМЕЯТЬСЯ РАЗРЕШАЕТСЯ»
17.25 Х/Ф «СЕРЬЕЗНЫЕ ОТНОШЕНИЯ»
21.00 ВЕСТИ НЕДЕЛИ
23.00 «ВОСКРЕСНЫЙ ВЕЧЕР С ВЛАДИМИРОМ СОЛОВЬЕВЫМ». (12+)

ТНТ

07.00 М/Ф «НОЧЬ ПЕРЕД РОЖДЕСТВОМ. МЫШИНЫЕ ИСТОРИИ»
07.50 Х/Ф «СЫЩИК ПЕТЕРБУРГСКОЙ ПОЛИЦИИ»
09.15 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
09.30 «ВЕЧЕРНИЙ МИКРОФОН»- 3(16+)

21.00 «ОДНАЖДЫ В РОССИИ»
22.00 «STAND UP» (16+)
23.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+). ПОГОДА
00.00 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» (16+)
01.00 Х/Ф «С ШИРОКО ЗАКРЫТЫМИ ГЛАЗАМИ»

ТИВИКОМ

06.00 «ЕВРОМАКС. ОКНО В ЕВРОПУ» (16+) ЗУРХАЙ
06.30 «РАДАР-СПОРТ» (6+). ЗУРХАЙ
07.00 «ВКУСНО» (12+)
07.30 «ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (12+)
08.00 М/Ф (6+). ЗУРХАЙ
08.15 Х/Ф «ДЕВУШКА С ГИТАРОЙ»
10.00 «ВКУСНО» (12+). ЗУРХАЙ
10.30 «СТИЛИСТИКА» (16+)
11.00 «УТУМАТА» (16+). ЗУРХАЙ
11.30 «ШКОЛЬНОЕ ТВ» (6+)

СТС

08.00, 08.30, 08.50, 11.05 «МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ»(0+)

06.00 М/Ф «ЗОЛОТОЕ ПЕРЫШКО» (0+), «ВОТ ТАК ТИГР!» (0+), «ВОЗВРАЩЕНИЕ БЛУДНОГО ПОПУГАЯ»
07.10 М/С «ПИНГВИНЁНОК ПОРОРО»
07.30 М/С «РОБОКАР ПОЛИ И ЕГО ДРУЗЬЯ»
08.05 М/С «МАКС СТИЛ»
08.30, 16.00 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ (0+)

НТВ

07.00 ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ
09.00, 11.00, 14.00, 17.00 «СЕГОДНЯ»
09.15 «РУССКОЕ ЛОТО ПЛЮС». (0+)
09.50 «ХОРОШО ТАМ, ГДЕ МЫ ЕСТЬ!» (0+)
10.25 «ЕДИМ ДОМА» (0+)
11.20 ПЕРВАЯ ПЕРЕДАЧА. (16+)

19.00 ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ. ОБЗОР ЗА НЕДЕЛЮ
20.00 «СЕГОДНЯ. ИТОГОВАЯ ПРОГРАММА» С КИРИЛЛОМ ПОЗДНЯКОВЫМ
21.10 Х/Ф «НА ДНЕ»
00.05 СОГАЗ. «ЛОКОМОТИВ» - «СПАРТАК». ЧЕМПИОНАТ РОССИИ ПО ФУТБОЛУ 2014 Г. - 2015 Г.

ДТВ

06.00 Х/Ф «ТАЙНАЯ ПРОГУЛКА»
07.45, 02.00 Х/Ф «НА КОГО БОГ ПОШЛЕТ»
09.15 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ»
10.25 Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ-2»
15.30 Х/Ф «ПАРШИВЫЕ ОВЦЫ»
19.55 Х/Ф «БАЗА «КЛЕЙТОН»»
22.00 Т/С «ХРОНИКИ ЛОМБАРДА»
23.00 «+100500». (18+)

5 КАНАЛ

09.00 М/Ф
10.30 «БОЛЬШОЙ ПАПА». (0+)
11.00 «СЕЙЧАС»
11.10 «ИСТОРИИ ИЗ БУДУЩЕГО» С МИХАИЛОМ КОВАЛЬЧУКОМ. (0+)
12.00, 12.50, 13.35, 14.25, 15.10, 15.55, 16.40, 17.25, 18.10 Т/С «СЛЕД»
19.00 «ГЛАВНОЕ»
20.30, 21.50, 23.15, 00.35, 02.05 Т/С «МЕСТО ВСТРЕЧИ ИЗМЕНИТЬ НЕЛЬЗЯ»
03.40 Х/Ф «АМЕРИКЭН-БОЙ»
05.50 Д/С «АГЕНТСТВО СПЕЦИАЛЬНЫХ РАССЛЕДОВАНИЙ»

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ
В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:
0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

Үнэгэрхэн зүүн жэлэй аршан зуур

Дэлгэрэнгээр сайт дээрэмнай уншагты: burunen.ru

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

1939 оной зурагай түүхэ

Л.С. Эрдынеева

Би нэгэ фото-зурагай түүхэ тухай хөөрөжэ үгэхэ ханаатайб.

1939 ондо буулгагдаһан энэ зураг дээрэ Ивалгын аймагай Доодо-Ивалга нютагай миний нагаса эжы Дулмажап Базаровна Жамбалова (1908 – 1982 онууд), нагаса абамни, Готол буумал угай хүн, Дугар Нимаевич Жамбалов (1898-1969 онууд) гэгшэд байна.

Хэлтэгэй гэжэ газарта нютагжаһан манай түрэлхин, хүршэнэр (зүүн гарһаа баруулжаа, нэгэдэхи рядта: Цырендоржо Гомбоев, Дугар Жамбалов, Арьяа хүгшэн, Очир Жамбалов (Шарбаа). Харамтайнь гэхэдэ, энэ зураг дээрэ байһан хүүгэдэй болон бусад түрэлхидэй нэрэнүүдыень би мэдэнгүйб.

Хоёрдохи рядта: Цырен-Ханда Жамбалова Даба-Цырен хүбүүнтээ, Дулмажап Жамбалова Николай хүбүүнтээ, нагаса абын ехэ басаган Цырен-Ханда Миша хүбүүнтээ, Дабажад Жамбалова.

Миний нагаса баабай эжы хоёр Хэлтэгэй гэдэг газарта өөрын буусатай байһан. Тэрэнь Мандал хадын хормойдо, Сэлэнгэ мүрэнэй эрьедэ оршодог юм. Биологийн эрдэмэй доктор Бимба-Цырен Батомункуевич Намзаловай бүридхэнэн дансын ёһоор, тэндэ нимэ бүлэнүүд ажаһуудаг байһан:

Жамбаловтан – Шарбаа, Дугар, Даша;
Жигжитовтэн – Цыремпил, Бальжинима, Ринчин (моте);

Данзановтан – Цырен-Даша;
Ринчиновтэн – Тогоочи.

Ивалгын буряадууд дүн хамта 500 бүлэ 1702 он багаар Байгалай саада бэеһээ нүүжэ ерэхэн. Эрхүүгэй можын Эхирэд-Булагадай аймагай түлөөлэгшэд Ивалга, Оронго, Гильбирэ горхонууды зубшаад, 17 газарта хуурижаһан байна.

Доодо-Ивалгада ажаһуудаг буряадуудай ехэнхинь булагад отогтой зон гээд түүхын дансанууд элрхэйлнэ. Энээн тухай нимэ домог бии. 1684 ондо Байгал далайн баруун эрбейнээ Култук дээгүүр ябажа ерээд, саашаа Сэлэнгэ мүрэн зубшажа, Ивалга руу ерэхэ зуураа Готол буумал угай түрүүшын нүүдэлшэдэй ударидагшань гуталаа гэжэрхёо юм ха.

Доодо-Ивалгын буряадууд дээрэ үедэ шэрүүн нооһотой хони үдхэдэг хэн. Малшад хүйтэн болоходонь, үбэлжөөндөө, дулаан болоходонь, зуһаландаа гарадаг байгаа. Мори, ямаашы үдхэдэг айланууд олон. Мухино, Калёново, Вахмистрово, Гурульба гэдэг хуурингуудаар түбхинэхэн айлайхинда мяхан болон сагаан эдегээ худалдадаг байһан. Хонийноого нооһо, арһа хартаабхаар, талхаар андалдадагыень тодорхойлһон мэдээнүүд бии. Эгээл иимэл хадань доодо-ивалгархин бэрхэ наймаашанай алдартай.

Доодо-Ивалгын эршүүл хасаг сэрэгтэ ябадаг байгаа. Хүбүүдэйнгээ нэгэниие бүлэ бүхэн албанда ябуулхадаа, унаха хүлэгөөр, үмдэхэ хубсаһаар, барижа ябаха зэбсэгээр хангадаг бэлэй. Доодо-Ивалгыё урдань хасаг сэлээн гээд нэрлэдэг байһан.

Буддын шажанай дэлгэрхэдэ, эндэ Янгаажан дасанда хубарагаар хүбүүдэйнгээ нэгэниие ябуулдаг болоо. Октябрийн хубисхалай һүүлдэ Хэлтэгэй гэжэ газарта түбхинэһэн зоной ажабайдал тад ондоо болоо.

Зөөри хамтадалгын үедэ Ивалгын тала дайдаар Сталиной нэрэмжэтэ артель, «Хубисхал» гэжэ коммуна бии болоо. Тэдэ хоёрые хамтаруулжа, Коминтерн гэжэ колхоз байгуулагдаа.

1930-аад онуудта газар хахалжа, огород тариха ёһо нэбтэрүүлэгдээ. Һайн уһалууритай байһанайхи энэ газарта юумэ тарихада Һайн. Манай нагаса аба ном бэшэгтэй хүн байһан тула счетоводоор ажаладаг байгаа.

1935 ондо Һужаа хууринда ГУЛАГ-ай 8-дахы колония нээгдээ. Прибалтика, Баруун Украина, Молдавиһаа түрмынхид хэһээлтэ амсахаяа иишэ асарагадаг болоо. 1936 онһоо эхилээд, 1938 он болотор нагаса абын түрэхэн аха дүүнэр – Лубсан, Даша, Базар гурбуулан ламанар байһан ушарһаа хашалган хамалганда орожо сүлэгдөө. 2 хүбүүдэй саашанхи хуби заяан мэдэгдэнгүй. Гансал Дашань дайнда хүндөөр шархатаһанайнгаа һүүлдэ нютагаа бусаа. Һужаа хууринда оршодог колонида ороһон түрэлэйнгөө зондо дулаан хубсаһа, эдэе хоол нютагаймнай зон абаашадаг хэн гээд нагаса эжымнай хөөрөгшэ хэн.

1932 онһоо 1937 он болотор Ивалгын аймагай нютаг хуурингуудай харгыгаар сүлэлгэдэ ороһон хүнүүдые сагданар туугаад ябадаг байгаа. Зүдэршэхэн, тулама үбшэн болоһон зон зүһэмэг хилээмэ, аяга сай эрижэ ябадаг бэлэй. Доодо-Ивалгын буряадууд арга шадалаараа боложо, хубалдаха юумэнэй байгаа һаань, харамнадаггүй хэн. Миний нагаса эжы Дулмажап Базаровна Янгаажанай хасаг Цыремпил Жигжитовэй басаган байһан. Дүтынгөө зондо тодор татахагүйн тула юумэ ехээр хөөрэдэггүй. Үхибүүдтээ үгтээ дуулгажа хургаһан, бороор хүмүүжүүлһэн.

Баир Жигмитов оршуулба.

1939 он. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай урдахы үе саг. Хэлтэгэй гэжэ газарта ажаһуудаг бүлэнүүдтэ тэрэ хэдэ шэнээн тодхор асархаб даа...

1912-1913 онуудай фото-зураг

ЭХЫН ҮҮРГЭ ТУХАЙ ГҮ, АЛИ ЭЖЫЕ ҮНДЭРӨӨР ХҮНДЭЛХЭ ГУРИМ

БУРХАН МЭТЭ БУЯНТАЙ ЭЖЫ

ЭХЭ хүнэй үүргэ энэ дэлхэй дээрэ ехэ юм даа. Эхэ байгаа-ли, эхэ дэлхэй, хүн түрэлтэнэй эхэ, ан амитадай эхэ. Эдэ ойлгосонууд нэгэл удха холбоотой. Эдэ бүгэдэ шэнэ ами наһа, шэнэ амидарал үгэдэг гээш.

Буряадаймнай мэдээжэ лама санаартан, уран зохёолшон Матвей Чойбонов бурханһаа дээрээр эхэ хүниен хүндэлхэ, үндэр тоолохо хэрэгтэй гэжэ хэлээ бэлэй. Олон хүүгэдые мүндэлэн түрэжэ, тэдэ үхибүүдтээ нэгэл жэгдэ хандан зүб мурөөр хүмүүжүүлхэ, ажабайдалдан эдэс хоолоор, хубсаһа хунараар хангажа, ХҮН болгохо эгээл ехэ хүшэр, буянта хэрэг ха юм даа. Эжыгээ нанан дурсан байхадаа, шэрүүхэн сагай байдалда үндыгөөд, нийтэ ажалда эрэшүүлхэ дутуугүй ажаллажа, үхибүүдые түрэжэ, хүмүүжүүлжэ ябахандаа, нилээн ехэ габьяа туйлаа гэбэл алдуугүй. Эхэ хүниен хайрлаха, гамнаха гэшые хүн бүхэн мэдэрбэшэ, эжынгээ аша габьяа харюулжа, бусаажа шадаһан хүн үгыл ёһотой. Хэн эхэдээ хэрэгтэй сагта баяр хүргэжэ, хэрэгтэй сагтан гурбан зөөлэхэниен үзүүлжэл үрдиһэн байгаал хаб. Ходол сүлөөгүй, ходол эжыһээ холо, бэшэг бэшэжэл үрдээ наа, хүрөө, долоон хоногой нэгэ удаа утаһан холбоогоор хөөрэлдэжэл үрдидэг байгаал бээбди. Эжы мүнхэ, эжымнай үшөө удаан ажаһууха, хожом ерэхэб даа, хожом баярые одоол хүргэхэб даа гэжэ бодоһоор, нэгэ мэдэхэдээ, эжым нютаг нуурияа уриланхай, бурханай орондоо мордонхой байгаал даа.

Энэл дороо, ханаһан сагтаа эжыгээ шагнажа, үгэ хүүрыен дуулажа, ходол ерьен ерэхэ, шадаа наа, хажуудан ажаһуужа, халуухан сайгаар хүндэлжэ, дулаахан унтарида унтуулжа, зөөлэн үгэнүүдөөр зүрхэ сэдхэлыен жэгнүүлжэ ябахал байгаалта даа, хүн түрэлтэн.

Эжы нэгэшые урбахагүй, эжы ходол тэсэхэ, эжы ходол ойлгохо, эжы ходол хүлисэхэ.

Багшын ажалай ветеран Галина Гомбоевна Ешижамсоева

Эхын үүргэ тухай өөрынгөө һанамжатаа хубаалдаһан байна. Энэ хөөрөөнь танай анхаралда табинаб.

ХҮНЭЙШЬЕ, АМИТАНАЙШЬЕ ЭХЭ АДЛИ ҮҮРГЭТЭЙ

ЗАМБИ тубийн табисуураар дэлхэйн амиды голтон өөрынгөө үгэ узуур залгуулха гэнэн нангин заяатай байдаг. Түрэнэн үриез абарха, аршалха, томо болгохо - эхын гол уялга. Наһандамни дайралдаһан, намда гүнзэги хайра бодол түрүүлхэн ушарнуудые һанадагби.

Оюутан байгаад, Эрхүүгэй гудамжаар дээдэ хургуулидаа эртэ үглөө ошоходо. Бүхы хүн ажалдаа гү, али хургуулидаа эртэ ошохо. Үбэлэй хүйтэн үглөөнэй бүрэнхы саг, нэгэ шүрдэгэрхэн эхэнэр түмэр нарихан шарга дээрэ багахан хүүгэдээ одеялаар ороһон ябаба. Шаргын ханхинаса жүдхэыень харахадаа, тэрэ эхые ехээр хайрлаа бэлэйб. Ажабайдалай шэрүүниен дабажа, ажал хэжэ, хүүгэдээ абажа ябана гэхэдээ, досоомни хүмэрээ бэлэй.

Үшөө нэгэ ушар ухаандамни хадуугдаа. Агада ямар бэ даа олонийтын хэмжээ ябуулгын үе. Үбэлэй үдэшэ, зайн гал эндэ тэндэ гэрэлтүүлнэ, олон зон иишэ тиишээ хүндэлнэ, дуугаралдана, энеэлдэнэ. Харан гэхэдэмни, хүнүүдэй хүлнүүдэй хажуугаар нэгэ жаахан, хабшые наа, үһэтэйхэн нохой амандаа гүлгээ зунхай яаралтайгаар харгы хүндэлэн гараба. Тээ байд гээд, һөөргэлөөд, үшөө нэгэ гүлгэ зуугаад шогшохо ябаба. Баарһаншые даа, байһан газарайнгаа тааралдахагүй болошоходонь, ондоо тээшээ зөөбэ ха юм даа, яһаншые юм бээ. Энэл даа, амитанай эхын табисуур.

Эжы абынгаа байхада, тэдэнэ мүнхэ шэнгээр һанажа, һураха юмээ һурангүй, урмашуулха сагтаа анхарангүй байшадэг гээшбди. Тээд хүн наһан соогоо эжыгээл һанажа, шаналжа ябадаг байха.

Би өөрынгөө эжые ходол дурсажа байдагби. Эжы тухай бодоходоол, нэгэ хоёр үйлэ байдал мэнэл һая ушарһандал һанададаг.

ТҮРҮҮШЫН УШАР

МАЛШАД хүүгэдээ эртэ мори унажа һургадаг. Табатай байхадамни, эжы намайе мори унуулаад, зохидхоноор дэгэлэймни хормойгоор үбдэгүүдыемни ороогоод, хазаарай ута, бүтүү жолоо гартамни барюулаад, уриханаар: "Яба даа" гэхэдэнь, ямаршые һайн эжы гээшэб даа, гэжэ досоомни айхабтар дулаахан болоо һэн даа.

ХОЁРДОХИ УШАР

НАМАРАЙ хүйтэн эхилжэ, уһан хайнагтажа байгаа. Нэеы гэрээ табиха гэжэ сар тэргэдэ юмээ ашаад, шугын горхон соогуур гаража ябабабди. Сарнуудай жүдхэхэдэ, эжымни эбэрһэнь залажа, уһан соогуур гуталаараа оймоод гарашаба. Би тэргэ дээрэ һуунаб, арба хүрэхэ ябааб. Хайратай эжымни намайе бү зобог гэжэ тэргэдэ һуулгаад, өөрыгөө гамнангүй хүйтэн уһа умбал даа.

Иимэ ушарнуудые мүнөөшые һанахадаа уярдаг хүм. Ухаан бодолдомни эжымни энэрхы сэдхэл хододоо мүнхэ байха.

Ёһо заншалаа алдангүй, эжынэрээ буряадаар "Эжы", "Төөдэй", "Та" гээд ябаял даа. "Ши" гээд, үшөө ородоор "баба" гэхые дуулахада муухай, хүндэгүй болоно. Эжы абаяа хүндэлжэ, үринэрнай гурбан зөөлэнөөр үргэхэн болтогой.

ЭЖЫМНИ БАЛШАР БАГА НАҢАН ТУХАЙ

МИНИИ өөрым эжы Дамбаева Балма минии 31-тэйдэмни үбдөөд байхадаа, намда: "Муха-а, Цырегма, шимни аяар 31-тэй болош даа, харин минии 13-тай байхадам, эжым наһа бараа һэн. Харин шимни аяар томо болообшигүш даа", - гэжэ гэнтэ хэлээ бэлэй. Тиигэһээр эжымни алтан дэлхэйһээ халин ошоо бэлэй. Эжымни бидэндэ өөрынгөө эжы тухай хөөрэдэг һэн.

Нагаса эжымнай ямар бэ даа үбшэндэ нэрбэгдээд, хоёр хүүгэдые орхижо гээгдээ бэлэй. Нагаса абамнай ехэл бэрхээр хүбүүн басаган хоёроо абаад байгаа. Баһа һаял 40 наһа хүрэхэ яһанан хүн ондоо һамга дахин абажа

туршаһан байгаа. Манай эжы хөөрэдэг һэн:

- Тэрэ эхэнэр балай ахай бидэ хоёрто муу юмэ хээгүйл даа. Юундэб даа бидэ хоёр тэрэ эхэнэртэ ехэл дураа гутадаг байгаабди. Ходол бархирха, абадаа хүндэрдэг байгаа хабди. Нэгэтэ тэрэ эхэнэр дулаан арһаар малгай оёжо үгэхэдэнь, хэм бэ даа тэрэ малгайемни хургуулида хулуужархиба. Үбэлэй шэрүүн хүйтэн соогуур тархи нюсэгэн гэртээ ошохо ябатарни, нэгэ хоёр залуу багшанар хараад: "Энэ басаган юун гэжэ зобожо ябана даа, хойто эхэтэй" гэжэ хэлэхэдэнь, одоо бээ үзэлэй ехээр хайрлажа, уйлажа эхилээ һэм. Мүнөө бодоод үзэхэдэ, тиигэтэрээ зобоһоноо һананагүйб".

Энэ болон элдэб ушар тохёолдоһон лэ юм аабза, зүгөөр нагаса аба хоёр үхибүүдээ хайрлажа, хоёрдохы нүхэр болгоһон һамгы гэртэнь һөөргэнь бусаһан юм. Манай

эжы тиихэдэнь, гэрэй дунда байһан пеэшэ тойроод, дэбхэржэ ябажа, хатаржа, хүхижэ, дуулаа һэн ха. Нагаса абамнай ямаршые эхэхээ дутуугүй хоёр хүүгэдээ хүн болгоод, хубүүнтээ, манай нагасатай, суг дайнда мордоод, гэртээ хоюулаа бусаа һэн. Эжымни багшын дээдэ хургуулида һуража байтараа, тэдэнэй дайнда мордоходо, гансаараа үлэжэ, ажал хэжэ эхилһэн юм. Почтые даагшаар 18-тайханһаа эхилжэ хүдэлөөд, наһанайнгаа амаралтада гаратараа энэл мэргэжэлдээ хүдэлөө юм. 12 хүүгэдэй нэгэ болохо манай абада хадамда гараад, сугтаа долоон үхибүүдые хүн болгоо, харин нагаса абамнай аша зээнэрээ абалсан байһан бшуу. Эжымнай хадам аба эжыгээ хүндэлэн үргэһэн буянтай. Хүгшэн аба - 82-той, хүгшэн эжымни - 97-той болотороо һонор сарюун ажаһуугаа.

Цырегма САМПИЛОВА.

ТОГОО НЭРЭЛГЭ

Хүнэй архиие урдань дарһан гэжэ нэрлэдэг байһан, ородоор тарасун гэдэг.

Хүндэтэ эдеэнэй дээжэ - хүнэй архиие найр хуримда уудаг, айлшанда табидаг байгаа. Орон дайдын эзэдтэ, тэнгэрийн бурхадта, галдаа үргөөд, үбгэд сүлөөтэй сагтаа баһа айлшалалсан найрладаг һэн ааб даа. Харин залуушуул, илангаяа залуу эхэнэр, бэрээдүүд огто уудаггүй бэлэй.

Айрагаа бүлэжэ, тоһыень абажа дүүргэһэн хойноо, тэрэнээ тогоон соо хэжэ, дээрэн тусхай түхээрлэгэ тааруулан шабажа бусалгаад, хүнэй архи гаргадаг.

Арза - хоёрдохийо нэрэгдэһэн хүнэй архи. Арза нэрэхэдээ, гурбан хуби хүнэй архи, нэгэ хуби айраг хэжэ, тогоо нэрэһэн шэнгээр дахин нэрэжэ, хатуу

болгон гаргадаг юм гэжэ Ага нютагай эгээл түрүүшын "ябаган багша" гэжэ нэрлэгдэһэн Убаши-Сэбэг Онгодов бэшэһэн байдаг.

Хорзо - гурбадахияа нэрэгдэһэн хүнэй архи.

ТОГОО НЭРЭХЭДЭ ХЭРЭГЛЭГДЭДЭГ ТҮХЭЭРЭЛГЭНҮҮД:

Бэрхээр - тогоо нэрэхэдэ хэрэглэдэг, доодо талань тогооной түхэрэнтэй адли аад, оёоргүй, дээдэ таладаа сорго тодохоо багахан нүхэтэй табхагар модон түхээрлэгэ. Тогоо нэрэхэдээ, бэрхээрээ айрагтай тогоон дээрэ табиха, шабартай холиһон үхэрэй шабаһаар шабаад, мүн соргыень тодохожо, агаарай орохогүйгөөр шабаад, нүгөө үзүүрыень танхын хабхагта тааруулан һуулгадаг юм. Танхыа хүйтэн уһатай һиибэр соо һуулгадаг. Тиигээд тэрэ

уһыень ходо нэлгүүлжэ байха ёһотой. Тогоотой айрагаа аалин гал дээрэ бусалгахадань, ууралын соргоор танха руу орожо, архи болодог юм.

Сорго - архиин танха руу гоожон орохо хүндытэй годигор модон гү, али түмэр түхээрлэгэ.

Танха - тогоо нэрэхэдээ, сорго доро тододог, доодо талань булхагар, хоолой тээшээ болоходоо, нарин аад, амһар тээшээ дэрбыһэн шэрэм амһарта.

Һиибэр - тогоо нэрэхэдээ, хүйтэн уһа хэжэ, зосоонь танха һуулгадаг табхагар модон амһарта. Тогоо нэрэхэдэ, һиибэр соохи уһан ходо нэлгүүлэгдэжэ байха ёһотой.

Жалабша - тогоо нэрэхэдэ хэрэглэгдэдэг, бэрхээртэ адли аад, хоёр тээгээ һула түхээрлэгэ. Жалабша айрагтай тогоон дээрэ табиха шабаад, тэрээн дээрээ хүйтэн уһатай тогоо табидаг юм. Уһатай тогоонойнгоо уһыень ходо

нэлгүүлэхэдэнь, айрагһаа гараһан уурал жалабша соо тодоходоһон хобоогоор соргодо орожо, танха руу гоожодог.

Архи багаар уудаг байһанай гэршэ гэбэл: хуримда худын түрүүгэй гурбан хундагын һүүлээр дүхэригэй дунда гаража, гараа дэлгээгээд, "һархаг һаатаба, һабын эзэн мүнхэрбэ", - гэжэ мэдүүлхэдэ, түрэ дүүрбэ гэжэ бууһан худанар ойлгожо, гэртээ мордохойо һууриһаа бододог һэн.

АРАДАЙ ДУУНҢАА

Шабарай дундаһаа илгарһан
Шарахан сэсэгэйн гоёниинь бэ.
Сагаанай дундаһаа илгарһан
Сархагайн дээжын

амтайн бэ.

Цырегма САМПИЛОВА
арадай заншалнуудые
түүбэрлэн бэлдэбэ.

**МАНАЙ
НУРГУУЛИ**

Загаһата һууринай гэгээрэл
Заяашын үршөөһэн нургуули.
Арад зоной шүтөөн лэ,
Ухаан бодолой гуламта лэ.
Дабталга: Манай нургуули,
Манай нургуули,
Мандан байгыш
хододоо.

Эрдэм бэлигэй хэшэг эндэ,
Эхэ нютагай найдал эндэ.
Эжы абын түшэг болохо
Эдир залуу халаан ургана.
Дабталга.
Шадамар бэрхэ багшанар
Шармайн оролдоо ажалдаа.
Оршолон дэлхэйн байдалые
Ойлгуулан заана
һурагшадтаа.

Дабталга.
Түрэл нургуулингаа баярта
Түргэн яаража ерэбэбди.
Аргагүй дуратай манай
нургуули
Алдартай, суутай байхань
болтогой!

**Жамьяма Цыремпиловна
ЦЫНГУЕВА,
Буряадай габьяата
багша, дайнай ара талын
ба ажалай ветеран.**

Баярай үгэ

УХААН БОДОЛОЙ ГУЛАМТА

2014 оной ноябриин 14-дэ Загаһата һууринай 125 жэлэй, мүн нургуулиин 100 жэлэй ойн баярнууд хамтадхан тэмдэглэгдэбэ. нургуулиин багшанар 100 жэлэйнгээ оёе угтуулан, ехэ ажал хэһэн байна.

Олон стэндүүдые зохёонхой: нургуулиие бии болгоһон директорнууд, тэдэнэй дунда онсо илгарһан Цыренжапов Цыден Нимаевич. 1961-1972 онуудаар ажаллаха үедөө нургуулиие кабинетнэ гуримда оруулаа. Тиихын түлөө шэнэ байшан барюулаа, эдэе хоолтой интернат баригдаа, нютагай музей бии болгоо.

Саашан харахада, багшын ажалай ветеранууд Долгор Намжиловна, Дашима Цыреновна, Ханда Осоровна гэхэ мэтэ олон. Стенддэ нургуулиин омогорхол - гүрэнэй дээдэ шагналда хүртэһэн зон.

Энэ дэмбэрэлтэй үдэр байгали дууража, дулаан наратай байба. 12 сагта нургуулиин линейкэ боложо, ерэнэн хүнүүд рапорт үгэнэ, тиигэжэ 2 сагта амаралтын түбтэ ехэ суглаан захалба.

нургуулиин директор Боржонов Э.Л. элидхэл хэлэбэ. Эрдэм нуралсалай министерство нургуулида автобус, бэлэг үгэбэ, багшанарта олон нэрэ соло олгогдобо. Районой гулваа Зоригто Лхасаранов нургуулида ба Загаһата һууринда сертификатуудые барюулба. Забһартань гоё концерт наада үхибүүд харуулаа. Арадай Хуралай депутат Ц.Э.Доржиев грамотануудаар шагнаба.

нургуулиин директорнууд, поселениин гулваанар, айлшад бэлэг бариба. Загаһата һуурин һайндэртөө ехээр бэлэдхэл хэһэн байна: гудамжа сэбэр, айлай хорёо шэрдээтэй, зон гоёор хубсаланхай. Үбгэд хүгшэдөө орхидоггүй, тухалдаг энэрхы сэдхэлтэй Галданов Чимитдоржо гулваа байна.

Загаһата нютагтамнай шэнэ клуб, медпункт, библиотекэ

баригданхай. Залуушуул шэнэ гэрнүүдые өөртөө баринад. Ажалша малша зон ТОС-уудые бии болгоно. Эдэ бүгэдэ ажалда гулваагай үүргэ ехэһэн.

Загаһата нютагһаа гарбалтай зон сугларжа, сэдхэлээ сэнгүүлээ, үетэн нүхэдөөрөө уулзаа, ехэ жаргал, зугаа болобо даа.

Үбэлэй хаһын моодо

ДУЛААН МАЛГАЙ ШЭЛЭДЭГ БАЙНА

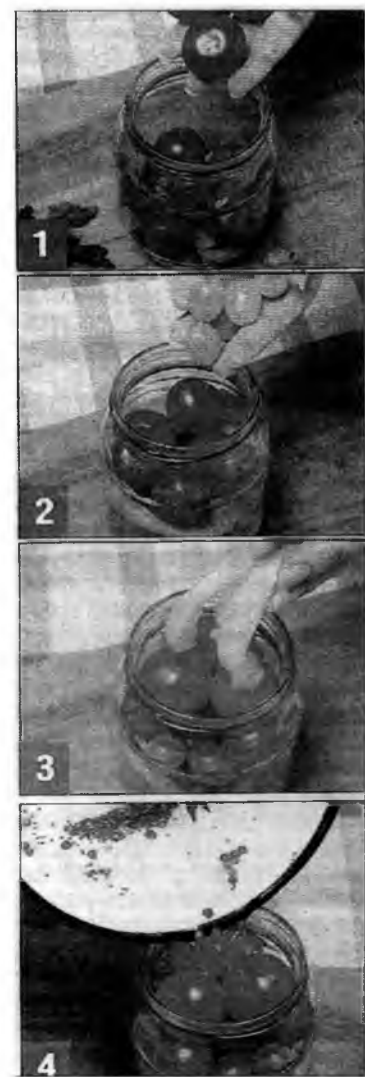
Нёдондо үбэлдөө капюшонтой үбэлэй арһан дэгэлнүүдые үмдэхэдөө, дулаан газарта моодын харалганууд дээрэ балай үбэлэй малгайнүүдай моодо үсөөн харуулагдадаг гэшээ ааб даа гэжэ ажаглаа нэм. Зүгөөр Сибирьтэ гү, али хүйтэн Хойто зүгтэ ажаһуудаг зон хододоо дулаан, һалхи оруулхагүй малгайнүүдые шэлэдэг байна.

Гэхэтэй хамта капюшонһоо гадуур шэгшэтэй малгай (шапка-ушанка) үнөөхил моодно зандаа үлэнхэй юм. Ута үһэтэй,

томо хэмжээнэй малгай (ородоороо "малахай" гэжэ нэрлэдэг), тиихэдэ элдэб үнгөөр шэрдэгдэһэн арһатай малгайнүүд моодно зандаа гэжэ һануулнабди.

Тээмэндэ олон, 20 гаран малгай үмдэжэ, үзэжэ, нэгэл ягаан үнгэтэй, томо козырёгтой, песец арһатай берет худалдажа абаһан байнаб. Малгай шэлэхэдэ, толгойдоо болон нюуртаа тааруулан, худалдажа абаха болонот. Эдэ зурагууд дээрэ үгтэһэн малгайнүүд эгээл моодно болонхой.

Интернедэй материалнуудаар Б.ОРБОДОЕВА хэблэдэ бэлдэбэ.

ВИНОГРАДАЙ, ПЕРЕЦТЭЙ ПОМИДОРНУУД

Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: 3 литр баанхада 2,5 килограмм багханууд помидорнууд, 1 амтатай перец, 1 томо виноградай баглаа, укроп. Маринадта орохо зүйлнүүд: бадьяна 1 мүшэхэн, 10 ягаан перец, 1 бага сайн халбага горчицын үрэхэнүүд, 1 томо халбага даһан, 1 томо халбага саахар.

Амтатай перецэ гонзогоороо хэршэхэ хэрэгтэй, харин виноградаа эшэһэнь һалгаагты. Тиигээд ногоон ургамалаа (укроп), помидороо баанханууд соо хэхэ үедөө дундуурнь перецэ ба виноградаа хэлсэхэ болонот. Баанха руугаа бусалһан уһаа хээд, 15-20 минута байлгагты. Тиигээд уһаа һөөргэнь гаргажа абаад, даһна, саахарын нэмэһэнэйнгээ удаа дахин бусалгаад, үнөөхи помидортой баанха руугаа юулэгты. Баанхаяа хабхаглаад, уруунь харуулаад, хүрэтэрын бүдөөр орохо хэрэгтэй.

Виктория Зайцева, Арзамас хото.

ПЕРЕЦ БА ЯБЛОКАТАЙ КАБАЧКИНУУД

Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: тааруугаар шэлэгдэһэн перец, кабачки, яблока.

Гэрэй эзэн эхэнэрнүүдэй анхаралда

Маринадта орохо зүйлнүүд: 1 стакан уһан, 1 стакан 6 процентнэ уксус гү, али яблокын шүүһэн, 2 стакан мед, 1 томо халбага даһан 1 литр маринад бүхэндэ.

Кабачкинуудые түхэрээнэй нэгэ хубяар, сэбэрлэгдэһэн перец холоомон шэнгээр, харин яблокануудаа хүсэнэгүүдээр хэршэхэ хэрэгтэй. Бултыень тэдэнээ худхаад, дээрэһэнь бусалһан маринадаа юулээд, үшөө 5-10 минута соо шанаха ёһотойт. Тиигээд баанханууд соогоо дүүрэнээр хээд, дээрэһэнь бусалжа байһан маринадаа юулэһэнэйнгээ һүүлдэ һайнаар хабхаглагты. Тиигээд шэл баанхануудаа уруунь харуулаад, хүрэтэрын бүдөөр (полотенцээр) таһа ороогоод табиха болонот.

Оксана Муратова, Санкт-Петербург хото.

"ЯБЛОЧНЫЙ" ГЭЖЭ НЭРЭТЭЙ КРЫЖОВНИГОЙ ВАРЕНИ

Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: 1 килограмм крыжовник, 500 грамм яблока, 2 стакан саахар.

Жэмэсүүдтээ нүхэнүүдые гаргаад, баанханууд соогоо ээм хүрэтэрын хэхэ хэрэгтэй. Яблокаа жэжэхэнээр хэршээд, нэгэ багхан уһан соо нязартарын шанаха болонот. Тиигээд яблокыгаа нязарһанай һүүлдэ жэжэ нүхэнүүдтэй шэгшүүрээр шахажа гаргаха болонот.

Дээрэһэнь саахараа нэмээд, худхаха, бусалха тээшэнь абаха ёһотойт. Тиигээд баанханууд соогоо тэрэ бусалаашаа юулэжэ хээд, 0,5 литрэй баанхатай жэмэсээ 90 градус халуунда 15 минута соо, харин 1 литрэйгээ - 20 минута соо, тиихэдэ 3 литр баанхатайгаа 30 минута соо пастеризовалха (тусхай түмэр дээрэ табигдаһан жэмэстэй баанхаа уһан соо бусалгаха) болонот.

АПЕЛЬСИНЭЙ ЛИКЕР

Хэрэглэгдэхэ зүйлнүүд: 10 апельсин, 1,5 литр архи, 1 килограмм саахар, корица, апельсинэй хальһан (цедра).

Апельсинэйнгээ шүүһэ бажуужа абаад, хара архитаяа холёод, саахарын нэмээд, һайса худхаха болонот. Марлиин багхан мэшээг соо хэгдэһэн корицаа, апельсинэй хальһан шэл руугаа хээд, 2 һара соо энээнээ дулаан газарта табиха болонот. Һүүлдэнь марляар хэһэн мэшээгээ досоохитойнь абажа хаяад, үшөө дахин арһаа марляар шүүгээд, тэрээнээ бүтылхэнүүд соогуур хэхэ болонот. Хэрэглэхынгээ урда тээ үшөө 2-3 һара хүлээжэ хэрэгтэй.

Светлана Рогова, Кишинев хото.

"Живица" гэһэн газетын болон "1001 рецепт домашних заготовок" гэһэн номоор оршуулан хэблэдэ Бэлигма ОРБОДОЕВА бэлдэбэ.

БАГА НАНАЯА ДУЛААХАНААР ТҮҮРЭЭНЭН ОНСО БЭЛИГТЭН

Ким Цыденовэй дурасхаалта "Урихан эжым шарайһаа үлгэн дэлхэй дулаахан" гэхэн декабриин 5-да Яруунын аймагай Ульдэргэ нютагта үнгэрхэ аймаг хоорондохи зохёохы конкурсно дашарамдуулагдана.

Ким Цыденов

Өөрын онсо һонин бэшэгтэй уран зохёолшо Ким Шогдопович Цыденов 1937 оной декабриин 4-дэ Яруунын аймагай Эгэтэ нютагта колхознигой бүлгэдэ түрэнэн. 1944 оной намар Эгэтын эхин хургуулида ороо. 1948-51 онуудаар Ульдэргын долоон классай хургуулида, саашань Нархатын дунда хургуулида хураа. Нэгэ жөл ВЛКСМ-эй Яруунын райкомой инструктораар хүдэлөө. 1955 онһоо эхилээд, 1960 он болотор Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институтта хураа. Энэ институт дүүргэхэдэ, түүхэ ба хэлгэ бэшэгэй багша боложо гараад, Ульдэргынгөө долоон классай хургуулин шабинартта ном заагаа. 1961-62 онуудаар «Яруунын үнэн» гэжэ аймагай газетын харюусалгата секретаряар, мүн Хориин «Шэнэ Үдэ» газетэдэ хүдэлөө. Һүүлээрнэ Ульдэргын дунда хургуулида түүхэ ба ород хэлгэ, литература заагаа, тэндэ директорэй орлогшоор, хожомын директорээр хүдэлжэ байгаа. Ким Шогдопович Цыденов ниитын ажалда эдэбхитэйгээр хабаададаг һэн. 1966 ондо ВЛКСМ-эй XV съездын делегадаар хунгагдана байна.

Ким Шогдопович Цыденов үдэһэн, тэнжэһэн нютагайнгаа байгаалие эдир бага наһанһаа һайшаажа, һайхан бодолнуудаар эзэлэгдэн ябаһан бэлэй.

Ким Цыденовэй бэшэһэн шүлэгүүд, расказууд республикын газетэнүүдтэ, «Байгалай толон», «Байгал» ба «Байкал» журналнуудта, хамтын болоод эстрадын суглуулбаринуудта толилогдодог, радиогоор, телевиденээр дамжуулагдадаг байгаа. Ким Шогдоповичой бэшэһэн расказуудай «Һарата һүнинүүд» гэжэ ном 1961 ондо хэблэгдээ. Удаань «Бусахал даа хабар» гэжэ повесть (1964 он), «Весна возвратится» (1967 он), «Һарата һүни» (расказууд, повесть, 1977 он), «Поэзиин үдэр» ном соо уянгата шүлэгүүдын (1960 он), «Сердце моё, Бурятия» гэхэн буряадай уран зохёолшодой суглуулбари ном соо «Одинокий домик» гэжэ расказын (1970 он), «Чистое небо Забайкалья» ном соо Ким Цыденовэй «На покосе» гэжэ нэрэтэй расказын Буряадай номой хэблэлээр гараа һэн. Ким Цыденовэй «Бусахал даа хабар» - Улаан-Үдэ, 1964, «Һарата һүнинүүд» (Лунные ночи) - Улаан-Үдэ, 1961 - «Бурятика» гэхэн электронно библиотекын каталогто ороо. Ким Шогдопович Цыденовэй расказууд «Таёжная, озёрная, степная» гэжэ нэрэтэй буряадай уран зохёолшодой 15 боти номууд соо ороо. (2012 он).

«Залуу уран зохёолшын расказуудые уншаһан хүн бүхэн тэрэнэй бэшэлгын шэнжые, буряад литературада байгаагүй маягыё онсолон тэмдэглэһэн юм. Иланганя американ зохёолшо Эрнест Миллер Хемингуэй, немец уран зохёолшо Эрих Мария Ремарк мэтын Баруунай болон ородой зохёолшо И.А.Бунин гэхэ зэргын оюун бэлигтэнэй маягыё һануулна гэжэ Александр Жамбалдоржиев, Цэрэн-Анчик Дугар-Нимаев тэмдэглэе агша һэн» (Ц.Дондогой «Уяхан зүрхэтэй уесымнай нүхэр» - «Буряад үнэн», 1997.)

«Ким Цыденов эдир наһанһаа захалжа, уран зохёолой, эрдэм ухаанай номуудые элбэгээр уншаһан, шудалһан, олон юумэ

Ким хүбүүхэн эжынгээ үбэр дээрэ һууна. Ара таладань Цыденов Шогдоп өсөгөн

һониноор хөөрөжэ, тайлбарилжа үгэдэг, үргэн мэдэсэтэй, бэлэдхэл эхэтэй хүн байгаа.

Алтан дэлхэйдэ эдлэхэ ажабайдалай эхин бага наһаяа арюунаар дурсажа, дулааханаар түүрээхэ гэшэ оюун бодолой, сагаан хэшхэлэй хэрэг даа. Ким Цыденов эгээл тиимэ бодолтой, хэшхэлтэй, үшөө тингээд оюун мэдэрэлэй бэлигтэй хүн байгаа. Ким Цыденов зохёолнууд соогоо түлэб хүнэй наһанай арюухан үглөө, тэрэнэй шүүдэртэй ногоон зулгэ хайһы эхэ байгаалингаа энгэртэ мэшээн хаража, оюун бэлигэйнгээ мэдэрэлээр түрэл арадтаа түүрэн ябаал...» (Б.Н.Жанчипов «Сагуудай суурян». - Улаан-Үдэ, 2007.)

Ким Шогдопович Цыденов һүүлэй үдэ түрэл нютаг тухайдаа томохон зохёол бэшэхэ гэжэ бэлэдхэлэй хүдэлмэри ябуулжа байтараа, түргэн үбшэндэ нэрбэгдэжэ, тэрэ хүсэлөө бэлүүлжэ үрдээгүй. Оройдоол 34 наһандаа үнжэгэн нимгэн сэдхэлтэй Ким Шогдопович Цыденов энэ дэлхэйтэй хахасаа бэлэй...

К.Цыденовэй эхэ Цыжипова Цырма

ЭХЭ

Рассказ

Балма хүгшэн һэришэбэ. Гэр соонь харанхы, хүйтэн байба. Түлижэ түлижэ хаһан пезшэниинь үни хада хүрэхэнэй янзатай. Тиигээдшыё гарын хуушараа, муудаа. Һайдхадаа газраа хүйтэниинь гэжэ хүйтэн гэшэгүй. Һалхи шуурганай шангадаад ерэхэдэ, орбогорхон гарын оёороороо гэхээр доһолон, даража унашана аа гү гэхээр хүдэлхэдэл гэнэ.

Балма хүгшэн һүниин түлэг дунда һэришэһэнэ гайхабагүй. Һүүлэй хорёод жэл соо тэрэнэй һэрэгүй һүниинь гэжэ тоолохо болоо һаа, хурга дарама үсөөхэн. Түрүүн үнөөхил үдэр һүнигүй тэрэниие тамалдаг бодолдо эзэлэгдэн, унтажа ядаһандаа һэридэг һэн. Харин мүнөө Балма урданай Балма бэшэ, мүнөө тэрэ хүгшэрөө. Үбэлэй һүни Балмын сэдхэл эзэлһэн гашуудал мэтэ дууһаһагүй ута, харин хүгшэн хүнэй үргэһэн хэды майб даа, мэдээжэ хаям. Магад, эды удаан саг соо һүниһөө һүнидэ һуражашыё болоо. Үргэһэ нойр гэшэ һурасын хэрэг. Теэд хэн мэдэбэ даа, магад, үнөөхил тэрэ бодолын хаанаб даа, нэгэ тээ, зосоонь үлэжэшыё болоо. Тиигээд һүнииндөө хүнды гэрэйнгээ оёрто гансаараа үлөөд хэбтэхэдэнь, хүгшэн эхын зүрхые мүнөөшыё болотор амар тала үзүүлэнгүй гасалгажашыё болоо. Теэд хэн мэдэбэ, хэн мэдэбэ, хүнэй зосоохиё хаража үзөө бэшэ аад, мэдэхэ гэшэ бэрхэтэй.

Харин мэдээгүй аад, хэлэхэшыё гэшэ бэрхэтэй. Угайдахада Балма үлүү булуугаа хүндэ хөөрөжэ ябадаг хүгшэн бэшэ.

Балма һэришоод, удаан хүдэлэнгүй хэбтэбэ. Гэртэнь зайн гал оруулһан шабын түмэр һалхинда утаар, уйтайгаар, зосоо уйтарма уйтайгаар уйлагананашыё гү даа, ёлоношыё гү - гэншэнэ...

Хорёод жэл... Хэды үдэр, хэды һүни энэ хорёод жэл соо бэе бээ хэлгээб?! Тэды үдэр, тэды һүни Балмын сэдхэшыё гансахан лэ бодол эзэлжэ, тамалжа ябаа. Тэрэ хүбүүн тухайнь бодол.

Балмын газар уһан дээрэхи габ гансахан лэ үри - Нима-Сэрэн хүбүүниинь - хорёод жэлэй урда тээ дайнда мордоо. Харин мүнөө болоходо, Балма хүгшэнэй анхан хада хүнэй тухай хүбүүтэй, үриин зэргэ үритэй байһанайнь гэршэ болоһон хүбүүнэйнь сэрэгһээ урид үмдэжэ ябаһан хубсаһан, тиихэдэ сэрэгһээ эльгээһэн гурбан хушуутай, карандашаар бэшэһэн, оройдоол наймахан бэшэгүүд үлэнхэй.

Балма тэдэниинь бурханаа хадагалагдаа адли нарыар, ямбагайгаар, анхан хада хадамда гарахадань, эсэгынгээ бэлэглэһэн эрэн шэрэтэй модон ханзынгаа оёрто хадагалжа ябадаг. Нима-Сэрэниинь ерэхэшыё гэжэ найдаһандаа тэрэ хадагална бэшэ, харин миин даа, зүг лэ хадагалдаг. Теэд, сэхын хэлбэл,

юундэ хадагалдагаа өөрөөшыё хүсэд мэдэдэггүй.

Энэ бүдшыё, энэ нэгэ татахада шууршаха нимгэн һальмагар саарһаншыё аяр хорёод жэлэй турша соо яагаашыёгүй үлөө. Харин наһан соогоо хэдэн иимэ саарһа, хэдэн иимэ бүд эдэлжэ багжагар сула эзэниинь үни хада үгы...

Үгы... Түрүүшээр энэ аймшагтай үгэдэ эхын зүрхэн этиггэшгүй бэлэй. Бэшэһэнэнь, сугтаа ошоһон нүхэдһөөн, нэгэн гээ һаа, амиды мэндэб гэхэн гү, али шархатаад, бараг боложо байнаб гэхэн бэшэжэ, үгышыё һаа, наһа бараба гэхэн бишыхан хүхэһэн саарһан ердэг һэн.

Харин Нима-Сэрэнһэнь энэ найман бэшэгэй һүүлээр амиды мэндэб гэхэн гү, али шархатабаб гэхэн бэшэжыё, наһа бараба гэхэн бишыхан хүхэһэн саарһаншыё ерээгүй. Юуншыё ерээгүй. Теэд Балма энэ аймшагтай үгэдэ этиггэгүй хүлээгээ. Дайнай дүүрэншыё хойно хүлээгээ. Теэд хүбүүнииншыё, хүбүүн тухайнь мэдээншыё ерээгүй. Тиихэдэнь хүгшэн эхын хүлээжыё, найдахашыё арга һалаа. Ядахадаа тэрэ абаралһан, мэдэлшэнүүдээр гүйжэ эхилээ. Абаха эдихэ дуратайшуул олон, харин тэдэниинь айлдахадаг абарал өһөдэниинь тооһоо үсөөн бэшэ. Нэгэниинь: "Амиды мэндэ ябана, удахашыёгүй иигээд ерэхэ", - гэхэ, нүгөөдэнь:

"Хүлээһэнэй хэрэг һалаа, хүгшы, хүбүүнтнай бурханай боди хото боложо түрөө", - гэхэ, харин гурбадахинь: "Хаанашыёб даа, нэгэ тээ мэндэ ябана, зүгөөр ерэхэ болзорын үдыхэн", - гэжэ айлахаха. Түрүүшээр тэдэниинь хэлэһэн үгыень Балма хүгшэн газарта дуһангүй татадаг, этигэдэг бэлэй. Теэд нэгэн доро "амиды" "үхэнхэй" гэхэн хоёр үгэдэ этигэхэ гэшэ бэрхэтэй. Ябан ябан сүхэрһэн эхын сэдхэл эды һайхан "амиды мэндэ" гэхэн үгэдэ этигэхэ болёо.

Эхын зүрхэн үри хүүгэнэйнгөө хаанашыё ябабал, миин лэ хооһоор һанаагаа зобоод үлэдэггүй. Яажашыё һаань, ямаршыё аргаар һаань, тэрэ хүүгэндээ туһалжа гэжэ зободог эхэ хүнэй зүрхэн гэшэ иимэл нэгэ нүгэлтэй. Теэд Балмада гансахан хүбүүнэйнгөө сайень шанажа, оймһо баарьяын хадхажа, үри хүүгэдын хүдэлгэжэ һууха зол заяан тугаагүй. Мүнөө Балма гансал маани уншажа, ганса үриингөө хойтын ябадалда туһалха аргатай үлөө. Үдэртөөшыё, һүнииндөөшыё һэришоод хэбтэхэдэ, тэрэ маанил-маанил-маанил уншадаг бэлэй. Хэды маанил - бум, доншуур, сая гү? Хэн мэдэбэ. Балмын уншаһан бүхы энэ маани тоолохо тоо сохом биийшыё гэхэ гэшэ бэрхэтэй.

Балма һэриһэнэ гайхабагүй. Тэрэ ондоо юумэ гайхаба. Энэһэнэ урда һэрин лэ сасуунь,

зүрхыень энэ гэр соохидонь адли баһал тиимэ харанхы, баһал тиимэ хүйтэн, зосоо жэхымэ мэдэрэл абаргада хабшуулан зобоогшо һэн. Харин мүнөө хүгшэн Балмын зүрхэн дорюунаар, хүсэтэйгөөр сохилжо байба. Зосоошыё уужам, сүлөө гэрэлтэй шэнги. Юунэйшыё болоһыё түрүүшээр Балма ойлгожо ядаба. Тиигээд гэнтэ һанажархыба, ойлгожорхыба. Сахилгаан мэтэ түргөөр, хурсаар энэ бодол зосоохиинь гэрэлтүүлбэ.

Тээсгэн һаямаг нютагайнь үбгэн Ивалгын дасан сагаа һарын хуралда гэжэ ошоо юм. Балма хүгшэн баһал эжэлжэ ядаад, хүбүүнэйм абарал эрижэ ерыт, мүн баһа олоной буйнда оролсуужан гэжэ нэгэ шэлтэйхэн зулын тоһо, колхозһоо абаһан пенсингээ хахадые тэрэ үбгэнөөр эльгээһэн юм. Харин тэрэ үбгэниинь арбаад хоножо, үсгэлдэр лэ бусахадаа: "Хүбүүнииншыё үни хада үгы юм хаям даа. Мүнөө дүрбэдэхи түрэлдөө, зүүн хойто зүгтэнь набтархан шара һамгатай айлда хүбүүн боложо түрөөд байна", - гэхэн абарал асарба.

Хэрбээ "амиды" гэжэ абаралай буубал, Балма сохом үнэншэхгүй байгаа. Харин хүбүүнень баһал, дахин хүнэй үри боложо, угайдахада бүри хажуудань түрөө гэшэ эхын сэдхэлдэ тааруу, дүтэ, дүтэһөө гадна, зүрхөө хаха баярлажа байба. Балма энэ абаралай арсаһагүй зүбтэ улаан голоороо этигэбэ.

Зүгээр түрүүшээр тэрэ үбгэнөөрөө зүүн хойнонь, тийхэд үшөө набтархан шара намгатай ямар айл байха юм гэж эхэ үни зүбшэн ойлгожо ядабад. Юүндэб гэхэдэ, Балма өөрөө тосхонойнгоо эгээн зүүн хойто захын орбогорхон гэр соо хуудаг байгаа. Зүүн хойнонь набтар шара намгатайгаа байха, ямаршые айл үгы юм. Айлдахан юумын мартажархёод, худалаар хэлэжэ хууна гэжэ ханана аа гү гэнэдэл:

- Тийгэжэл хэлээбшэбы даа, - гэжэ үбгэжөөл дахин муу юүмэ ханалтаггүйгөөр дабтаба.

Гайхалаа бараха хирэндээ дүтэлжэ байгараа, гэнтэ үбгэжөөл:

- Үгы, юрэдөө, зүүн хойто гэжэ энэ хажуудахи тосхониймнай хэлээгүй юм гү? - гэжэ таатай юүмэ хананандэ үндэгшэбэ.

- Зүнтэгэлхэнэймнай заха энэл даа, - гэжэ хүгшэньше ухаа алдаба, - Теэд набтар шарахан намгатай тэндэ хэнэйхи байлтайб?

- Тэндэ хэнэйхинышье хара гү, али шара намгатайень бидэ яажа мэдэхэбибди. Ошоод лэ хурагшалха юм гүбэ, - гэжэ тугаарай орёо таабари тайлахан үбгэжөөл энэ жэжэ юүмэ тообогүй. Тийгээд:

- Тэндэл гэжэ хэлсэе, бэшэ олон юүмэ байхагүй, - гэжэ тоосоогоо дүүргээн дээрэ тоолобо...

Зүб даа, яажа мартажа болохо. Балмын хорёод жэл соо хооһоор хүлээхэн хүбүүнийнь энэ мүнөө хажуудань, оройдоол зургаа модоной газарта, ойронь шахуу байна ха юм. Хүгшэн эхын уншааша тэрэ хэдэн сая, доншуур маани туһалаагүйдөө яагааб даа.

"Амитанай үри боложо түрөө хадаа удаан жаргал, ута наһа эдлэжэ яба даа, хүүгэмни", - гэжэ Балма хүгшэн наманшалба.

Тийгээд хайшан гэжэ хүбүүндээ ошохо, хайшан гэжэ тэрээнтээ золгохо тухайгаа удаан бодобо. Теэд хүгшэнэй бодолой хэдышье ута хаань, үбэлэй хүни бүри ута байба. Харин Балма хүбүүгээ ошожо хараха тухайгаа бодоходоо, бүри тэсэжэ ядаба. Ядахадаа, арбан таба шэрээ дээрээ хүүжэ могоёо урилан эрьелдээдшые үзэбэ. Теэд энээнхэнь хүни үлүү богони болобогүй.

Аргынгаа барагдахада, хүгшэн бодожо, галаа түлибэ. Сайгаа шанажа, нэгэ аяга юүндэшьеб яаража, нэбэлжэ байжа уужархёод, бэшэ бээсэ намааруулха юүмэ олобогүй. Гайхахадаа, газашаа гаража, хашаа руугаа халирба. Нэгэшье бодоһон айл байбагүй. Сог мүшэнэй нилээн баруулжаа тонгойгоош хаань, үшөөл харахы зандаа. Үнеэнинышье хэбтэриһээ бодоодүй байба. Хүнэй бии болоходо, нэриһэн янзатай, гүнзэгыгөөр ханаа алдажа шуухираад, залхуугаар нэгэ-хорёо хибэдэһээ хибэжэ эхилбэ. Үнеэндээ үбһыень үгөөд, гэртээ орожо, дахин хэды аяга сай хоробо. Тийгэһэньше хойнонь газар үнөөхи харанхы зандаа байба. Бурханайнгаа урда зула носоожо, сан табяад, Балма дээрэ наманшалан удаан, эсэртэрэ мүргэбэ.

Арай шамайхан гэгээ оруулаад, ханзынгаа оёрой эгээл хайн хубсаһа үмдэжэ, Балма колхозой правлени руу гүйбэ. Теэд правлени харанхы байба. Үүдынь татаад үзэбэ, тэрэнь суургатай. "Яагаа мүнөөнэй зон яаралгүй нобшо... Харин бидэ урдань эды багта..." - гэжэ аман соогоо гэмэржэ ябаад, бригадиртан тээшэ шамдаба. Бригадиртан хаял бодожо байба. Ньюраашые угаагаадүй, пезшэ-нэйнгээ амһарай хажууда гуталаа үмдэжэ хууһан Галдан бригадир Балмын орожо ерэхэдэ, ойлгожо ядан гэлэбэ.

- Үгы, энэ үүр-сүүрээр Балма хээтэй хайшаа уухилба гэшэбта? - Галдан, юрэдөө, ши Харгаһата гаража ерэхыем нэгэ мори асал даа намда, - гэжэ хүгшэн сэхээ таабта.

- Морин хомор, тээдшые хуул иишэ тийшэ ябаха байнал даа, нэгэ морин, Доржын халтапшан, зүгөөр та, хээтэй, тэрэнээр ябажа бирахагүй гэбта даа, хирэдэг хэбэртэйгшэ, - гэжэ байгаад, Галдан олон табаяа тоолохоор забдаба.

- Шамһаа моришье эриһэмни энэ, юрэдөө, нэгэ боожолжо, Харгаһата хүрэхэ юүмэ үгэхэ хаа, үгэ. Үгы наашни, энэ бээсээрэ түрүүлэгшэдэ ошохо, - гэжэ Балма хээтэй Галданай шашаа үнйшье шагнаха янзагүйгөөр шангаржа, асуудал эрид табиба. Бригадир нэгэ хэды галайнгаа амһар руу хаража хуун татаад, бага шэлээ һабардаад, маажалба:

- Тэрэ нэгэ Шарабай хээр гэжэ юүмэ биил даа, тэрэниие барижа ошохо болообта? - гэжэ гүбэрбэ. - Шарга зэмсэгтэй гүт?

Моритой болоһондоо баярлаһан Балма хүгшэн газашаа яаража, үүдээ хаажархыһан хойноо:

- Олохоб, - гэжэ бригадиртаа харюусаба.

Балмын Харгаһата хүрэхөө ябахата, сагаан жабар сооһоо хаял наран булттайба. Сэн-бун болошоһон Балма анхан хада нагасатанайнь үри һадаһан болохо нэгэ айлда хүрэхэ, морёо байлгаба. Яаража байжа сайлаад, айлайнгаа эзэн эхэнэртэй урда таһалга рууны орожо, Балма хүгшэн нэгэ оролго шэбэр-һабир гэлдэбэ. Тийгээд дахин шаргадаа хуужа, магазинай үйлсын баруун хажуугай урдаһаа гурбадахи гэр бэдэрэн догшуулба. Тэрэ гэрнынь зүүгээрэ гурбан сонхотой, үндэр эхэ, шэнээр бариһан гэр байба. Тёосо барижа хадаһан харшынь үүдэнэй хажуудахи зайн галай столбдо морёо уяад, орохо гэжэ ябатараа, Балма гэнтэ юүндэ-шьеб зүрхэсэжэ, аалидаба. Нэхи дэгэл дороһоонь зүрхэнэйнгөө шангаар, түргэ түргэн сохижо байһые мэдэрбэ. Эды тухай яаража, зорюута ерэнэн аад, мүнөө болоходо, иигэжэ орохоо халажа ядан түдэгсэлхэнөө гайхаба, тээд ойлгобогүй.

Гэртэ ороходонь, тэрэ айлайхынь сайлажа байба. Тэдэнь өөрын лэ хүбүүнэй тухай наһанай, залуухан, яһалашые набтар шарахан намгатай айлайхи байба.

- Һайн гүтэ, - гэжэрхёод, Балма саашань юушье хэжэ, юушье хэлэхэ ойлгожо ядан, үүдэндэ зогсобо. Зүгөөр нюдэниинь эжэлүүдгүй столдой саагуур харагдааша хоёр бишьыхан үхибүүд тээшэ ошобо. Горитойхониинь, басаганиинь, жаахан хонхогорхон табг сооһоо юушьеб тухагүй халбагадана. Харин нүгөөдэнь хүбүүн хаш. Тэрэнь бүри бишьыхан, һая үенһөө үнгэржэ ябаһан янзатай. Эхэнь тэрэнээ үбэр дээрээ хууланхай, бишьыхан халбагаар хооллуулна. Балмын нюдэн тэрээхэн хүбүүндэнь тогтожо, шэг шарайень халахаар бэшэ хомхойгоор шэншэлбэ. Гэрэй эзэн эхэнэр үхибүүгээ урдаа бариһан зандаа үндыжэ:

- Һуугты, - гэжэ һандай татаба. Һуугаадшые байхадаа, Балмын нюдэн тэрээхэн хүүгэнһээ һалабагүй. Түрүүшээр Балма тэрэни адлирхуушье гээшэ гү гэжэ ханаба. Зүгөөр хара хараһаар байтарнь, адлишье юүмэ эхэ олдобогүй. Энээхэн хүбүүниинь тухээрэн шарахан, мяхалиг сулахан хүбүүхэн байба. Харин Нима-Сэрэниинь багадаа ташарайгүйхэн, гонзогор харахан хүбүүн байһан юм. Харин һаншагтань, тээ нидхынь дээхэнүүр харахан мэнгэ бии бэлэй. Үетэниинь тэрэнээ: "Үү, энэ һаншагташ хулгаа ябанал!" - гэжэ наадалдаг юм һэн.

Эзэн эхэнэр танигдаагүй айлаһанайнгаа юүмэ хэлэхынь хүлээжэ, удаан шагнаархан хууба. Теэд айлаһаниинь юушье хэлэбэгүй, юушье дуугарбагүй. Эзэн эхэнэр гайхаһан янзатайгаар нэгэ дахин айлайнгаа эзэн эхэнэртэй урда таһалга рууны орожо, Балма хүгшэн нэгэ оролго шэбэр-һабир гэлдэбэ. Тийгээд дахин шаргадаа хуужа, магазинай үйлсын баруун хажуугай урдаһаа гурбадахи гэр бэдэрэн догшуулба. Тэрэ гэрнынь зүүгээрэ гурбан сонхотой, үндэр эхэ, шэнээр бариһан гэр байба. Тёосо барижа хадаһан харшынь үүдэнэй хажуудахи зайн галай столбдо морёо уяад, орохо гэжэ ябатараа, Балма гэнтэ юүндэ-шьеб зүрхэсэжэ, аалидаба. Нэхи дэгэл дороһоонь зүрхэнэйнгөө шангаар, түргэ түргэн сохижо байһые мэдэрбэ. Эды тухай яаража, зорюута ерэнэн аад, мүнөө болоходо, иигэжэ орохоо халажа ядан түдэгсэлхэнөө гайхаба, тээд ойлгобогүй.

Гэртэ ороходонь, тэрэ айлайхынь сайлажа байба. Тэдэнь өөрын лэ хүбүүнэй тухай наһанай, залуухан, яһалашые набтар шарахан намгатай айлайхи байба.

Хүбүүнэйнгээ бага ябадагынь хээсэ хээсэнийхидээ орходоо элээр, тодоор зоосонь оробо. Үгы даа, үгы, жаахаш адли бэшэл даа. Өөрын хүбүүн юүмэшье эдихэдээ иигэжэ эдидэггүй һэн. Энэнь хомхойгоор, дуратайгаар, бүри хажуугаарнь тоомоо таһархатай, амаа ехээр ангайн, тангаасагүйгөөр эдинэ. Харин Нима-Сэрэниинь имэ хомхой бэшэ, юүмэ эдихэдээ, ходоодо баалуулха тооной эдидэг бэлэй.

Тиймэ даа, урдань өөрын хүбүүн бэшэ, харин тон амьяараа, ондоо зоной үхибүүн. Балма өөрынгөө хүбүүе хаанашые ябаа хаань, ямаршые болошоод байгаа хаань, нюдөөшье аняад таниха. Мүнөө хүгшэн баһал иигэжэ энэ мэхэлүүлбэ хаям даа. Теэд

үбгэн руугаа харажархёод, дахин хүбүүгээ эдеэлүүлжэ эхилбэ.

- Наашаа хуужа, сай уугты, - гэжэ үбгэниинь Балмада хандаба. Теэд Балма мүнөөхил хүбүүгээ гэтшэнхэй, хүдэлэнгүй хууба.

- Наашаа хуужа, сай уугты, - гэжэ үбгэниинь шангаанаар дабтаба. Хэбэрын Балмые шэхэ хатуушаг хүгы гэжэ ханаа хаш. Сайшые уужа хуужадаа, Балма тэрэ хүбүүнһээ нюдөө һалабагүй.

Хүбүүнэйнгээ бага ябадагынь хээсэ хээсэнийхидээ орходоо элээр, тодоор зоосонь оробо. Үгы даа, үгы, жаахаш адли бэшэл даа. Өөрын хүбүүн юүмэшье эдихэдээ иигэжэ эдидэггүй һэн. Энэнь хомхойгоор, дуратайгаар, бүри хажуугаарнь тоомоо таһархатай, амаа ехээр ангайн, тангаасагүйгөөр эдинэ. Харин Нима-Сэрэниинь имэ хомхой бэшэ, юүмэ эдихэдээ, ходоодо баалуулха тооной эдидэг бэлэй.

Тиймэ даа, урдань өөрын хүбүүн бэшэ, харин тон амьяараа, ондоо зоной үхибүүн. Балма өөрынгөө хүбүүе хаанашые ябаа хаань, ямаршые болошоод байгаа хаань, нюдөөшье аняад таниха. Мүнөө хүгшэн баһал иигэжэ энэ мэхэлүүлбэ хаям даа. Теэд

үни хада үгы хүбүүгээ мүнөө эндэ ершоод, бодото бээсэрэ хуужа байхын тухай ханаа гэшэ: яһан тэнэг хэрэг бэ даа. Теэд хүбүүниинь үнэхөөрөө эндэ ершоод хуугаа гэшэ хаа, хажуудаа хууһан түрэнэн гансахан эжыһэнэ иигэжэ тоонгүй, урдаһаанышье харангүй, амьяараа хүнэй үбэр дээрэ ханаа амгалан эдеэлжэ хууһа хаал? Өөрөө имэ болошоод хууһа бэшэ, харин энээхэнэй тухай хүбүүтэйхэн болоод ябаха байгаа бэшэ гү?

Балмын нюдэн уһатажа, нэгэ сэлсэгэр нулимса зубхи дээрэнь багтажа ядан, хүгшэнэй уршалаатай, наршагар хасар уруу гоожобо. Балма гэнтэ бодожо, малгайгаа үмдөөд, үгэшье хэлэнгүй, газашаа гарашаба. Хахадсаань болотор уһан сайнь стол дээрэ үшөөл уурал һабаһаар байба. Үбгэ һамган хоёр гайхалсан, бэе бээс шэртэбэ. Тийгээд һамганиинь хүбүүгээ абаашажа, шэрээ соонь табижархёод, өөрөө сайлахаар столдо хууба. Юушье ойлгоогүй үлэшэһэн үбгэнэйнь бодожо, сонхоор шагаахада, тэрэ жэгтэй айлаһанайнь шарга зүүн захын айлай саагуур харагдахаа болино орожо ябаба.

ЭХЫН ДУРАН

Эрхые нуранхаар, бэрхые нура

Хаанахи тэрэ холын, бүүрал сагаан анха балар сагай симбэн хүэ манан соогуур төөрин, харанхы хогоосон Юртэмсын захгүй хийгээр гансаардан ябахатаа, досоогоо бүрилдэн ябааша үриие гэнтэ мэдэржэ Газар-Дэлхэй агуухээр баясаба.

"Хүбүүн үриин түрээл, баатар янзаар нургахаб. Энээнһээ хойшо би хээсээдшые гансаардахагүйб, этигэл найдамта эжэл нүхэртэй болохоб", - гэжэ ханахадаа, Газар-Эхын зүрхэн халуун баяраар лугшаа һэн.

Хүйтэн мульһэн, халуун Галай гасалан эжолон амасаһан Газар-Дэлхэй Ажабайдалай хэр зэргэ шэрүүн шангы туршанхай, тийгэжэ тэрэ эрхэ ганса хүбүүндээ хүбэн хүнжэл, торгон мансы бэлдээгүй. Тийгэжэ энэ Замби-Түбиин хүйтэн шулуун хурьһэн дээрэ Газарай хүбүүн мүнделөө, Газар тэрээндээ Хүн гэжэ нэрэ үгөө. Эхэһээ гарыхын эрдэм ухаа түгэлдэр Бурхан-

Тэнгэрииншые үри бэшэ һэн тэрэ, үдэр бүри үндыжэ, хоног бүри тэнжэдэг үльгэр домогой баатаршые хүбүүн бэшэ һэн тэрэ, харин юрын лэ нялхадал ухаагүй, туһагүй, нүсэгэн нарай хүүгэн һэн, юрын лэ нялхадал тэрэнэй шадалгүй нүсэгэн гарханууд эхынгээ сээжээр хүхыень бэдэрэн тэмтэрээ. Теэд гансал бардам шанга һэн тэрэнэй тэрэ холын-холо сагай манан соогуур хашхарһан хамагые эрээшэ хашхараан.

Харин: "Хүлээ, хүүгэмни", - гэжэ Эхэнь энгэрээ тобшоолоо гэ: "Бэлэн юүмэн дээр ябаа хаа, заяандааш баатар болохогүйш, уудалха онгилхоо залхуурбал, ухаа хээсээдшые орохогүйш. Нура, хүүгэмни, үгы юумые бэдэржэ, бэдэрһэн юүмээ оло, хэрбээ олодогүй хаань - тэмсэ, тэмсэлдээ ходоодо ила!" Тийгэжэ Хүн бэдэржэ, оложо, харин олодогүй хаань - тэмсээд, илажа нураа. Бэлэн бэшэ һэн Хүндэ энэ Эхынь шэрүүн шанга нургаали, али олон алдуу эндүүшье хэхэдэнь, хүбүүтээ

Газар хайрлан, тархиинь эльбэжэ намааруулаагүй.

Он жэлнүүд, зуун жэл, галабууд Газар дээгүүр хойно хойноһоо үнгэрнэ. Газар-Дэлхэйн хүбүүн хурдан хурса ухаатай, хамагые шадаха, хамагые илаха Баатар боложо дэгжэбэ, эхын дэлюун дэлгэр сээжэ дээрэ эрмэлзэл хүсэлынь багтахаа болино далилба. Баатар хүнэй түрэхэдэ, Хүлэг түрэдэг номнолтой. Дэгжэһэн дальбараа уурхайһаа гаража, уудам сэнхир огторгойгоор аласые зоридог заншалтай.

Үшөө жэлнүүд үнгэрхэл, агта Хүлэгөө хазаарлан, хизаар захгүй Юртэмсын танигдаагүй түбинүүдээр тэрэ Хүн аян замдаа мордохол. Зүгөөр эмгэн буурал Газар-Эхэнь хүбүүгээ ханаа амгалан холын замда үдэшэхэ: тэрэнэй хүбүүн хари холын газарһаа хосоронгүйгөөр бусажа шадаха шадалтай, үгы юумые бэдэржэ, бэдэрһэн юүмээ оложо, олодогүй хаань, тэмсээд илажа, тэрэ бага наһанһаа нуранхай.

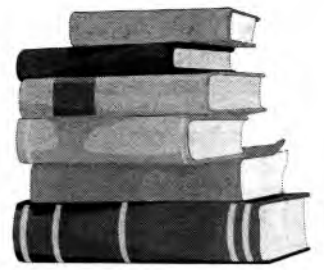
Мүнөөл үдэр, хайшаншые гээд һэм,
Мүнгэн толгойеш адаглан хуутараа,
Урихан шарайеш отолон зураһан
Уршалаануудые гэнтэл харажархёоб.
Олон даа тэдэ - урагшаашые, хойшоошые
Ото зүһэнхэй магнайеш, хасарыш.
Үнэтэ номой үгүүлэл мүрнүүдтэл
Үнгэрһэн наһанайш үльгэрые хөөрэнэл...
...Һанадагби мүнөөшье: һүүдгээр дэнгэй
Һүлмэгэр туяа нарын толонтой
Дараансын даршаатай набтархан гэр соомнай
Дуугүйгөөр худхалдан тэмсэнэ.
Халуундаа тэришлэжэ, дэмьрэн хүбүүниши
Хажуудааш аалихан гэншэнэ.
Хасар урууш урдаһан нёлбоһоо аршажа,
Ханаараа эжэлүүдгүй бурханаа бэдэрнэш.

ЭХЭ

Гансахан үриингөө гасаланда баригдан,
Гарһаашни мултаршан алдажа байхада -
Түрүүшын уршалаа тэрээхэн хүнише
Тамгалан шарайдаш зуражашые болоо.
Дайнай дүлэнэй утаа тунаһан
Дүшөөд онуудай хүшэр үдэрнүүд,
Эртын хабарай нэгэ үглөөгүүр
Эсгэ тухай ерэнэн мэдээн -
Бултадаа, бултадаа шиний шарайда
Бэшээтэй эли мүнөөшье үлөөл.
Харин мүнөө ехэ болонхой,
Хэдышье шамайгаа ямбалан ябахатааш,
Эдээхэн уршалаа баллаха хүсэгүйдэм,
Эжымни, намайгаа хулисөөрэй.

Уншагшын бодолнууд

ТҮРЭЛХИ ХЭЛЭЭЭ ҮЭРГЭЭ, ЗОХЁОЛШОДОО ҮРГЭЭ

Октябриин 29-нэй "Буряад үнэнөө" уншахадаа, ханаамни дүүрбэ. Буряад хэлэнэймнай габшагай нара аша үрэтэйгөөр түгэсэбэ ха юм даа. Энэ нара соо уншаханаа шүүжэ үзэхэдөө, "Буряад үнэнэй" туйлай ехэ ажал ябуулна гэжэ сэгнэхэ байнаб. Радио, телевиденээр баһал удхатай, уран гоё дамжуулгануудые шагнааб, хаража баясааб.

ТҮХЭРЭЭН ЖЭЛ СОО ЖЭГДЭ

Буряад хэлэ хүгжөөхэ үйлэ хэрэг жэлдэ нэгэ иигээд лэ үнгэршэхэ бэшэ гэжэ булганда ойлгосотой. Тиимэһээ буряад хэлээр элдэб янзын харалга, конкурсууд болон ондоошье хэмжээ ябуулганууд түхэрээн жэл соо таһалгаряагүйгөөр үнгэргэгдэжэл байбал, ехэл найн, аша үрэтэй байхань дамжаггүй. Жэшээлхэдэ, "Хүхюу буряад", "Эдир Будамшуу", "Буряадай түрүү хүнүүд", "Наранай туяа", "Мүнгэн сэргэ" гээд лэ, Сагаан нара соо, Сурхарбанада үнгэргэгдэдэг олон һонирхолтой конкурсуудаа бүри эршэмтэйгээр ябуулха, үшөө олон зониие хабаадуулха шухала.

Иимэ ажал ябуулхада, мүнгэ санган ехээр хэрэгтэй болохол даа, арсашагүй. Мүнгэгүйһөө боложо, хамаг найн үүсхэлнүүд хойшо татагдадаг ха юм даа. Зүблэлтэ засагай үедэ эрхэтэн бүхэнэйнгөө сонин, сэтгүүл, номуудые уншадагаар манай гүрэн дэлхэй дээрэ түрүүлдэг бэлэй. Уран зохёолшод хэблүүлһэн зохёолнуудайнгаа түлөө шамаргүй түлбэри-гонорар абадаг байгаа. Мүнөө сагта мүнггүй гү, али баян спонсоргүй уран зохёолшын зохёолнуудаа гаргаха гэшэнь бүтэшгүй хэрэг. Тиимэһээ буряад зохёолнууд, оршуулганууд ехэл үсөөнөөр хэблэгдэнэ. Иимэ ушарһаа

түрэл буряад хэлэнэймнай үндэһэн муудажа, үндэһөөрөө хатажа, намаалхаяа болиһон модоншуу боложо байнал. Эндэ нэгэ жэшээ дурсая.

ТҮҮХЭНЭЭ ҢАБАГШАЛАН

1953 оной ная гаража байхада, СССР-эй Министрнүүдэй Сөведэй түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо, ВКП(б)-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Дотоодын хэрэгүүдэй министр Л.П. Берия (Сталиной баруун гар) Сталинда хандаба:

- Нүхэр Сталиң, мүнгэ ехэтэй уран зохёолшодоймнай дундаһаа миллионернүүд бии боложо байнал. Дэлхэйн түрүүшын социалис гүрэндэ миллионернүүд байха ёһогүй ха юм. Гааһаая хорожо һууһан Сталин түргэн бодоод:

-Лаврентий! Манай поэдүүд, уран зохёолшод зохёолнууд соогоо агууехэ совет арадтаа тон хэрэгтэй юмэ бэшэнэ. Үдэр һүниггүй унтаха нойрошье мартажа, хэжэ байһан сүлөөтэ шударгы ажалыень харуулна. Дайнай үедэ Улаан армийн сэрэгшэдэй баатаршалгануудые ямар бэрхээр, тодорхойгоор бэшэжэ, Улаан армие, совет арадые тэмсэлдэ уряалаа гэшэб! Энэниие мартаха ёһогүйбди. Найн гэр бараагүй, хубсаһа хүнаргүй, үлэн хоһон байбал, юун найн юумэ бэшэхэб, хэниие хаашан уряалхаб?

Бидэ, манай парти, правительство, уран зохёолшодтоо шамаргүйгөөр туһалха, ходо анхаралаа хандуулжа байха ёһотойбди. Эдэ зохёолшодой, сэхээтэнэй зохёохо, бүтээхэ юумэнь үшөөл ехэ байна. Энэниие зүбөөр ойлгохо ёһотойбди, Лаврентий! – гэжэ харюусаһан гэдэг.

Мүн баһа сагай найжаржа, засаг түрүнгөө нюураараа наашаа харахадань, буряад уран поэдүүд, зохёолшоднай, сурбалжалагшад сэтгүүлшэднай хабарай дулаанд ургадаг сэсэгүүд мэтэ олон янзаар бадаран ургахань лабтай гэжэ найдая.

УЛАСАЙ МАГТААЛ-ГИМН

Мүн баһа түрэл сонинийнгоо нюуруудта Гэсэма Очировагай, Александр Лыгденовэй, Даша-Нима Хобраковой Буряад Улсынгаа магтаал дуун тухай һанамжануудые уншаад, бээ баринхай байнаб. Мүнөө гүйсэдхэгдэдэг магтаал дуумнай бүгэдэ олондоо мэдээжэ, ехэл гоё найхан, гүнзгы удхатай, хүртэйхэн ирагуу хүгжэмтэй, тэрэ сагтаа аргагүй таараһан бэлэй. Дуунай авторнууд Буряадаймнай эрхимүүдэй эрхимүүд, нэрэ солотой, дээгүүр Хи моритой байгаа. Магтаал-гимнээ нэлгэе гэхэн зугаа хүүрнүүдһээ ямар үрэ дүн гарахаб – саг харуулна бээ даа. Эндэ "Үнэнэйнгөө" уншагшадта нэгэ түүхэ дурадханаб.

Бүгд найрамдах Монгол ард Улсын магтаал, хүлдэ, түг гурбание баталжа абахада, буряад гарбалтай Монголой гайхамшагта эхэ ороншо (патриот), академик Бямбын Ринчен өөрынгөө хубитые оруулһан юм.

1950 оной хуушаар Монголой магтаал-дуун хуушарба, шэнэ сагай дабшальтые харуулнагүй гэжэ Монголой эгээл мундаг эрдэмтэн, академик Дамдинсүрэн шэнэ сүлдын дуунай үгэнүүдые зохёобо. Монголой толгойлогшо Цыденбал анхаралтайгаар уншажа үзөөд, Ринчение дууджа, энэ дуунай удха, һанаа шэнжэ хэр байнаб гэжэ шалган шэнжэхыень даалгаба.

Уншажа үзэхэнэйнгөө удаа Ринчен: "Халха Монголын арюун гуламта" гэжэ болохоор байна, - гэжэ доогуурнь зураад, - харин танай түрэн нютаг минии ажал хоёр лаб хаягдаһан байна, - гэжэ ехэ даргада хэлээ нэн.

Һүүлээрнь Дамдинсүрэн шүлэгэйнгөө тэрэ мур "Даяар Монголын арюун гуламта" гэжэ заһаһан юм.

- Харин манай "Улсын сүлд (герб) иимэрхүүгээр үршөөгдэжэ байна", - гээд, сүлдын зураг харуулжа, баһал һанамжыень шагнахамни гэбэ. Тиигэхэдэнь Ринчен зурагые хаража, байд гээд:

- Хойто уеымнай арад түмэн ерээдүйн сагта адуу таряан хоёроор ажамидарха юм гү даа? - гэжэ гайхаһан гэдэг.

Ушар юуб гэхэдэ, социалис Монголой сүлдын дунда моритой хүн болон Зүблэлтэ Улсын герб дууряжа, таряанай хоолосоор хүрээлээтэй байгаа юм. Мүнөөхи сүлд дээрэнь бүхы монгол туургата арадуудай хүлдэ болохо Хи морин түмэн настын хүрээ соо оршодог.

Санжайжаб БАНЗАРАКЦАЕВ.

Санага.

ЖЭГТЭЙ ҢОНИН ГҮРӨӨНЭН БОЛОН ҮШӨӨШЬЕ ЖЭГТЭЙ АНГУУШАД

Хабарай дулаахан хаһада залуу Бата Баатар хоёр хүбүүд марса мараанда һуужа, ангай шэнэхэн мяха эдиджэрхихэ һанаатай буунуудаа үргэлжэ, дүтынгөө ой руу гэшхэлбэд.

Үдэш оройһон мараанда ерээд, һэмээхэн шагнаархажа һуунад. Тиигэһээр байтар, нэгэ гуран хүрөөд лэ ерэбэ. Хүбүүдыше нэгэ зэргэ шабхаяа дараад лэ орхибод. Гүрөөһөншые дороо мухарибал даа.

-Заа даа, бидэ хоёршни ганзага ниилээбди, - гэжэ хоёрнай хүхилдэн, гүрөөһээ наашан шэрэжэ гаргабад. Тээд, гайха тагна, тэрэнь хүдэлжэ эхилбэ даа. Түргэдүү Бата буугайнгаа замаг татажа:

-Буудахам! – гэбэ. Тиихэдэнь Баатар томоотойгоор:

-Бай, бү бууда. Бүхы ан амитадые үргөөжэрхихэш, дахин гүрөөһэн орожо магадгүй, - гэжэ хомхойрбо.- Абяагүйгөөр хүзүүень булга мушхархихам, - гэхээр, гүрөөһэнэй толгой мушхажа номгоруулба.

-Заа, унтаба хаш, - гээд, тамхяа бааюулжа эхилбэ. Тээд гүрөөһэн баһал хүдэлжэ эхилбэ. Тиихэдэнь Бата хармаанһаа тонгорог хутагаа гаргажа тэниилгээд:

-Энэниие нугарһалжархиһуу! – гээд, тэрэ багахан хутагаараа гүрөөһэнэй шэлэ хүзүү руу хадхал орхибо. Одоошые гүрөөһэн хүдэлхээ болибо янзатай. Хүбүүдыше тамхилха һанаатай һуубад. Тамхяа носоохо гэжэ байһан Бата буунуудые үргэлэнхэй хоёр хүнэй тэдээн

руу ерээ ябахыень харажархөөд, нүгөөдөө заажа харуулба. Агнууриин гуримаар ан олзолоод байбал, олзоёо заабол хубаалдаха ёһотойе найн мэдэхэ хоёр олзоёо харамнажа, гүрөөһээ саашан абаашажа нюугаад, ерээ ябаһан ангуушадые хүлээжэ һуубад. Дүтэлжэ ерэхэдэ, тэдэнь сэлээнэйнь хүнүүд байшаба.

Тээд хоёрой һуужа, тамхяа гаргажа байтарнь, гайха-гэлы ехэ, гэнтэ араһаань шууян гаража, бургааһан сооһоо гүрөөһэн хүрээжэ бодоод, тайга руугаа харайжа, һүүл гэрээгүй арилшаба.

-Ай-ёо даа, харамнаха хомхолзохо гэшэ иимэл даа гэжэ маанадһаа удхатай, таанадтаяа хубаалдаха байгаабдил даа. Мүнөө шэнэ мяха шарууһалжа һууха һэмди, - гэлдэжэ

Бата Баатар хоёрой гэмэрэлдэхэдэ, юунэй болоһые тухайлһан нютагаархинийнь хүбүүдһээ гайхан һурабад:

-Хайшан гэжэ энэ гүрөөһэ унагаага юмта?

Ямар аргаар гүрөөһэ олзолһоноо, нюуһанаа хүбүүд хурга хухадгүй хөөрөжэ үгэбэд. Буудуулжа унаад, хүзүүгээ булгалуулаад, үшөө дээрэһэнь нугарһалуулаад, ямар амитан амидыршадаг юм гэжэ булта гайхабад. Иимэ жэгтэй гүрөөһэн байха нэн гү даа, жэгтэй һонин хомхой ангуушад маанадай дунда ушардаг гэжэ ойлгобод. Тиигээд лэ хомхой хобдогой болон агнууриин гурим журам эбдэнэй хойшолон болоо гэжэ бултадаа хэлсэжэ, дахин иимэ ябадал бү гаргагты гэхэн шанга нургаал залуушуулда болоо бэлэй.

ХЭН БРИГАДИР БОЛОХОБ?

Колхозой ажалшад үбһэ хуряалгадаа гарахаяа һахы һалаг бэлдэжэ байбад. Тээд эгээ захидахи Зүүн Бэеын малай гүүртын үбһэндэ ябаха бригадада бригадир олдожо үгэнгүй, тухашаруу байдал тогтобо. Хэниие бригадираар табихамнай гэжэ хэлсэхээ ажалшаддай суглаа татабад.

Ажалда бэрхэ аад, архида дуратайшаг Агваание бригадираар табиха тээшэ хэлсэжэ байтарнь, Зүүн Бэеын ахалагша малшанай һамган Норжомоа гараа үргэжэ бодобо. Тэрэ энэ Агваан хэр үбһэ абаха юм даа, хахад үбһымнай архи болгожорхиходоо болохол, тиигэбэлынь яажа үбэлзэхэбибди гэжэ һанаагаа зобожо һуугаа ха юм. Норжомоа бултанай урда гаража:

-Энэ архинша Агваан бригадир болохогүй, ондоо хүнэй олдоогүй болбол, өөрөө бригадир болохо! – гэжэ шангаар хэлээд, Агваан тээшэ долёобор хургаараа заажа, - ши, Агваан, бригадир болохо гэжэ бү һана, миин лэ член гээшэ! – гэжэ шангарба.

Тиигэжэ зануулхадаа, Агваан: -Эй, тэрэ член гээшэшни юун гээшэб? – гэжэ гайхаба. Хажуудань һууһан шогууша Бадма:

-Үгы, юуень ойлгожо ядаа юмши? Ши Норжомын член болоош! – гэжэ хүгтэй хүхюүгээр харюусаба. Агвааншые хүхижэ:

-Одоошые битнай Норжомын член болобо! – гэжэ хүхюүтэйгээр хэлээд, хатаржа оробо.

Суглаанда һууһан зон хүхэ модоор энеэлдэжэ, колхозой түрүүлэгшэшые:

-Үнинэйшые иитэрээ энеһэнээ һананагүйб, - гэжэ нюдээ аршасагаан оболзожо һууба. Гансал шад улаан болошоһон Норжомоа һууха байха газараа оложо ядан байгаа нэн.

Энеэлдэжэ садахадаа, баяртай суглашад "Норжомын член Агваание" бригадираар табяа нэн. Агвааншые бултанай найдалые дүүргэжэ, яһала найн үбһэ тэжээл бэлдээ нэн.

Лубсан ЦЫРЕНОВ.

Хангай ехэ Захааминай Ёнгорбой нютаг.

"ГАНДАН" ДАСАНАЙ ЗУРХАЙ

Ноябриин 24, гарагай 2, монгол литын 2, шарагшан гахай, огторгойдо хуудалтай, 5 шара мэнгэтэй.

Энэ үдэр тушаалда томилогдоходо, эмнэлгын аргада ороходо, хуули тогтооходо, сүүдэй заргын шийдхэбэри гаргахдаа, холын харгыда гарахада хайн.

Үнэ абалтагүй.
Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагнаа "Һама, Жамсаран" сахюусануудай хуралнууд уншагдаха, үдэрэй 14 сагнаа "Дамдин Дорлиг" уншагдаха.

Ноябриин 25, гарагай 3, монгол литын 3, сагаан хулгана, үһанда хуудалтай, 4 ногоон мэнгэтэй.

Энэ үдэр дэлгэрэнгы болон хуули хэрэгүүдые эрхилхэдэ, холын харгыда гарахада, гэрэй болон бусад байрын орой хушахада, аралжаа наймаа бүтээхэдэ хайн. Эм бүтээлтэгүй, худаг малталтагүй.

Үнэ абал, эд зөөри болон мал арьбадхагдаха.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагнаа "Һама, Жамсаран" сахюусануудай хуралнууд уншагдаха, үдэрэй 14 сагнаа "Табан харюулга" уншагдаха.

Ноябриин 26, гарагай 4, монгол литын 4, сагаагшан үхэр, уулада хуудалтай, 3 хүхэ мэнгэтэй.

Энэ үдэр худалдаа наймаа эрхилхэдэ, ой модо отолжо, модо үйлдбэрлхэдэ, барилга бүтээхэдэ, холын харгыда гарахада, буян үйлдэхэдэ хайн. Үһөө нэхэжэ, хэрэлдээ татахада сээртэй.

Үнэ абал, бэемн тамир мүүржхэ.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагнаа "Һама, Жамсаран" сахюусануудай хуралнууд уншагдаха, үдэрэй 14 сагнаа "Табан харюулга" уншагдаха.

Ноябриин 27, гарагай 5, монгол литын 5, хара бар, модондо хуудалтай, 2 хара мэнгэтэй.

Энэ үдэр "зөөлэн" хэрэгүүдые, эрдэмтэ ном шудалхада, харгыда гарахада, эрдэм үзэгтэ нурахада, ном уншахада, эм бүтээхэдэ хайн. Модо хухалжа, сабшажа болохогүй.

Үнэ абал, эд зөөри болон мал арьбадхагдаха.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагнаа "Һама, Жамсаран" сахюусануудай хуралнууд

уншагдаха, үдэрэй 14 сагнаа "Табан харюулга" уншагдаха.

Ноябриин 28, гарагай 6, монгол литын 6, харагшан туулай, хийдэ хуудалтай, 1 сагаан мэнгэтэй.

Энэ үдэр эм бүтээхэдэ, элдэб оньһото эрдэм шудалхада, наймаа эрхилхэдэ хайн. Холын харгыда гаралтагүй, эд бараа болон адуу малаа хажуу тээшэнь үгэлтэгүй.

Үнэ абалтагүй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагнаа "Һама, Жамсаран" сахюусануудай хуралнууд уншагдаха, үдэрэй 14 сагнаа "Табан харюулга" уншагдаха.

Ноябриин 29, гарагай 7, монгол литын 8, хүхэ луу, галда хуудалтай, 9 улаан мэнгэтэй.

Энэ үдэр дасан дуган бодхооходо, буян үйлдэхэдэ, үргэл, мүргэл бүтээхэдэ, эд зөөри болон үхэр мал худалдан абахада, худаг малтахдаа, гэрэй ажал хэхэдэ, холын харгыда гарахада хайн. Бусад хэрэг үйлдэхэдэ сээртэй.

Үнэ абал, ута наһатай болохот.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагнаа "Баян Намсарай" сахюусанай хурал уншагдаха, үдэрэй 14 сагнаа "Отошо" уншагдаха.

Ноябриин 30, гарагай 1, монгол литын 9, хүхэгшэн могой, шоройдо хуудалтай, 8 сагаан мэнгэтэй.

Энэ үдэр "зөөлэн" хэрэгүүдые эрхилхэдэ, тушаалда томилогодо, "зэрлиг" мори ургалхада, хургахдаа, эм бүтээхэдэ, буянта хэрэг эрхилхэдэ хайн.

Холын харгыда гаралтагүй, үнэ абалтагүй.

Энэ үдэр "Гандан" дасанда үглөөнэй 9 сагнаа "Бурхан Баабай" сахюусанай хурал уншагдаха, үдэрэй 14 сагнаа "Алтан гэрэл" уншагдаха.

Энэ зурхай "Гандан" дасанай гэбгы Зоригто лама бэлдэбэ. 6-дахи таһаг, хандаха утаһан-8-983-533 05 06, 8-924-556 51 37.

Дасанай хаяг: 670045, город Улан-Удэ, проспект Автомобилистов, 1 «К» (Стрелка)

Дасанай 1000 буддын мандал, тахил шэрээдэ гэр булын аршалан хамгаалгын сахюуса худалдан абахада болоно.

Доржо Дабаевич ДАМБАЕВ

Хонгор найхан Хори нютагаа, "түрэл тоонто Буламаа түби дэлхэйгээр суурхуулһан" мэдээжэ журналист, поэт, прозаик, хизаар ороноо шэнжэлэгшэ, поэзиин болон прозын 7 номой автор, "Буряад үнэн" болон "Шэнэ Үдэ" газетэнүүдтэ корреспондентээр амжалтатай ажаллаһан, Россиин Журналистнуудай холбооной болон Буряад Республикын Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн, урдаа хараха уран үгэтэй, урма зоригтой хайрата хүбүүн Доржо Дабаевичнай ноябриин 6-да буряадаараа 60 наһандаа хүндэ үбшэнһөө наһа бараба.

Доржо Дабаевич 1955 оной октябриин 26-да ажалай ба дайнай ветеранууд Даба Дубчинович ба Цыбикма Намсараевна Дамбаевтанай гэр бүлэдэ одхон хоёр эхир хүбүүдэй нэгэн түрэнэн байна. Бага наһанһаа шүлэг бэшэхэ бэлигтэй хүбүүн Хориин 1-дэхи дунда нургуули эрхимээр дүүргээдэ, Буряадай багшанарай дээдэ нургуули дүүргэлһэнэй удаа "Буряад үнэн" газетэдэ сурбалжалагшаар уригдаа бэлэй. Тиигэжэ наяд - ерээд онуудаар "Буряад үнэндөө" амжалта түгээсөөр ажаллахадаа, түрэл арадайнгаа сагаан сэдхэл, сэсэн ухаан бодолые, үргэн найхан байгааһаа, түрэнэн нютагаа, нургуулин ажабайдал, нютагаархидайнгаа уг гарбал, ёһо заншал, домог түүхэ, соёл, хэлэ бэшгээ, талаан бэлигтэй ажалша, малша арад зоноо магтан түүрэн бэшэдэг байгаа. Тэрэшлэн эндэл хүдэлжэ, оюун бэлигээ дээшлүүлһэн, зохёохы дүршлөө улам арьбадхаһан байна.

Хориин аймагай литературна «Үдын долгинууд» нэгэдэлэй гэшүүн Доржо Дабаевич түрэл буряад хэлээ хүгжөөхын тула ехэ оролдодог, аймагайнгаа, республикын конференци, конкурснуудта хододоол хабаадалсадаг, сэгнэхэ журиниин бүридэлдэ ородог байгаа. 1993 ондо "Үглөөнэй наран" гэхэн шүлэгүүдэйнь ном Хори тосхондо хэблэгдэһэн байна. Хориин аймагай 75 жэлэй ойн баярта зориулагдаһан "Дуулим Хориёо магтанаб" гэхэн суглуулбари соогоо "Хоримнай", "Буламни", "Булам нютаг" гэхэн шүлэгүүдэ оруулһан байна. 1999 оной намарай сагта "Булам нютаг" гэжэ шүлэгтэнь Саян ба Эржена Жамбаловтан хүгжэм зохёожо, тоонто Буламайнай гимн болгожо, дуулажа ябадагбди.

Булам нютагай анха түрүүн хамтын ажахын (колхозой) байгуулагдаһаар 70 жэлэй ойн баярта зориулжа, "Манай тоонто - Булам нютаг", "Дуратайб шамдаа, Булам нютаг" гэхэн хоёр ном хэблүүлһэн байна. "Гарбалаа мэдэхгүй хүн гансаардаха, түүхээ мэдэхгүй хүн төврийн" гэжэ уржажа ябаһан залуу үетэндэ ойлгуулха гэхэн гол удхатай ному-

уд болоно. 2007 ондо Хори тосхондо ород хэлээр "Дорогие мои земляки" гэхэн ном хэблээ һэн.

Россиин бүридэлдэ Буряад ороной ороһоор 350 жэлэй ойдо зориулагдаһан "Модай хаан" гэхэн поэмэ бэшэжэ, буряад арадайнгаа түүхэдэ зориулаа бэлэй. Тиигэжэ манай нютагай дүшэн янзын жэгүүртэн тухай "Шубууд" гэхэн поэмэ оруулжа, номоингоо удха баяжуулаа. 2012 ондо хүдөөгэй байгааһаан мартагдашагүй найхан үзэсхэлэнтэ үзэгдэлүүд, ажабайдалай арюун бодото ёһо гуримүүд, хүнэй наһанай хүнгэн бэшэ харгы замууд тухай уран шүлэгүүдэй "Үдын халуун" гэхэн согсолбори барлажа гаргаһан байна.

2013 оной майн 27-до Булам нютагайнгаа алдарт хүбүүн, Буряад Республикын арадай артист, Буряад Республикын Гүрэнэй шангай лауреат Чимит Дарижапович Ринчиновэй мүнхэ дурсаалда түрэнһөөрнь 60 жэлэй ойдо зориулжа, "Тоонто Буламаа түби дээгүүр суурхуулаа" гэхэн ном бэшэжэ хэблүүлээ. "Хоринский район в документах и фактах" гэхэн Хориин аймагай захиргаанай 2008 ондо барлаһан суглуулбари соо Хориин архивта өөрын 77-дохи хубийн жасын материалнууд ороһон, мүн ходел нэмэгдэжэ байдаг байна.

2013 ондо хуулын үедэ бэшэһэн шүлэгүүдэйнгээ "Үдэһын нэбшээн" согсолборёороо уншагдажа нонирхуулаа бэлэй. Байгша оной октябрь һарада Доржо Дабаевич Улаан-Үдэ хото ошоожо, үетэн нүхэдөөрөө, нютагаархидаараа уулзажа, ээлжээтэ томо нэгэ нийтэ номоо гаргаха тухай хамта хүдэлһэн ажалладаараа хэлсэжэ, нютагаа баяртай бусаа һэн.

Доржо Дабаевич Дамбаев зохёохы ажалайнгаа түлөө гүрэн түрингөө олон шангуудта хүртэһэн юм. 2003 ондо Хориин аймагай 80 жэлэй ойдо Буряад Республикын үндэһэн соёл болон үндэһэн яһатанай хоорондын харилсаае бэхижүүлхэ ба хүгжөөхэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадаһанайнгаа түлөө болон 1-дэхи Петр хаание бараалхахаа хори буряадуудай ошоһоной 300 жэлэй ойн баярта бэлдэлгэдэ ба үнгэргэлгэдэ горитой хубита оруулһанайнгаа түлөө республикын Президент Л.В. Потаповай гар табилгатай Хүндэлэлэй грамотада болон үнэтэ бэлэгтэ хүртэһэн байна. Хориин аймагай эрдэм нуралсал, соёл болон экономико хүгжөөлгэдэ ехэ хубитаяа оруулһанайнгаа түлөө Буряад

Республикын нуралсалай болон эрдэм ухаанай министерствын Хүндэлэлэй грамотаар байгша оной Сагаан харын һайндэртэ шагнагдаа.

Доржо Дабаевич нютагайнгаа, аймагайнгаа, республикын эмхидхэһэн бүхэ хэмжээ ябуулгануудта, конкурснуудта эдэбхитэйгээр хабаадаг һэн. Тэдэнэй тоодо "Буряад үнэн" газетын сонсохоһон "Буряадай түрүү хүнүүд" гэхэн конкурсдо хабаадажа, Доржо Дабаевич "Аласай холбоон-2004" гэхэн номинацияр Булам нютагта түрэнэн, Англида Кембриджскэ университеттэ багшалһан, мүнөө Канадада байдаг Татьяна Баяндаевна Цырендоржиева-Гребенникова тухай бэшэжэ илаһан, мүн лэ 2013 ондо «Гуа сэсэн хатан-2013» гэхэн номинацияр буян эрхилэгшэ, түрүүһын эхэнэр-фермер Дагмидма Шойжалсановна Мархоева тухай бэшэжэ, лауреадууд болоһон байна. Уридшалан нютагайнгаа милиционер Нимбу Доржиевич Жамсаранов тухай магтан бэшэжэ, баһал шалгарһан юм. 2008 ондо Хориин аймагай 85 жэлэй ойдо зориулагдаһан конкурсдо түрүүһын нуури эзэлһэн байна. 2012 ондо "Алтаргана" гэхэн бүгэдэ буряадуудай уласхоорондын фестивалиин "Алтан саг" гэхэн конкурсын шанда хүртэһэн юм.

Хайрата наһанайнгаа хани нүхэр Дарима Ивановнатаяа Оля басагаая хүлын дүрөөдэ, гарын ганзагада хүргэжэ, жаргалтай айлхити түрэл найхан тоонто Булам тосхондоо ажаһуугаа. Нютагайнгаа эгээл хүндэтэй, бэлигтэй, сарюун, сагаан сэдхэлтэй, найхан һанаа бодолтой, уран үгэтэй, буддын шажан дэлгэрүүлгэшэ Доржо Дабаевич хүбүүгээ бидэ - хорёорхид, түрэл Булам нютагаархидын хоодоо найханаар дурсан һанажа ябахабди. Хэһэн ажалын, бэшэһэн номуудын зоноймнай дурсаалда, түүхэдэ хэтэ мүнхэдөө үлэхэ. Шэнэ номын хэблүүлэн гаргахабди!

"Буряад үнэн" Хэблэлэй байшангай, "Шэнэ Үдэ" газетын редакциин ажалша коллективүүд, Буряад Республикын Уран зохёолшодой холбооной гэшүүд, Улаан-Үдэ хотодо ажаһуудаг Хориин аймагай болон Булам нютагай нэгэдэлнүүд, Булам нютагаархидын, түрэл гаралын, үетэн нүхэдын.

<p>Буряад үнэн</p> <p>Учредители: Глава Республики Бурятия, Народный Хурал Республики Бурятия, Правительство Республики Бурятия</p> <p>Директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА</p> <p>РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ: И.М. Егоров, П.Л. Носков, И.В. Смоляк, Т.М. Нагуслаева (Правительство РБ), В.А. Павлов, Б.Ц. Семенов, Ц.Б. Батуев, Ц.-Д.Э. Доржиев (Народный Хурал РБ), Б.Ш. Дашиев, Д.Б.Гуродармаева, С.Б. Байминова.</p>	<p>ТЕЛЕФОНЫ:</p> <p>21-54-54 - приемная 21-35-95 - замдиректора - редактор газеты "Бурятия" 21-68-08 - редактор 21-64-36 - замредактора, ответственный секретарь 21-67-81 - выпускающий отдел 21-64-36 - корреспонденты, редакция журнала "Одон" 21-06-25 - редакция журнала «Байгал» 21-55-97 - редакция газеты "Спорт Тамир" 21-62-62 - реклама 21-50-52 - отдел распространения</p> <p>Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.</p>	<p>АДРЕС РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЯ: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГАУ РБ «Издательский дом «Буряад үнэн».</p> <p>Подписной индекс 50901 Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Республике Бурятия Свидетельство ПИ № ТУ03-00304 от 29 июля 2013 г. www.burien.ru e-mail: unen@mail.ru</p> <p>Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография». Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 18.11.2014 в 17.00 - по графику; 18.11.2014 г. в 17.00 - фактически. Объем 6 п.л. Заказ № 2318. Тираж - 3800 экз.</p> <p>Цена свободная.</p> <p>* Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (1 этаж), Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54</p>
---	--	--

ТООНТО НАЙХАН НЮТАГАА ТҮҮРЭЭН, МАГТАН ДУУЛАГША, ТҮБИ ДЭЛХЭЙГЭЭР СУУРХУУЛАГША "ТООНТОМНАЙ"

(Улаан-Үдэ хотын захиргаанай соёлой хорооной дэргэдэхи "Тоонто" гэнэн фольклорно ансамблиин байгуулагдаһаар 25 жэлэй ойдо)

*Тала бүрээ тарбалжанээ
Тангалай бүрээ аянга...*

гэлдэн, урданай буряадуудай "Нэръялгы" түүдэбшээ тойрон ябажа, хүтэрэлдэн, ара нюргандаа гар гараа барисалдан нэръедэг, далай шэнгээр долгилон, хоёр тээшээ нэнгэдэг байһан зүүн буряадуудай аман зохёолой арадай баялиг болохо "Нэръеэниие" найханаар нарьюулдаг "Тоонто" гэнэн арадай фольклорно ансамблие мэдэхгүй зон үсөөн ёһотой даа.

ЭХИЛХЭНЭЭ ЭБТЭЙХЭНЭЭР...

25 жэлэй саана 1989 оной декабрь нарада Улаан-Үдэ хотын захиргаанай соёлой управлений дэргэдэ буряад арадай аман зохёолой эгээл эрхим бүтээлнүүдые хэргээхэ, ерээдүйн үетэндэ үлөөхэ, саашан дэлгэрүүлхэ гэнэн үг зорилготойгоор "ТООНТО" гэжэ нэрэтэй фольклорно ансамбль (түрүүн «Нэгэдэл» гэжэ нэрлэгдээ) байгуулагдаа бэлэй. Тиигэжэ ансамбльда 3 секци, нэрлэбэл, урданай дуунуудые, ёһо заншал, ёхор хатар мэдэхэ наһатай зонтой үулзаха, тэдээнһээ бэшэжэ абан сээжэлдэхэ, аман зохёол бэдэрэлгээр экспедици, концерт, найр наада эмхидхэхэ гэнэн секци, тиихэдэ буряад арадай урданай хубсаһа хунар, малгай, гутал, гарай бэлэгүүдые оёхо, бэлдэхэ секци байгаа. Тэрэшэлэн 3-дахи секцидэ буряад арадай инструментнүүдэй оркестр оролсоо һэн.

Анха түрүүшын Сагаалганһаа эхилээд, "Сурхарбаануудта", Гэсэрэй ойн баярай хэмжээ ябуулгануудта "тоонтынхид" шалгаржа, илагшадтай тоодо оло дахин ороһон байна. Тиигэжэ "Байкал-Мичиган: спасем озера", Номгон далайн регионой Залуушуулай болон оюутадай фестивалда хабаадажа, лауреадай нэрэ зэргэнүүдтэ хүртөө бэлэй. Тэрэшэлэн оло дахин урданай ёхорнуудые эрхимээр хатарһанайнгаа түлөө "тоонтынхид" шалгарһан байна. Эндэ бэрхэ балетмейстернүүд – "Байгал" гэнэн мэргэжэлтэ ансамблиин мэдээжэ артистнууд, республикын габыята артист Олег Базарович Будаев, РФ-гэй соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ Дарима Доржиевна Найданова гэгшэд ехэхэн хубитаяа оруулһан байна.

ВСГИК (театрално-режиссерско таһаг) дүүргэһэн урагшаа һанаатай, урма зоригтой, бэрхэ хүтэлбэрилэгшэ, Буряад Республикын соёлой габыята хүдэлмэрилэгшэ, уран гартай, буряад костюмуудые ехэ гоёр оёдог **Цыпылма Цырендоржиевна Батуровагай** ударидалга доро Буряад оройнгоо олон аймагуудаар, Усть-Ордын болон Агын автономито округуудаар «Тоонто» ансамблиинхид гастрольдо гаража, бэлиг шадабарияа гэршэлээ, олон фольклорно программануудтаяа харагшаддаа танилсуулаа, олон зоние гайхуулаа бэлэй. Тиигэжэ тайзан дээрэ анха түрүүшынхизэ «Тэгүүншэлэн...» мани мэгзэм уншажа байжа, «Шэнэ һэе гэрэй толлолго» гэнэн урданай ёһо заншал харуулаа, ёхор наадантаяа танилсуулаа һэн. Бэлигтэй багша, бэрхэ хормейстер **Соёлма Цыреновна Чимитова**, концертмейстер, чаанза дээрэ гоёр наададаг, Дымбрыловтэнэй гэр бүлын ансамблиин гэшүүн **Эржена Васильевна Дымбрылова** гэгшэд эды олон жэлдэ горитой ажал ансамбльдаа ябуулжа байдаг гэжэ тэмдэглэхээр.

«Түүдэбшын наадан», «Бүрэнхы хүнийн нааданда...», «Сагаалганай найр», бусад программатаяа буряад нютагуудаар ябаһан фольклорно ансамблиинхидта баярай үгэнүүд хэлэгдэжэ байдаг юм. "Тоонто" ансамблиинэй эхин үндэһэ табилсаһан РФ-гэй арадай артистка Ешин-Хорло Гомбоин, мэдээжэ композиторнууд Пурбо Дамиранов, Баир Батодоржиев, дүрэ буляалдалгын барилдаагаар спортын уласхорондын мастер, найхан хоолойтой Батоцырен Дашинамжилов, "Россиин гэр бүл" бүхэроссиин конкурсын лауреат - Дымбрыловтэнэй гэр бүлын ансамбль, бэлигтэй багша-

«Тоонтынхид» Хитадта

нар – географин эрдэмэй кандидат Цыден Цырендоржиев, Валентина Найданова, Евдокия Буянтуева, «Үнэнэймнай» ветеран, уран зурааша байһан Раднажаб Абидуев, «Үнэнэймнай» фотожурналист Радна-Нима Базаров, Цымжит Мункуева, бусаднай Цыпылма Цыдендоржиевнагай хүтэлбэри доро дэлхэйн олон оронуудаар гастрольдо гаража, түрэл арадайнгаа фольклортой түби дэлхэйгээр танилсуулха золдо хүртэһэн байнабди. Радна-Нима ахаймнай мүнөөшье "Үнэнэйнгөө" найндэрнүүдые эжынгээ зааһан урданай удхатай дугаараа шэмэглэдэг байна:

**Заанай дүрбэн ноёоёгээ
Залуураар залажа**

болодоггүй.

**Замби түбин заншалыегээ
Зайсаад гаража болодоггүй...**

**дэлхэй, дэлхэй минии
АЛЫГАН ДЭЭР...**

Тиигэжэ дүрбэ дахин хүршэ Монгол орондо (1991, 1994, 1997, 1999 онуудта) айлшалжа, бэлиг талаангаа гэршэлһэн байнабди. Удаань Хитад орон хоёр дахин ошожо, арадайнгаа аман зохёолтой танилсуулаа һэмди. 1996 ондо аяар холын Америкын Калифорниин штат ошожо, Сан-Францискада бэлиг шадабарияа харуулха талан тудалдаба. Тиигээд хоёр дахин үзэсхэлэн гоё Франци, түрүүшынгээ гастрольдо Голландитайгаарнь ябажа ерээбди. 2004 ондо гайхалтай найхан орон гүүлүүлдэг Италяар гастрольдо харын туршада Викто-

«Тоонто» ансамбль Америкта

рия гэжэ нэрэтэй дууша басагантаяа ябажа, хамта дээрээ 6 фольклорно фестивалда хабаадаһан байнабди. Шекспирэй геройнууд болохо Ромео, Джульеттын үзэсхэлэн гоё Вероно хотые найхашаагаабди, олон далайнудта шунгаабди. 2009 ондо Япон ошоһон "тоонтынхиднай" ниислэл хото Токиотой танилсаба. Недондо "Тоонто" ансамблиинхиднай Испани, Марокко хаража, фольклорно фестивалнуудта хабаадажа ерээб. Хаанашье ябахадаа, түрэл буряад арадайнгаа аман зохёолой алтан абдартай, урданайнгаа ёһо заншалуудтай танилсуулжа ябадабди. Арадай дуунууд, ёхор хатарнуудай хэлэн ямаршье үндэһэ яһатанда ойлгосотой бшуу.

Түрэл хэлээ түрүү зэргэдэ оруулха түсэбтэй, түмэн зондоо ёһо заншалаа харуулха зорилготой "тоонтынхидой" гол хубсаһан хадаа урданай маягаар тэрэл хэбээрнь

оёгдонхой (тусхай оёдоллой мастерскойтой Ц.Ц. Батурова) гэжэ онсолхоор, һүүлэй жэлнүүдтэ "Тоонтыемнай" бэлигтэй уран найханай хүтэлбэрилэгшэ **Бүгит Батоевна Долгорова** хүтэлбэрилнэ. "Сагаалганай найрнуудта", "Глобальный ёхор" гэнэн флеш-мобто эдэбхитэй хабаададаг "тоонтынхид" "Битва хоров" гэнэн конкурсдо, мүн Түнхэндэ болоһон "Һүнийн ёхорто" хабаадажа, дээдэ шатын дипломуудта, гарай бэлэгүүдтэ, мүнгэн шанда хүртэһэн байна. Арадайнгаа аман зохёол, ёһо заншал дээрэ үргэжэ, олон соо дэлгэрүүлжэ ябадаг "Тоонто" ансамблиингаа гэшүүдые байгуулагдаһаар 25 жэлэйн ойгоор хани халуунаар амаршалан, үшөө ехэ зохёохы амжалта, зоноо улам урмашуулжа, золтой, жаргалтай, зорихо холын харгытай байхыень хүсэе!

Бэлигма ОРБОДОВА.

*Хэды холо ажаһуудагыһе наа,
буряад үндэһэтэнэй хубсаһатай зурагаа эльгээбэб.
Хальмагууд болон буряадууд түрэл,
нэгэ хүлдэтэй, аха дүү шэнги арадууд.
Виталий Мацаков, Хальмаг Республика.*

ФОТОКОНКУРС "СЕЛФИ ПО-БУРЯТСКИ"

"ЖЕМЧУЖИНА БУРЯТИИ"
гэнэн хүүгэдэй жэшиээтэ коллективэй хатарыгша **Оля Ринчинова**, Алайр нютагай үндэһэтэнэй хубсаһантай.